

บทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว
ตำบลคู้งกระดิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

โดย

นางสาววัชรพร โกมลหิรัญ

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2551

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว
ตำบลกู่กระดิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

โดย
นางสาววัชรพร โกมลหิรัญ

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2551
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

**ROLE AND STATUS OF WOMEN IN HOUSEHOLD ECONOMICS : OF FLOWER CRAFT
FROM PAHYAUBUO GROUP TOMBON KHUNGKATIN AMPHOE MUEANG
RATCHABURI**

**By
Watcharaporn Komonhiran**

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF ARTS

Program of Public and Private Management

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2008

วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้การค้นคว้าอิสระเรื่อง “ บทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคู้งกระถิ่น อำเภอมือง จังหวัดราชบุรี ” เสนอโดย นางสาววัชรพร โกมลหิรัญ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตังกูร)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์

คณะกรรมการตรวจสอบการค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร.ชนินทร์รัฐ รัตนพงศ์ปัญญา)
...../...../.....

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สุวิชา วรวิเชียรวงษ์)
...../...../.....

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์)
...../...../.....

50601363 : สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

คำสำคัญ : บทบาทและสถานภาพสตรี / เศรษฐกิจระดับครัวเรือน

วัชรพร โกมลหิรัญ : บทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลกึ่งกระถิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี. อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ : ผศ.ดร.พิทักษ์ สิริวงศ์. 84 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิจัยบทบาทและสถานภาพสตรีกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยวิจัยถึงความเป็นมาของกลุ่ม การจัดการวิสาหกิจชุมชน การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ การสร้างเครือข่าย ตลอดจนการยอมรับบทบาทสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

วิธีดำเนินการวิจัย ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ระดับลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยคือสมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลกึ่งกระถิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยให้ความสำคัญกับประธานกลุ่มถึงความเป็นมาของกลุ่ม การจัดการวิสาหกิจชุมชน การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ การสร้างเครือข่าย ตลอดจนการยอมรับบทบาทสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนเป็นสำคัญ

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทและสถานภาพสตรีกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวปัจจุบันแตกต่างจากอดีต กล่าวคือ ในอดีตบุรุษมีหน้าที่ในการหาเลี้ยงครอบครัวฝ่ายเดียว ส่วนสตรีมีบทบาทเพียงอยู่บ้านดูแลบ้าน แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปทำให้รายได้บุรุษฝ่ายเดียวไม่เพียงพอต่อรายจ่ายของครอบครัวโดยเฉพาะในครอบครัวที่มีสมาชิกมาก ทำให้สตรีต้องออกจากพื้นที่ที่ถูกจำกัดเพราะงานที่สตรีรับผิดชอบในอดีตถูกมองว่า “ไม่ใช่งาน” ไม่มีรายได้ และไม่ถูกตีค่าหรือผลตอบแทนเป็นเงินตราเหมือนงานที่บุรุษทำ ทำให้บทบาทและสถานภาพสตรีเป็นรองบุรุษเสมอ แต่เมื่อมีแนวคิดสตรีนิยมเกิดขึ้นสตรีเริ่มเรียกร้องความเสมอภาคระหว่างชายหญิง และเริ่มออกสู่สังคมการทำงานนอกบ้านเช่นเดียวกับบุรุษ ทำให้เข้าถึงสิ่งที่เรียกว่า อำนาจ ชื่อเสียง และค่านิยมทางวัฒนธรรม เพราะอภิสัทธาเหล่านี้เคยเป็นของบุรุษมาก่อน ปัจจุบันสตรีพยายามผลักดันตัวเองให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมหลาย ๆ ด้านของชุมชน ดังนั้นจึงเปรียบเสมือนก้าวแรกของการหันมาพึ่งตนเอง และเริ่มมีส่วนร่วมในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนมากขึ้น เพราะเมื่อใดสตรีออกมาทำงานนอกบ้านและมีความสามารถในการหารายได้สู่ครัวเรือน หรือแม้แต่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การทำงาน เมื่อนั้นจะทำให้บุรุษเริ่มยอมรับในบทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนมากขึ้น

สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2551
ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

50601363 : MAJOR : PUBLIC AND PRIVATE MANAGEMENT

KEY WORD : ROLE AND STATUS OF WOMEN / IN HOUSEHOLD ECONOMICS

WATCHARAPORN KOMONHIRAN : ROLE AND STATUS OF WOMEN IN HOUSEHOLD ECONOMICS : OF FLOWER CRAFT FROM PAHYAUBUO GROUP TOMBON KHUNGKATIN AMPHOE MUEANG RATCHABURI. INDEPENDENT STUDY ADVISOR : ASST. PROF. PITAK SIRIWONG. Ph.D., 84 pp.

This research is aimed to study the roles and status of women in household economic : of Flower craft from Pahyaibuo group Tumbon Khungkatin Amphoe Mueang Ratchaburi from the past to the present by making a research on the background of the group, the community business management, the economic self-reliance, the network creation, and the acceptance of women's roles in household economic.

The methodology used was the qualitative research with non-participant observation and in-depth interview for the real information. The major informers were the members of Flower craft from Pahyaibuo group Tumbon Khungkatin Amphoe Mueang Ratchaburi. Province by giving importance to the group's chairman concerning the background of the group, the community business management, the economic self-reliance, the network creation, and the acceptance of women's roles in household economic as essential.

From the research result, it is found that the roles and status of women in household economic : of Flower craft from Pahyaibuo group Tumbon Khungkatin Amphoe Mueang Ratchaburi in the present was different from those in the past in some aspects. To clarify, in the past men had the duty to earn for the living of the whole family, while the women's only role was to take care of the home and family. However, when the society changed and only the men's income was not enough for the expense of the whole family, women had to step out of the limited area. The works under women's responsibility in the past was regarded as "non-work" that produced no income and was not rated with the value or compensation in form of money as men's work so women's roles were always inferior comparing to men's role. After the introduction of feminism, women started to demand equality between men and women, and began to enter the world of working outside of home same as men. So it could be regarded as their first step to self-reliance and participation in household economic in higher degree. This is because once women began to work outside and developed the ability to make money for the family, or even become success in work; men would begin to accept the role and status of women in household economic in higher level as the same.

Program of Public and Private Management Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2008
Student's signature
Independent Study Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระนี้ไม่สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ ถ้าไม่ได้รับความอนุเคราะห์ ความกรุณา และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่จากท่านผู้มีอุปการคุณดังมีรายชื่อดังนี้

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษาที่ให้แนะนำและให้คำปรึกษาในการจัดทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ เพื่อให้สารนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ อาจารย์ ดร. ธนินทร์ฐ รัตนพงศ์ภิญโญ อาจารย์ ดร. สุวิชา วรวิเชียรวงษ์ ที่กรุณาสละเวลามาเป็นคณะกรรมการในการสอบสารนิพนธ์ พร้อมทั้งให้คำแนะนำในบางประเด็นที่ควรเพิ่มเติมในสารนิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณ พี่ฉวยศรี นักพัฒนาการจังหวัดราชบุรี ที่แนะนำข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวให้กับผู้วิจัย เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยในการนำข้อมูลที่ได้อธิบายถึงประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการวิจัยให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

ขอขอบคุณ คุณบุญช่วย ปานคารา คุณดวงเนตร ปานคารา และสมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวทุกท่าน ที่สละเวลาอันมีค่าให้ผู้วิจัยสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มการค้าเนินของกลุ่มตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะบทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน เพื่อใช้ในการตอบคำถามในการวิจัยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ขอขอบคุณ คุณพัชริน สุนทรเวสน์ ผู้จัดการ บมจ. ธนาคารกรุงเทพ สาขาสามพราน ที่อนุญาตให้ผู้วิจัยลาพักร้อนและมีเวลาในการลงเก็บข้อมูลภาคสนามเต็มที่ นอกจากนี้ ขอขอบคุณ พี่ น้อง เพื่อนร่วมงานทุกท่านที่คอยให้กำลังใจและคอยให้คำแนะนำในการเรียนเสมอมา

ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้ให้ข้อมูลและผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่าน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ทั้งผู้เอยนามและผู้ไม่ได้เอยนามอีกครั้ง ที่ให้ความอนุเคราะห์ ความกรุณา และความร่วมมือในการสัมภาษณ์จนทำให้ประเด็นเรื่อง “บทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคุ้มกระดิน อำเภอมือง จังหวัดราชบุรี” ฉบับนี้มีความสมบูรณ์และสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีตามเป้าหมายที่ผู้วิจัยวางไว้ ขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา	5
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
ขั้นตอนการวิจัย	6
2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	7
แนวคิดและทฤษฎีบทบาทของสตรี	8
แนวคิดและทฤษฎีเรื่องเพศ.....	11
แนวคิดเรื่องพื้นที่ของสตรี	12
แนวคิดสตรีนิยม	13
แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทสตรีต่อการพัฒนา	14
แนวคิดการพัฒนาตนเอง	17
แนวคิดการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ.....	18
แนวคิดวิสาหกิจชุมชน	20
แนวคิดเรื่องเครือข่าย	24
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	27
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	29
รูปแบบการวิจัย	29
การเลือกพื้นที่วิจัย	29
ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล	30

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	32
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	50
สรุปผลการศึกษา.....	50
อภิปรายผลการวิจัย.....	52
ข้อเสนอแนะ.....	58
ข้อเสนอแนะแก่กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว	58
ข้อเสนอแนะแก่สตรีตำบลคู้งกระถิน	59
ข้อเสนอแนะในการค้นคว้าอิสระครั้งต่อไป	59
บรรณานุกรม	60
ภาคผนวก	64
ภาคผนวก ก แนวทางการสัมภาษณ์	65
ภาคผนวก ข สถานที่ดำเนินงานของกลุ่ม.....	68
ภาคผนวก ค ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว.....	70
ภาคผนวก ง วัสดุอุปกรณ์ของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว	76
ภาคผนวก จ กิจกรรมของกลุ่ม.....	78
ภาคผนวก จ รางวัลและความสำเร็จของกลุ่ม	81
ประวัติผู้วิจัย	84

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การกำหนดบทบาทและสถานภาพสตรีและบุรุษนั้น นับตั้งแต่มีการจัดบันทึกประวัติความเป็นมาของมนุษยชาติไว้เป็นหลักฐานพบว่า ความคิดและการประพฤติปฏิบัติที่มีนัยยะแสดงให้เห็นถึงความเหนือกว่าของบุรุษเมื่อเปรียบเทียบกับสตรีปรากฏให้เห็นในทุกสังคม ดังนั้นการให้คุณค่าทางเพศและความไม่เท่าเทียมกันในบทบาท รวมทั้งหน้าที่ความรับผิดชอบของบุรุษที่มีความสำคัญเหนือกว่าสตรีได้กลายเป็นความเชื่อและค่านิยมที่สะท้อนให้เห็นในหลายรูปแบบ และสิ่งที่เป็นตัวกำหนดบทบาทระหว่างบุรุษและสตรีที่เห็นชัด คือ ปัจจัยทางธรรมชาติและชีวภาพที่ถูกกำหนดขึ้นโดยความเป็นจริงทางธรรมชาติ กล่าวคือ โครงสร้างเพศชายทั่วไปมีร่างกายแข็งแรงกว่าเพศหญิงเห็นได้จากยุคแรกสังคมแบบล่าสัตว์และเก็บของป่า บุรุษเป็นฝ่ายออกหาอาหารและล่าสัตว์ในขณะที่สตรีอยู่บ้านดูแลบ้าน เลี้ยงดูบุตร เป็นต้น (ปราณี วงศ์เทศ 2544 : 10-11) ความแตกต่างด้านสรีระที่ธรรมชาติกำหนดมานี้เอง ทำให้สังคมแบ่งบทบาทความรับผิดชอบที่เหมาะสมกับสรีระของแต่ละเพศ รวมทั้งสังคมคาดหวังให้แต่ละเพศประพฤติปฏิบัติตามแบบแผนที่สมาชิกในสังคมสร้างขึ้น เช่น บุรุษเป็นผู้นำครอบครัวเป็นผู้คิดและตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่าง ๆ ส่วนสตรีเป็นเพียงผู้รับฟังและเป็นผู้ปฏิบัติตามเท่านั้น

บทบาทและสถานภาพของสตรีไทยในอดีต ได้ถูกกำหนดขึ้นจากพื้นฐานทางวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม ตลอดจนความไม่เท่าเทียมกันทางเพศด้วย กล่าวคือ สตรีถูกกำหนดให้รับบทบาทภาระและหน้าที่มาโดยกำเนิดงานในครอบครัวต่าง ๆ ถูกมอบหมายไว้เป็นหน้าที่พื้นฐานของสตรีโดยเฉพาะ สตรีถูกกำหนดให้ดูแลบ้าน ทำงานบ้าน เลี้ยงดูบุตร เป็นต้น (กัลยา ผ่องเมทินทร์ 2534 : 1) ทำให้สตรีเหล่านี้ไม่มีผลผลิตเป็นเพียงคนตั้งครุฑและเลี้ยงดูบุตร งานเหล่านี้จึงถูกมองว่า “ไม่ใช่งาน” เพราะไม่มีรายได้ทำให้สตรีไม่มีบทบาททางเศรษฐกิจระดับครัวเรือนเท่าที่ควร แต่ถ้าหากมองย้อนไปที่ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์พบว่า สตรีในอดีตมีบทบาทในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนมาช้านาน เช่น การทำไร่ทำนา กำจัดวัชพืช เก็บเกี่ยว เตรียมอาหาร และเป็นแม่ค้าในตลาดท้องถิ่นนั้นด้วย ดังนั้นสตรีในฐานะแม่และภรรยาต้องดูแลและจัดหาสิ่งจำเป็นแก่ครอบครัวในทุก ๆ ทาง (เจนนิเฟอร์ เกรย์

2529 อ้างถึงใน ปรานี วงศ์เทศ 2544 : 342) แต่บทบาททางเศรษฐกิจยังไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคม ดังเช่นบทบาทของบุรุษ ดังสุภาษิตไทยกล่าวว่า “ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง” สุภาษิตข้างต้น แสดงให้เห็นถึงบทบาทและสถานภาพสตรีที่เป็นรองบุรุษตั้งแต่อดีตอย่างเห็นได้ชัด เพราะสังคมไทยถือว่าบุรุษเป็นผู้นำครอบครัวอำนาจการตัดสินใจส่วนใหญ่จึงอยู่ที่บุรุษ จากความแตกต่างนี้เอง เป็นสาเหตุให้สังคมกำหนดบทบาทและสถานภาพสตรีให้รับผิดชอบเฉพาะงานบ้าน ดังคำกล่าวว่า “ที่ของผู้หญิงอยู่ในบ้าน” ทศนาคติดังกล่าว ส่งผลให้สตรีมีโลกทัศน์แคบลงและถูกจำกัดให้อยู่ในขอบข่ายของงานบ้านทำให้ไม่มีโอกาสเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่า อำนาจ ชื่อเสียง และค่านิยมทางวัฒนธรรมเพราะอิทธิพลเหล่านี้มักเป็นของบุรุษเสมอ (ปรานี วงศ์เทศ 2544 : 14) ความเชื่อดังกล่าวถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการขจัดเกลางานสังคม ที่ทำให้เพศหญิงและเพศชายมีพฤติกรรมที่แสดงออกทั้งทางร่างกาย ทางสังคม และจิตใจที่แตกต่างกันไป เช่น การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาส่งผลต่อระบบความคิด ค่านิยม ความเชื่อ ทศนาคติ เป็นต้น

สตรีไทยในอดีตได้รับการฝึกสอนและเรียนรู้เฉพาะงานบ้านงานเรือน การเย็บปักถักร้อย และงานฝีมือต่าง ๆ เท่านั้น เพื่อเตรียมพร้อมสู่การเป็นแม่บ้านที่ดีและเป็นแม่ที่ดีของบุตร เพราะเมื่อแต่งงานหรือออกเรือนไป หน้าที่ความรับผิดชอบในการหาเลี้ยงครอบครัวเป็นหน้าที่ของบุรุษเพียงฝ่ายเดียว ในขณะที่สตรีมีหน้าที่สำคัญที่สังคมกำหนดให้คือการอยู่บ้านทำงานบ้าน งานส่วนใหญ่ที่สตรีรับผิดชอบไม่มีการตีค่าเป็นเงิน ไม่มีการให้ค่าจ้าง ค่าตอบแทน และไม่คิดรวมอยู่ในรายได้ประชาชาติ (มารยาท อินทรทัศน, ผู้แปล 2538 : 21) ประกอบกับยังไม่มีความเป็นทางเศรษฐกิจ ทำให้สตรีไม่มีบทบาททางสังคมและถูกกีดกันออกจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ผู้วิจัยคิดว่า ตราใบสตรียังอยู่ในขอบข่ายของงานบ้าน ยังมีความเชื่อเก่า ๆ และยังจำกัดตัวเองอยู่แต่เพียงภายในบ้าน ไม่มีรายได้ ย่อมทำให้สตรีไม่มีโอกาสและเข้าถึงอำนาจในครัวเรือนได้ยาก ส่งผลให้สตรีถูกจำกัดให้เป็นเพศรองเสมอ ด้วยเหตุผลนี้เองจึงเกิดแนวคิดสตรีนิยมขึ้น

แนวคิดสตรีนิยมเป็นแนวคิดที่เรียกร้องสิทธิความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม เพื่อต้องการเปลี่ยนแปลงความไม่เท่าเทียมและความไม่เสมอภาคระหว่างชายหญิง โดยอาศัยกรอบทฤษฎีหรือแนวคิดที่สังเคราะห์ขึ้นมาใหม่ ทำให้สตรีในปัจจุบันเริ่มดึงตัวเองออกจากพื้นที่ที่เคยถูกจำกัดและผลักดันตัวเองให้มีบทบาททางสังคมและเศรษฐกิจมากขึ้น ประกอบกับความจำเป็นทางเศรษฐกิจและสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้สตรีต้องทำงานนอกบ้านเพื่อให้ได้ค่าตอบแทนเป็นตัวแทนเพื่อนำมาช่วยเหลือจุนเจือครอบครัวอันนำไปสู่การพึ่งตนเอง (รววิทย์ เจริญเลิศ, บรรณาธิการ 2542 : 98) ดังเช่น สมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ด้วยการนำภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถด้านงานฝีมือผสมผสานและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการประกอบอาชีพ

สร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน ดังนั้นไม่ว่าสตรีจะทำงานนอกบ้านหรือไม่ภาระความรับผิดชอบงานภายในบ้านยังคงเป็นหน้าที่ของสตรี เพราะงานบ้านถูกมองว่าเป็นงานที่ไม่ได้รับค่าจ้างและค่าตอบแทนเป็นจำนวนเงินเหมือนกับงานที่ทำนอกบ้าน ทำให้สตรีต้องรับบทบาททางเศรษฐกิจทั้งภายในและภายนอกครอบครัว ดังนั้นผู้วิจัยคิดว่า ครอบครัวยกย่องให้โอกาสและยอมรับในความสำคัญ ความสามารถ และบทบาทของสตรีจะทำให้สตรีไม่ถูกจำกัดบทบาทอยู่แต่เพียงพื้นที่ภายในบ้านอีกต่อไป

เมื่อองค์การสหประชาชาติกำหนดให้ปี พ.ศ. 2518 เป็นปีสตรีสากล และช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2519 - 2528 เป็นทศวรรษสตรี ประเทศไทยในฐานะสมาชิกองค์การสหประชาชาติจึงรับหลักการของปีสตรีสากลมาใช้ คือ ประเทศไทยเริ่มให้การยอมรับในบทบาท สถานภาพ และความสามารถของสตรีมากขึ้น ตลอดจนนำศักยภาพของสตรีมาใช้ในการพัฒนาประเทศ (สุธีรา ทอมสัน และเมธิณี พงษ์เวช 2537 : 15) ส่งผลให้ประเทศไทยมีแผนพัฒนาสตรีระยะยาวในปี พ.ศ. 2528 โดยเป้าประสงค์หลักเน้นเรื่องสุขภาพ การศึกษา การจ้างงาน การบริหาร การปกครอง การเมือง และกฎหมาย ตลอดระยะเวลาดังกล่าวทำให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมตามนโยบายนำประเทศเข้าสู่เศรษฐกิจแบบทุนนิยม เพื่อให้สอดคล้องกับสถานะเศรษฐกิจและสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้สตรีเริ่มมีบทบาททางเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น กล่าวคือ สตรีบางกลุ่มเริ่มเข้าสู่ตลาดแรงงาน ส่วนกลุ่มที่เหลือใช้ความรู้ ความสามารถ และภูมิปัญญาที่มีมาปรับใช้ในการประกอบอาชีพทั้งในรูปแบบของกลุ่มสตรีแม่บ้านและปัจเจกบุคคล เหล่านี้ถือเป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพื่อส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาสตรีจากการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน สู่อุตสาหกรรมเพื่อสร้างรายได้ (อมรา สุนทรธาดา และ ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต 2547 : 1-8) ดังนั้นในแผนพัฒนาสตรีระยะยาวถือเป็นจุดเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพสตรี โดยเฉพาะการยอมรับจากบุรุษในบทบาทและสถานภาพในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาการต่าง ๆ นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบครัวเรือน กล่าวคือ ครัวเรือนเป็นสถาบันพื้นฐานของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ภายใต้หลังคาเรือนเดียวกัน มีความร่วมมือกันในการทำมาหากินและทำกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ ภาระงานบ้าน การเลี้ยงดูบุตร (สายฝน น้อยหืด 2540 : 4) ครัวเรือนเป็นสถาบันที่มีความสำคัญที่สุดเพราะมนุษย์ทุกคนต้องอยู่รวมกันในบ้านแห่งนี้ตั้งแต่แรกเกิด ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนย่อมส่งผลกระทบต่อระบบสังคมทั้งหมดด้วย โดยเฉพาะเมื่อสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไป จึงเป็นการยากที่สถาบันครอบครัวจะดำรงอยู่ได้จากรายได้ของบุรุษเพียงฝ่ายเดียว ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่

ส่งผลให้สตรีมีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น สตรีปัจจุบันจึงเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นแม่บ้านเพียงอย่างเดียวมาเป็นผู้มีส่วนในการหารายได้สู่ครัวเรือน ด้วยการดึงตัวเองออกจากพื้นที่ที่เคยถูกจำกัดและผลักดันตัวเองให้มีบทบาททางสังคมและทางเศรษฐกิจมากขึ้น (วรวิทย์ เจริญเลิศ, บรรณาธิการ 2542 : 98) ดังนั้นบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวจึงเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากที่บุรุษเป็นผู้รับผิดชอบเพียงฝ่ายเดียวมาเป็นสตรีเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ดังนั้นผู้วิจัยคิดว่า การที่สตรีทำงานนอกบ้านอาจมีสาเหตุจากภาวะทางเศรษฐกิจที่บีบรัด และสตรีต้องการใช้ความรู้ความสามารถที่มีให้เป็นประโยชน์สูงสุด สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้สตรีเริ่มมีบทบาทในครัวเรือนมากขึ้น มีอำนาจในการตัดสินใจกับปัญหาต่าง ๆ ของครอบครัว รวมทั้งสังคมยังยกฐานะของสตรีให้เท่าเทียมกับบุรุษ สตรีจึงไม่ถูกจำกัดสิทธิให้ทำงานเป็นแม่บ้านแต่เพียงฝ่ายเดียวเหมือนอดีต แต่ได้รับสิทธิให้ทำงานนอกบ้านและได้รับการปฏิบัติจากบุรุษอย่างดียิ่งขึ้น ส่งผลให้บุรุษยอมรับบทบาทและสถานภาพสตรีในครัวเรือนมากขึ้น โดยเฉพาะครัวเรือนที่สตรีมีส่วนช่วยในการหารายได้สำหรับนำมาใช้จ่ายในครอบครัว (ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง : 1)

สตรีในปัจจุบันเริ่มออกมาทำงานนอกบ้าน เพื่อสังคม เพื่อชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะมีโอกาสได้เข้าร่วมในกิจกรรมหลายด้านของชุมชน เช่น เป็นผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มต่าง ๆ การทำงานนอกบ้านของสตรีจึงเปรียบเสมือนก้าวแรกในการเริ่มหันมาพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ และเริ่มมีส่วนร่วมในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนมากขึ้น เพราะเมื่อใดที่สตรีออกมาทำงานนอกบ้านและมีความสามารถในการหารายได้สู่ครัวเรือนหรือแม้แต่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน เมื่อนั้นจะทำให้บุรุษเริ่มยอมรับในบทบาทและสถานภาพของสตรีในครัวเรือนมากขึ้น แต่ตราบดีสตรียังมีความคิดและความเชื่อเก่า ๆ จะทำให้บทบาทของตนเองถูกลดคุณค่าลง กล่าวคือ ถ้าสตรีไม่มีทรัพย์สินเป็นของตนเอง สตรีจะมีศักดิ์ศรีได้ก็ต่อเมื่อมีความสามารถในการหารายได้ (มารยาท อินทรทัศน์, ผู้แปล : 21) ดังนั้นการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจจึงเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้สตรีมีอำนาจตัดสินใจได้ด้วยตนเอง สตรีปัจจุบันจึงนำความรู้ความสามารถที่มีมาปรับใช้และพัฒนาในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน การเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพสตรีทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้น เปรียบเสมือนการนำสตรีไปสู่การมีความสามารถในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเองและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยเฉพาะบทบาทสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

อย่างไรก็ตาม สตรีพยายามผลักดันตัวเองให้มีส่วนร่วมในทุกกลไกของการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะการเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในระดับชุมชนโดยไม่ผลักภาระให้เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของบุรุษเพียงฝ่ายเดียว บทบาทการทำงานนอกบ้านของสตรีในการประกอบอาชีพจึงเป็นการสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ส่งผลให้สตรีมีอำนาจตัดสินใจ

ในครัวเรือนมากขึ้น ในที่นี้ผู้วิจัยขอกล่าวถึง “กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคู้งกระดิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี” ที่นำภูมิปัญญา ความรู้ ความสามารถด้านงานฝีมือผสมผสานและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน

กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวรวมกลุ่มในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน โดยชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชน ทำให้เกิดนวัตกรรม โดยใช้ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานภูมิปัญญาสากล ดำเนินการแบบบูรณาการ และเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นระบบและเกื้อกูลกัน มีการเรียนรู้เป็นหัวใจและการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย (เสรี พงศ์พิศ 2548 : 22) โดยเน้นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นทุนในการประกอบอาชีพและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ซึ่งถือเป็นรากฐานของการดำเนินกิจการ นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจระดับชุมชน ด้วยการใช้ความรู้ที่สตรีมีผสมผสานกับการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อมุ่งสู่ความเข้มแข็งของชุมชน โดยให้แต่ละบุคคลสามารถพึ่งตนเองได้ ส่งผลให้สตรีมีบทบาทในสังคมและเศรษฐกิจในครัวเรือนมากยิ่งขึ้น เพราะเมื่อใดสตรีเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่า อำนาจ รายได้ เปรียบเสมือนสตรีได้เริ่มก้าวเข้ามามีส่วนร่วมในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนมากขึ้น ย่อมทำให้สตรีเข้าถึงอำนาจ ชื่อเสียง ความนิยม และนำไปสู่การยอมรับในบทบาทของสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อวิจัยบทบาทและสถานภาพสตรีกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยวิจัยถึงความเป็นมาของกลุ่ม การจัดการวิสาหกิจชุมชน การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ การสร้างเครือข่าย ตลอดจนการยอมรับบทบาทสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

ขอบเขตทางการวิจัย

เป็นการวิจัยเฉพาะสมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคู้งกระดิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เป็นกลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นโดยสตรีในชุมชน ด้วยการนำภูมิปัญญา ความรู้ ความสามารถด้านงานฝีมือมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ จนทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จและยังดำรงอยู่ได้ในปัจจุบัน ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นการสัมภาษณ์ระดับลึกโดยเน้นเรื่อง “บทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคู้งกระดิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี” เป็นสำคัญ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบถึงบทบาทและสถานภาพสตรีกลุ่มดอยไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันที่มีผลต่อการจัดการวิสาหกิจชุมชน การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ การสร้างเครือข่าย ตลอดจนการยอมรับบทบาทสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

ขั้นตอนของการวิจัย

1. ติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี เพื่อทำการเลือกกลุ่มที่น่าสนใจ เมื่อได้กลุ่มที่ต้องการวิจัยแล้วจึงทำการสำรวจพื้นที่พร้อมทั้งติดต่อประสานงานกับประธานกลุ่มดอยไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคู้งกระดิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
2. สำรวจบริเวณกลุ่มดอยไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคู้งกระดิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ว่ามีอะไรอยู่ที่ไหน และควรหาแหล่งข้อมูลจากที่ไหนได้บ้าง โดยเข้าไปทำการของกลุ่มเพื่อพูดคุยสอบถามข้อมูลทั่วไปของกลุ่ม พร้อมทั้งร่างแบบสัมภาษณ์ที่ต้องการเก็บข้อมูล
3. ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักระดับลึก เช่น ประธานกลุ่ม เลขานุการ และสมาชิกในกลุ่มทุกท่าน รวมทั้งใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักระหว่างการสัมภาษณ์
4. รวบรวมข้อมูลที่ได้ทั้งหมดและจัดเก็บข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ เมื่อมีข้อมูลบางส่วนไม่สมบูรณ์หรือไม่ชัดเจน จำเป็นที่ผู้วิจัยต้องกลับไปสัมภาษณ์จากกลุ่มดอยไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคู้งกระดิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เพิ่มเติมในประเด็นที่ไม่สมบูรณ์ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้น่ามีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น
5. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์ อภิปราย และสรุปผลของการวิจัยที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามว่าเป็นไปตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพหรือไม่ พร้อมทั้งนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการอธิบาย บรรยาย และพรรณนาตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันเนื่องด้วยความเป็นทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้สตรีต้องเริ่มเปลี่ยนวิถีจากการอยู่บ้านทำงานบ้าน ไม่มีรายได้ มาสู่การทำงานนอกบ้านเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน จึงเปรียบเสมือนก้าวแรกในการเริ่มพึ่งตนเองและเริ่มมีบทบาทในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนเพื่อให้สังคมยอมรับบทบาทและสถานภาพสตรีมากขึ้น ดังนั้นการวิจัย “บทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคู้งกระดิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี” ผู้วิจัยต้องการทราบถึงบทบาทและสถานภาพสตรีกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ตลอดจนเมื่อเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวแล้วมีส่วนช่วยเหลือครอบครัวมากน้อยเพียงใด ส่งผลอย่างไรต่อการยอมรับบทบาทและสถานภาพสตรีในสังคมปัจจุบัน โดยผู้วิจัยนำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาช่วยในการวิเคราะห์ประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการวิจัยดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีบทบาทสตรี
2. แนวคิดและทฤษฎีเรื่องเพศ
3. แนวคิดเรื่องพื้นที่ของสตรี
4. แนวคิดสตรีนิยม
5. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทสตรีต่อการพัฒนา
6. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง
7. แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ
8. แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
9. แนวคิดเครือข่ายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีบทบาทสตรี

จากการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และองค์ความรู้ในเรื่องบทบาทสตรีทำให้เกิดมุมมองต่อการพิจารณาปรากฏการณ์เรื่องบทบาทสตรีที่หลากหลาย และผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

1.1 ทฤษฎีบทบาทสตรี

1.1.1 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural – Functional Theory) (ประภัศร ปัญญา 2531 : 1) มีแนวคิดว่าครอบครัวเป็นกลุ่มพื้นฐานขนาดเล็กในสังคม มีการประสานบทบาทของสมาชิกเข้าด้วยกันเพื่อการดำรงไว้ซึ่งระบบครอบครัวในสังคมใหญ่ บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการศึกษบทบาทของกลุ่มสมรส คือ Talcott Parsons เป็นผู้วิเคราะห์ระบบครอบครัวโดยจำแนกความแตกต่างระหว่างบทบาท (Role Differentiation) โดยพิจารณาความแตกต่างในบทบาทของสามีและภรรยาว่า สามีรับผิดชอบบทบาทที่ครอบครัวต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งภายนอก ส่วนภรรยารับผิดชอบบทบาทเฉพาะภายในครอบครัว Parsons แบ่งบทบาทของกลุ่มสมรสเป็น 2 ประเภท คือ

1. บทบาทที่มีเป้าหมายทางวัตถุ (Instrument Role) หมายถึง บทบาทในการประกอบอาชีพ สามีได้รับการคาดหวังให้เป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวสร้างฐานะให้แก่ครอบครัว

2. บทบาททางด้านการแสดงออก (Expressive Role) หมายถึง การดูแล การให้ความรัก ความอบอุ่นแก่สมาชิกในครอบครัว จากทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่พบว่า ระบบความสัมพันธ์ของกลุ่มสมรสเป็นสิ่งที่และเปลี่ยนแปลงได้น้อย เพราะต่างสนองตอบต่อกันอย่างสมดุล แม้ปัจจุบันสตรีมีอิสรภาพ มีส่วนร่วมตัดสินใจ รับผิดชอบในการทำมาหากินและจัดการเศรษฐกิจของครอบครัว แต่ภาระการเป็นแม่บ้านดูแลบ้านยังเป็นงานหลักของสตรี โดยสตรีอาจได้รับการมอบหมายหรือยินยอมให้ทำงานทางเศรษฐกิจเมื่อครอบครัวต้องการ ซึ่งมีได้เป็นผู้หารายได้หลักหากแต่เป็นผู้หารายได้เสริมให้กับครอบครัวเท่านั้น

ดังนั้น ทฤษฎีบทบาทสตรีจึงมีส่วนช่วยทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของสามีและภรรยาต่อครอบครัว โดยสมาชิกแต่ละคนของครอบครัวถูกจัดให้มีบทบาทเฉพาะของตนเอง (Specialized role) เช่น บทบาทภรรยามีหน้าที่ทำงานบ้าน เลี้ยงดูบุตร และถูกคาดหวังว่าต้องเป็นผู้ทำงานเหล่านี้ต่อไป Biddle : 1996 กล่าวว่า การแบ่งแยกบทบาทในครอบครัว (Role differentiation) ถูกกำหนดมาล่วงหน้าว่าสามีต้องทำอะไร ภรรยาต้องทำอะไร และผู้เป็นบุตรต้องทำอะไร เป็นการกำหนดล่วงหน้าว่าผู้ที่ดำรงอยู่ในแต่ละบทบาทต้องแสดงพฤติกรรมอย่างไร

1.2 บทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัว สามารถพิจารณาได้ 2 แนว คือ

1.2.1 แนวทฤษฎีโครงสร้างและคติการหน้าที่ บทบาทเป็นพฤติกรรมที่บุคคลพึงปฏิบัติในการดำรงสถานภาพหนึ่งของสังคม เป็นการกำหนดรายละเอียดของบทบาทที่มีความคงที่แน่นอนและตายตัว

1.2.2 แนวทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์ บทบาทเป็นผลจากการปฏิบัติที่เป็นจริงจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม มีการเปลี่ยนแปลงได้เสมอ

ดังนั้นจากการศึกษาบทบาทต่าง ๆ ในสถาบันครอบครัว จึงมีแนวคิดที่แตกต่างกันในระหว่างแนวคิดทั้งสองประการ เมื่อพิจารณาบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัว นักสังคมวิทยาส่วนใหญ่มีแนวคิดตรงกัน คือ บทบาทต้องเกี่ยวกับระบบอื่น ๆ ภายนอกครอบครัว แต่หากพิจารณาความหมายดั้งเดิมแล้วบทบาทหมายถึง บทบาทของสามีหรือบิดา ในอดีตระบบเศรษฐกิจแบบเงินตราใช้ในครอบครัว สามีมีบทบาทสำคัญในการหาเลี้ยงครอบครัวเนื่องจากเป็นตัวแทนในการผลิตเพียงผู้เดียว ขณะที่ภรรยาไม่มีบทบาทเฉพาะงานบ้านและการเลี้ยงดูบุตรเท่านั้น การแบ่งแยกบทบาทเฉพาะนี้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัวคือเกิดระบบสามีเป็นใหญ่ สามีสามารถผูกมัดครอบครัวให้ตัดสินใจเพราะสามีมีสิทธิอำนาจ เนื่องจากมีความเชื่อตามประเพณีว่าชีวิตการทำงานต้องมาก่อนและผู้ทำงานมีความชอบธรรม (legitimacy) ที่จะแสดงความต้องการ บทบาทการหาเลี้ยงครอบครัวจึงเป็นบทบาทสำคัญที่สุดเพราะทำให้ผู้แสดงบทบาทได้มาซึ่งอำนาจและเกียรติ (Kantor and Lehr 1975)

Rodger ได้อธิบายไว้ว่า เมื่อศึกษาสถาบันครอบครัวในฐานะเป็นระบบหนึ่งของสังคม ประกอบด้วย กลุ่มคน (group) ตำแหน่ง (position) บทบาท (role) และบรรทัดฐาน (norm) บทบาทการหาเลี้ยงครอบครัวจึงเป็นบทบาทสำคัญที่สุดของสถาบันครอบครัว เนื่องจากบทบาทดังกล่าวเชื่อมโยงการประกอบอาชีพกับบทบาทของสามีให้เกี่ยวข้องกัน ดังนั้นอำนาจของสามีในครอบครัวเป็นผลมาจากการที่สามีมีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวในทางเศรษฐกิจแต่เพียงผู้เดียว มิใช่อำนาจที่ยึดติดกับความเชื่อแบบเก่าโดยประเพณี (traditional belief) ว่าเพศชายต้องเป็นใหญ่ ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยาจะไม่เปลี่ยนแปลง ถ้าสามียังแสดงบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ในยุคปัจจุบันพื้นฐานทางเศรษฐกิจของครอบครัวได้เปลี่ยนไปเนื่องจากภรรยาออกไปทำงานนอกบ้าน เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระสามีในการหาเลี้ยงครอบครัวมากขึ้น ประกอบกับความเจริญทางเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าและความเสมอภาคทางการศึกษาที่มีมากขึ้น

สตรีปัจจุบันไม่ได้ถูกจำกัดสิทธิให้เป็นแม่บ้านอย่างเดียวเหมือนในอดีต แต่ได้รับสิทธิให้ทำงานมีอาชีพนอกบ้านแม้แต่อาชีพที่มีลักษณะเป็นงานของเพศชาย สถาบันครอบครัวในปัจจุบันจึงมีแนวโน้มไปสู่การแสดงบทบาทร่วมระหว่างสามีและภรรยา โดยเฉพาะบทบาทร่วมในการหาเลี้ยงครอบครัว (co-provider role) จากสถิติสำหรับประเทศพัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. 1970 มีผู้หญิงทำงานเชิงเศรษฐกิจร้อยละ 41.1 ส่วนประเทศไทยมีถึงร้อยละ 69.8 ในช่วงปีเดียวกัน (สุดสวาท ดิศโรจน์ 2533 : 110) ภรรยาจึงมักทำงานเชิงเศรษฐกิจในลักษณะเป็นผู้หารายได้เพิ่มเติมแก่ครอบครัว

ในการทำงานเชิงเศรษฐกิจของสตรี มีบทบาทมากขึ้นต่อความอยู่รอดของครอบครัวหรือการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ผลทางอ้อมเป็นไปได้ว่าทำให้สตรีเริ่มมีสิทธิมีเสียงในครอบครัวมากขึ้น ดังนั้นฐานะของสตรีหรือภรรยาในครอบครัวปัจจุบันจึงมีแนวโน้มไปสู่ความเสมอภาค (equalitarianism) เทียบเท่ากับผู้ชายหรือสามีมากขึ้น การทำงานเชิงเศรษฐกิจของสตรีจึงหมายถึง การมีส่วนร่วมรับผิดชอบด้านการทำมาหากิน ย่อมทำให้ภรรยามีสิทธิในครอบครัวและสังคมโดยรวมมากขึ้น ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงย่อมส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยาที่เกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจในครอบครัว โดยเฉพาะการตัดสินใจภายในครัวเรือนและความคาดหวังในเรื่องอำนาจของภรรยา

ดังนั้นสตรีปัจจุบันจึงมีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวมากกว่าในอดีต กล่าวคือ ในอดีตการหาเลี้ยงครอบครัวเป็นหน้าที่ของบุรุษเพียงฝ่ายเดียว แต่ปัจจุบันสตรีมีแนวโน้มสู่การมีบทบาทร่วมระหว่างบุรุษหรือสามีและสตรีหรือภรรยามากขึ้นด้วย โดยเฉพาะบทบาทร่วมในการหาเลี้ยงครอบครัวเพราะสตรีปัจจุบันเริ่มออกทำงานนอกบ้าน เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของครอบครัวและสามี ส่งผลให้สตรีเริ่มมีบทบาทและสถานภาพ มีสิทธิมีเสียงในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องอำนาจการตัดสินใจในครัวเรือน

1.3 บทบาทในครัวเรือน

บทบาทในครอบครัว หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ในครัวเรือน และลักษณะชีวิตในครอบครัวจะถูกจำกัดแบ่งเป็นกลุ่มของบทบาท โดยสมาชิกแต่ละคนของครัวเรือนถูกจัดให้มีบทบาทเฉพาะของตนเอง (specialized role) เช่น บทบาทหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้หารายได้หลัก บทบาทของคู่สมรสเป็นผู้รับผิดชอบภาระภายในบ้าน หรือเป็นการรวมกลุ่มของกิจกรรมงานบ้าน มักมีการถูกกำหนดขึ้นมาล่วงหน้าว่าหัวหน้าครอบครัวต้องทำอะไร คู่สมรสต้องทำอะไร และบุตรต้องทำอะไร

บทบาทต่าง ๆ ในครัวเรือน เกิดจากความสัมพันธ์ของสมาชิกในครัวเรือน บทบาทเป็นองค์ประกอบสำคัญของความสัมพันธ์ที่มีต่อกันของสมาชิกในครัวเรือน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา ดังนั้นจึงอาศัยแนวคิดความสัมพันธ์ดังกล่าวในการจำแนกสมาชิกในครัวเรือนตามสถานภาพ ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือน คู่สมรส บุตร และสมาชิกอื่นๆ สมาชิกในครัวเรือนถูกจัดให้มีบทบาทตามความสัมพันธ์ บทบาทในครัวเรือนประกอบด้วยกิจกรรมหลายประเภท เช่น กลุ่มกิจกรรมภายในครัวเรือน กลุ่มกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ กลุ่มกิจกรรมเพื่อตอบสนองทางด้านวัตถุจิตใจ และสังคมแก่สมาชิกในครัวเรือน เป็นต้น

กลุ่มกิจกรรมดังกล่าวเป็นกระบวนการสำคัญ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวสมาชิกในครัวเรือนให้อยู่รอดแสดงออกให้เห็นในรูปของบทบาทต่าง ๆ เช่น บทบาทในการหารายได้ บทบาทภายในครัวเรือน บทบาทในการติดต่อกับโลกภายนอก และบทบาทในการตัดสินใจในกิจกรรมที่สำคัญของครัวเรือน (สายฝน น้อยทิด 2540 : 8-9)

2. แนวคิดและทฤษฎีเรื่องเพศ

จากการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และองค์ความรู้ในมิติของการสร้างและปรับเปลี่ยนความเป็นเพศที่มีความสำคัญต่อการพิจารณาในลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ ทำให้เกิดมุมมองต่อการพิจารณาปรากฏการณ์เรื่องเพศที่หลากหลาย เพื่อนำมาใช้ในการอธิบายบทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนในลักษณะขององค์รวม ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังมีรายละเอียดดังนี้

2.1 เพศ (Sex) ตามความหมายของ จูดิธ บัตเลอร์ กล่าวว่า เพศจำแนกตามสรีระหรือระบบชีววิทยา เป็นภาวะแตกต่างกันทางกายระหว่างเพศหญิงและเพศชาย ไม่ได้เป็นข้อเท็จจริงทางชีววิทยาเพียงอย่างเดียวแต่เป็นภาวะความแตกต่างที่สังคมให้ความหมายไว้ ความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชายมีการแบ่งแยกกันมาตั้งแต่กำเนิด และไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ (สุชาดา ทวีสิทธิ์, บรรณาธิการ 2547 : 8)

2.2 ความเป็นเพศ (Sexuality) ถูกกำหนดคุณค่าโดยปัจจัยทางวัฒนธรรม สังคมความรู้สึก ค่านิยม และบรรทัดฐานของสังคม เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทั้งทางร่างกาย สังคม และจิตใจ รวมถึงความรู้สึกในความเป็นเพศสภาพและอัตลักษณ์ทางเพศ เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับตนเองและผู้อื่น ในการแสดงบทบาทและหน้าที่ในฐานะที่เป็นเพศชายหรือเพศหญิงในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม

2.3 เพศสภาพ (Gender) นักสตรีนิยมใช้ในการแยกแยะว่า สภาวะทางเพศแบบใดเป็นสภาวะธรรมชาติและสภาวะทางเพศแบบใดเป็นสิ่งที่ประดิษฐ์ของสังคม ทำให้สามารถแยกความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างสตรีและบุรุษโดยมีร่างกายเป็นตัวกำหนด เพศสภาพเป็นคุณสมบัติที่ผันแปรไปตามบริบททางวัฒนธรรมและเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ (สุชาดา ทวีสินธุ์, บรรณาธิการ 2547 : 6) สิ่งเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ทำให้สตรีและบุรุษมีบทบาทสถานภาพ และมีพฤติกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ทางเพศของตนเอง

2.4 อัตลักษณ์ทางเพศ (sexual identity) เกิดจากอิทธิพลทางวัฒนธรรมและอุดมคติทางเพศ ในสังคมแต่ละสังคมมีอัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงและเพศชายแตกต่างกัน เพื่อชี้ให้สังคมเห็นว่า “ฉันคือใคร” “ฉันต่างจากคนอื่นอย่างไร” และ “ฉันคือใครในสายตาคนอื่น” อัตลักษณ์ทางเพศเป็นการแสดงออกถึงคุณลักษณะของความเป็นเพศ เช่น เพศชายเป็นเพศที่อิสระ ตัดสินใจเด็ดขาดมีความหนักแน่น ชอบแสดงอำนาจ ในขณะที่เพศหญิงเป็นเพศที่ถูกมองว่ามีคุณลักษณะที่ต้องถูกถนอมรักษา มีความเอื้ออารี เข้าอกเข้าใจผู้อื่น (พิทักษ์ ศิริวงศ์ 2543 : 8)

ดังนั้น บทบาทและสถานภาพของแต่ละบุคคลตลอดจนความเป็นเพศ ถูกกำหนดคุณค่าโดยปัจจัยทางวัฒนธรรม สังคม ความรู้สึก บรรทัดฐานทางสังคม เพื่อให้แต่ละเพศมีบทบาทแตกต่างกัน เป็นผลให้สตรีในอดีตไม่มีบทบาทในทางสังคมมากนัก เนื่องจากยังคงยึดติดกับระบบสามีเป็นใหญ่อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่สามี จึงทำให้สตรีไม่มีบทบาทในสังคมและกลายเป็นเพียงผู้ตามเท่านั้น

3. แนวคิดเรื่องพื้นที่ของสตรี

ในอดีตพื้นที่ที่สตรีถูกจำกัดให้อยู่แต่เพียงภายในบ้าน ให้เรียนรู้เฉพาะงานบ้านงานเรือน การเย็บปักถักร้อยและงานฝีมือต่าง ๆ เท่านั้น เพราะถือเป็นหน้าที่ของสตรีโดยตรง เป็นการศึกษาจากตัวอย่างเพื่อสามารถปฏิบัติได้จริง เพื่อเตรียมพร้อมสู่การเป็นแม่บ้านที่ดีของสามีและเป็นแม่ที่ดีของบุตร (เสภาขุนช้างขุนแผน อ้างถึงใน นางเยาว์ ธาราศรีสุทธิ 2526 : 8) สตรีในอดีตจึงไม่ได้รับการสนับสนุนให้เรียนหนังสือเนื่องจากใช้วัดเป็นสถานศึกษาและพระสงฆ์เป็นครูสอน ทำให้สตรีมีการศึกษาดำกว่าบุรุษ ดังนั้นจึงมุ่งเน้นการอบรมสตรีด้านกิริยามารยาท คุณสมบัติแม่ศรีเรือน การประกอบอาหาร เพราะเชื่อว่าเมื่อสตรีออกเรือนหรือแต่งงานไปหน้าที่การหาเลี้ยงครอบครัวเป็นหน้าที่ของบุรุษเพียงฝ่ายเดียว จึงทำให้สตรีในอดีตมีโลกทัศน์แคบลงประกอบกับยังไม่มีความจำเป็นทางเศรษฐกิจ เป็นผลให้สตรีไม่มีบทบาทในสังคมมากนักและพื้นที่ของสตรีจึงถูกจำกัด

ในอดีตสตรียังไม่มีบทบาทในสังคมภายนอกมากนัก กล่าวคือ สตรีทำหน้าที่เป็นเพียงแม่บ้านแม่ศรีเรือนและถูกจำกัดพื้นที่อยู่แต่เพียงภายในบ้าน ในขณะที่บุรุษมีบทบาทที่หลากหลายและสำคัญกว่าสตรี เช่น การออกไปทำงานนอกบ้าน ด้วยเหตุนี้ทำให้บุรุษมีสถานภาพสูงกว่าสตรี และเมื่อสตรีถูกจำกัดอยู่กับขอบข่ายของงานบ้าน ย่อมทำให้ไม่มีโอกาสเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่า อำนาจชื่อเสียง และค่านิยมทางวัฒนธรรม อภิสัทธีย์เหล่านี้มักเป็นของบุรุษเท่านั้น ตราบใดที่ยังมีความไม่สมดุลระหว่างบทบาทบุรุษและสตรี การได้มาซึ่งอำนาจของสตรีจึงถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย และการที่สตรีจะได้รับการยอมรับรวมทั้งความรู้สึกลึกซึ้งจะถูกหล่อหลอมและจำกัดอยู่เฉพาะในโลกของงานบ้านที่สตรีเกี่ยวข้องกับด้วยเท่านั้น (โรซัลโด อ้างถึงใน ปราณี วงษ์เทศ 2544 : 30)

ดังนั้นจากแนวคิดพื้นที่สตรี ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าในอดีตพื้นที่สตรีอยู่แค่เพียงภายในบ้าน ทำงานบ้าน ไม่มีรายได้ และไม่มีค่าจ้างค่าตอบแทนเป็นจำนวนเงินเหมือนงานของบุรุษ เพราะหน้าที่ในการหาเลี้ยงครอบครัวเป็นหน้าที่ของบุรุษเพียงฝ่ายเดียว สตรีจึงเป็นเพียงผู้ปฏิบัติตามและไม่สิทธิมีเสียงในครัวเรือนเท่าที่ควร แต่ปัจจุบันเมื่อสตรีเริ่มทำงานนอกบ้านเป็นผลให้สตรีเริ่มมีพื้นที่ทางสังคมมากขึ้นและเริ่มมีบทบาทร่วมในการหาเลี้ยงครอบครัว นำไปสู่การช่วงชิงพื้นที่ทางสังคมจากพื้นที่ที่เคยเป็นของบุรุษเพราะสตรีเริ่มมีบทบาทภายนอก มีรายได้ เริ่มพึ่งตนเองและนำไปสู่การยอมรับบทบาทสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนมากขึ้น

4. แนวคิดสตรีนิยม

แนวคิดสตรีนิยม ช่วยวิเคราะห์สถานะที่ด้อยกว่าของสตรีให้มีความเท่าเทียมกันในสังคม มีหลายท่านให้ความหมายของคำว่า “สตรีนิยม” ไว้หลากหลาย ดังนั้นผู้วิจัยขอนำเสนอดังต่อไปนี้

ลินดา กอร์ดอน (อ้างถึงใน กิตติพัฒน์ นนทปัทมคุลย์ 2544 : 61) ให้ความหมายว่า สตรีนิยมเป็นการวิเคราะห์สถานะที่ด้อยกว่าของสตรี โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะค้นหาว่าการเปลี่ยนแปลงสถานะดังกล่าวจะสามารถดำเนินการได้อย่างไร

แมร์เต อาลบิสตูร์ และ คาเนียล อาร์โมกาเซ่ (อ้างถึงใน กิตติพัฒน์ นนทปัทมคุลย์ 2544 : 61) ให้ความหมายว่า การวิเคราะห์หรือการกระทำใด ๆ ที่มีจุดยืนว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุรุษและสตรีเป็นความสัมพันธ์ที่ขัดแย้ง สตรีเป็นฝ่ายเสียเปรียบและมีเป้าหมายที่จะทำความเข้าใจในเนื้อหา เพื่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันดังกล่าว

ดร.โกทม อาริยา คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาวสรุปว่า สตรีนิยมหากมองในแง่ทฤษฎีคือการวิเคราะห์สาเหตุและโครงสร้างที่ทำให้สตรีอยู่ในสภาพด้อยกว่า ในแง่ทัศนคติคือความเห็นอกเห็นใจผู้ที่ถูกเอาเปรียบ และในแง่การปฏิบัติคือการเรียกร้องและดำเนินการปรับปรุงสถานภาพของสตรี (กรมประชาสงเคราะห์ อ้างถึงใน กิตติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์ 2544 : 61)

วันทนี วาลิกะสิน (2543 : 1-2) ให้ความหมายว่า การวิเคราะห์หรือการกระทำใด ๆ ที่มีจุดยืนว่าความสัมพันธ์ระหว่างชาย หญิง เป็นความสัมพันธ์ที่ขัดแย้ง โดยผู้หญิงเป็นฝ่ายเสียเปรียบและมีเป้าหมายที่จะทำความเข้าใจในสาระเพื่อเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน ความไม่เสมอภาคระหว่างผู้หญิงและผู้ชายที่ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ ทั้งปัญหาในระดับจุลภาค ได้แก่ ปัญหาครอบครัว จนถึงระดับมหภาค ได้แก่ ชุมชน และสังคมส่วนรวม

ดังนั้น แนวคิดสตรีนิยมจึงเป็นความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงในบทบาทและปรับปรุงสถานภาพสตรีให้อยู่บนพื้นฐานที่ว่า สตรีเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการพัฒนาสังคม ก็ต่อเมื่อเปิดโอกาสให้หญิงและชายได้ใช้ความสามารถร่วมกัน ทั้งนี้มิใช่เพียงเพื่อเหตุผลในแง่ที่พยายามให้เกิดความทัดเทียมทางเพศเท่านั้นแต่ต้องการลดช่องว่างระหว่างเพศด้วย เพื่อเป็นการพัฒนาสังคมและพัฒนาสังคมโดยรวม ดังนั้นแนวคิดสตรีนิยมมีส่วนช่วยในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันและความไม่เสมอภาคในสังคมให้มีความเท่าเทียมกัน

5. แนวคิดบทบาทสตรีต่อการพัฒนา

แนวคิดบทบาทสตรีต่อการพัฒนา แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการผลักดันให้สตรีสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกลไกของการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในระดับชุมชน โดยไม่ผลักภาระให้เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของบุรุษเพียงฝ่ายเดียว ดังมีผู้กล่าวถึงบทบาทของสตรีต่อการพัฒนาดังนี้

ฉัฐฉา อินทรสุวรรณ (2545 : 14) กล่าวว่า ในประเทศกำลังพัฒนาพบว่า บทบาทการทำงานของสตรีในการประกอบอาชีพเพื่อจุนเจือรายได้ของครอบครัว ทำให้อำนาจการตัดสินใจในครอบครัวมีสูงขึ้น และมีผลให้สตรีมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ เป็นตัวของตัวเอง และร่วมทำงานกับบุรุษได้อย่างเสมอภาค รวมทั้งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบทบาทการทำงานมากขึ้น และแบบแผนความสัมพันธ์ทางบทบาทในครอบครัว ตลอดจนทำให้สตรีเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ในชุมชนได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ได้มีความพยายามในการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ของสตรีทั้งในระดับสากลและระดับชาติ เพื่อให้สตรีเข้ามามีบทบาทในการพัฒนามากขึ้น โดยสามารถจำแนกแนวคิดในการพัฒนาสตรีได้ดังนี้ (พัลลภ ตันจริยภรณ์ 2543 : 4-6)

1. แนวคิดสตรีในการพัฒนา (Women in Development : WID) มีพื้นฐานจากแนวคิดสตรีเสรีนิยม (Feminism) และแนวคิดความทันสมัยโดยมุ่งเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างสตรีและบุรุษในสังคมเพื่อยกฐานะสตรีให้ดีขึ้นจัดการกีดกันสตรีในสังคม โดยต้องการให้สตรีเข้ามาส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาอย่างเสมอภาคกับบุรุษ ยุทธศาสตร์ของความเสมอภาคระหว่างหญิงเข้ามาเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับผู้ชายในการพัฒนา

2. แนวคิดสตรีกับการพัฒนา (Women and Development : WAD) มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีการพึ่งพา มองว่าความช่วยเหลือเป็นส่วนประกอบถาวรของการพัฒนาไม่ใช่เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการช่วยเหลือจะยุติเมื่อมีการพัฒนา วิเคราะห์ว่าการมีปัญหากดขี่สตรีเพื่อให้สตรีพึ่งพาบุรุษดังแนวคิดนี้จึงให้ความสำคัญกับสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่เสมอภาค

3. แนวคิดการวิเคราะห์บทบาทหญิงชายและการพัฒนา (Gender and development) หรือทฤษฎีมิตติหญิงชายกับการพัฒนา โดยมีสมมติฐานว่า “ชายเป็นฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่าในโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเพศชายและเพศหญิง” แนวคิดนี้เน้นให้รัฐมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาการกีดกันสตรีให้ดีขึ้น และนโยบายการพัฒนาต้องมีสตรีเป็นกลุ่มเป้าหมาย

ในด้านนโยบายของภาครัฐ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสตรีมากขึ้น โดยกำหนดไว้ในแผนพัฒนาสตรีระยะยาว พ.ศ. 2535 – 2554 มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาศักยภาพของสตรีทั้งด้านร่างกายสติปัญญา ความถนัด สังคม จิตใจ
2. เพื่อให้เกิดความเสมอภาคระหว่างหญิงและชายโดยจัดการเลือกปฏิบัติต่าง ๆ
3. เพื่อให้สตรีได้รับความคุ้มครองในทุกด้าน ในฐานะที่เป็นมนุษย์
4. เพื่อส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในกระบวนการพัฒนาต่างๆ

กองพัฒนาสตรี กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2539 : 2-3) มีหน้าที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาสตรีโดยตรง กำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาสตรีตามแนวนโยบายจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาสตรีระยะยาว และนโยบายของกระทรวงมหาดไทย โดยใช้กลยุทธ์กระบวนการกลุ่มเป็นแนวทางในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ เพื่อให้สตรีมีรายได้ มีระบบการคิด การตัดสินใจ และเลือกวิธีการปฏิบัติเพื่อการพึ่งตนเอง มีสาระสำคัญดังนี้

1. เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาขีดความสามารถของสตรี โดยจัดตั้งและพัฒนาองค์กรสตรีทุกระดับให้มีคุณภาพนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางสังคม การเมือง การปกครอง
2. พัฒนาด้านอาชีพให้มีรายได้เพิ่มขึ้น พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว และชุมชน
3. ให้สตรีตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ต่อตนเองและครอบครัว เพื่อเป็นแบบอย่างต่อชุมชน
4. ให้นุรักษ์มีทัศนคติต่อสตรีในฐานะเป็นสมาชิกในครอบครัว มิใช่ผู้ตามหรือผู้ให้บริการแก่สมาชิกเท่านั้น แต่ควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

อย่างไรก็ตาม ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543 : 170) กล่าวว่า ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนา มีดังนี้

1. สตรีขาดความเชื่อมั่นในการเสนอโครงการและไม่กล้าแสดงออก เพราะขาดโอกาสขาดความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนา
2. ผู้เข้าร่วมประชุมชายไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นและบทบาทของสตรี
3. สตรีมีภารกิจทั้งในและนอกครอบครัว

ดังนั้น สตรีมีบทบาทในสังคมได้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ เช่น การศึกษาฐานะทางเศรษฐกิจ ภูมิหลังของการขัดเกลาอบรมจากครอบครัวและสถาบันต่าง ๆ ในสังคม และสิ่งสำคัญคือการได้ปรับเปลี่ยนวิธีคิดและทัศนคติของตัวสตรีเอง ให้เคารพและเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง เพื่อนำไปสู่แรงจูงใจในการพัฒนาตนเองและสามารถในการเข้าร่วมรับผิดชอบพัฒนาชุมชนโดยไม่นำความแตกต่างทางเพศมาเป็นอุปสรรค

ด้วยเหตุนี้การส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาได้อย่างแท้จริงต้องให้ความสำคัญกับการมีเสรีภาพขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์โดยไม่จำกัดว่าอยู่เพศใด เราสามารถเรียนรู้ แก้วใจ ฝึกฝนพัฒนาตนเองได้และไม่มองข้ามมิติหญิงชาย โดยเฉพาะการเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ให้กับสตรีได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเองได้ โดยเฉพาะการทำให้สตรีเกิดความเชื่อมั่นและตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง (self-esteem) และสามารถปรับบทบาทระหว่างสตรีด้วยกันเองให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

6. แนวคิดการพัฒนาตนเอง

มหาตมะ คานธี (อ้างถึงใน มนตรี กรรพุมมาลย์ 2539 : 2) กล่าวว่า การพัฒนา คือ การตระหนักถึงศักยภาพของความเป็นมนุษย์ (Realization of the Potential)

วัลลิกา จลาทบาง (2536 : 3) กล่าวว่า การพัฒนาตนเอง คือ การทำให้ความสามารถแฝงอยู่ในตัวได้ปรากฏชัดขึ้นและดีขึ้นจนทำให้เรามีสภาพจิตใจเหนือคนอื่น โดยเฉพาะการเข้าใจตนเอง การมีสติ การมีวินัย และการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น

สุนทร โคตรบรรเทา (2525 : 310) กล่าวว่า คนจะพัฒนาตนเองจนบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้จะต้องมีความเข้าใจตนเองอย่างถูกต้องตามที่เป็นจริง

วัชร ฐวธรรม (2538 : 107) กล่าวว่า หากเรามีความเข้าใจตนเองอย่างถูกต้อง ทำให้สามารถปรับตัวได้ดี มีความพึงพอใจในตัวเอง นับถือตนเองและรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า สามารถรับผิชอบการตัดสินใจของตนและฟังตนเองได้ ตรงกันข้ามกับคนที่มีความเข้าใจตนเองในทางที่ไม่ดีจะมีความรู้สึกลำบากใจ ไร้ความสามารถ และจะประเมินคุณค่าตนเองต่ำ ซึ่งจะเป็นการสกัดกั้นไม่ให้คนนั้นสามารถเรียนรู้ถึงศักยภาพหรือความสามารถที่แท้จริงของตนเอง และไม่มีโอกาสที่จะพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ให้ไปสู่จุดสูงสุดตามที่ต้องการ

กฤษณมูรติ (2544 : 79-83) กล่าวว่า การรู้จักตนเองคือการหมั่นสังเกตเฝ้าดูความประพฤติและวาจาของตนเองที่แสดงออกในความสัมพันธ์แต่ละวัน ให้เห็นความจริงอันเป็นการเริ่มต้นรู้จักตนเอง

G.W.F. Hegel (อ้างถึงใน สุเทพ สุนทรเกสัช 2540 : 21-22) กล่าวว่า มนุษย์พัฒนาความสามารถมีความสำนึกและความเข้าใจเกี่ยวกับตัวตนของมนุษย์ได้ เมื่อนั้นย่อมมีความเข้าใจว่าพวกเขาสามารถเป็นมากกว่าที่เป็นอยู่ อันเป็นพัฒนาการของการตระหนักของปัจเจกบุคคลเกี่ยวกับฐานะของตนเองในจิตใจของสังคมส่วนรวม

ดังนั้น การพัฒนาตนเอง จึงช่วยอธิบายได้ว่า สตรีควรเข้าใจตนเอง รู้จักตนเองตระหนักในคุณค่าของตนเอง เชื่อมมั่นในศักยภาพและความสามารถของตนเอง และสามารถฟังตนเองได้ โดยการพยายามเรียนรู้ แก้ไข ปรับปรุง ฝึกฝนพัฒนาความสามารถของตนเองที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคมส่วนรวม อันนำไปสู่การฟังตนเองได้ตลอดจนสามารถพัฒนาให้เกิดการฟังตนเองของสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนได้

7. แนวคิดการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ

เหตุผลสำคัญที่ทำให้เกิดแนวคิดการพึ่งตนเอง คือ ความกดดันทางเศรษฐกิจและการเมือง กล่าวคือ การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศด้อยพัฒนาแต่เดิมเน้นการพัฒนาตามแนวคิดของเคนส์ และฮาร์วอด โดมาร์ เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม (สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมักรการ 2546 : 32) ส่งผลกระทบต่อประเทศด้อยการพัฒนา เพราะต้องกู้ยืมเงินจากต่างประเทศมาใช้ในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจทำให้เกิดปัญหาในการพัฒนา โดส ชันตัน จึงได้เสนอทฤษฎีการพึ่งพิงขึ้นมา โดยเน้นการที่ประเทศด้อยพัฒนาไม่สามารถพัฒนาได้เต็มที่เนื่องจากถูกกำหนดเงื่อนไขการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการพัฒนาจากภายนอกประเทศ ประเทศเหล่านี้จึงพยายามริเริ่มดำเนินโครงการเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้โดยการพึ่งตนเอง และต้องมีการปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตจากแบบแผนเดิม คือ “การอยู่ดีกินดี” มาเป็นแบบแผน “การอยู่พอดีกินพอดี” (จุฬารัตน์ แสงปัสสา 2544 : 28) ดังนั้นจึงมีผู้ให้ความหมายของการพึ่งตนเองไว้ดังนี้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2539 : 69 (อ้างถึงใน นริศรา ฤทธิมนตร์ 2543 : 8) ความหมายว่า

“...ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ มั่นคง สมบูรณ์ การพึ่งตนเองมีทั้งระดับปัจเจกชนและชุมชน คำว่าการพึ่งตนเองระดับปัจเจกชน หมายถึง การที่บุคคลสามารถดำรงอยู่ได้อย่างอิสระ เช่น สามารถแยกตัวออกมาอยู่ต่างหากจากพ่อแม่ มีความมั่นคงในชีวิต สามารถเลี้ยงตัวเองได้ และสามารถตัดสินใจในเรื่องสำคัญ ๆ ได้เอง หรือสามารถขอคำแนะนำจากผู้อื่นมาประกอบการตัดสินใจของตนเอง...”

วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ (2530 : 17) กล่าวว่า การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจคือความสมดุลระหว่างขีดความสามารถในการผลิตกับขอบเขตของการบริโภค ถ้าเรามีความสามารถในการผลิตแค่ไหน เราก็ควรจะจำกัดการบริโภคของเราให้ใกล้เคียงกัน

ดังนั้น การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจจึงหมายถึงครัวเรือนที่มีความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ มีความมั่นคงในชีวิต สามารถหาเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ โดยการหารายได้เพื่อพูนฐานะทางเศรษฐกิจของตนเอง ครอบครัว และชุมชน ด้วยการทำงานพึ่งพาอาศัยกันระหว่างผู้ที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกันในรูปแบบของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งในระดับชุมชนได้ ดังเช่น สมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวที่นำความรู้ความสามารถด้านการประดิษฐ์ดอกไม้จากผ้าใยบัวมาปรับใช้ในการประกอบอาชีพ เพื่อช่วยเหลือครอบครัวอีกแรงหนึ่ง เมื่อสตรีสามารถพึ่งตนเองได้จะนำมาซึ่งอำนาจในครัวเรือน และเริ่มมีบทบาทในทางสังคมเพิ่มมากขึ้น

ในปัจจุบันความพยายามพึ่งตนเองได้กลายมาเป็นแนวทางและความหวังใหม่ เพื่อปรับใช้ในการพัฒนาประเทศ แนวคิดการศึกษาความพยายามพึ่งตนเองมักประกอบด้วยสิ่งเหล่านี้คือ

1. คุณภาพเฉพาะตัว (self – quality) ความพยายามพึ่งตนเองจะเกิดขึ้นต่อเมื่อหน่วยสังคม (social unit) มีสิ่งต่างๆ ดังนี้

1.1 อิสระภาพ (freedom) ในการคิด การพูด การตัดสินใจ หรือการกระทำตามความต้องการภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคม ความเสมอภาค (equality) ในการเรียนรู้ รับรู้ หรือการแสวงหาสิ่งต่างๆ

1.2 ความเป็นไท (autonomy) ของหน่วยสังคม หน่วยสังคมต้องไม่ถูกรอบงำโดยผู้ใดผู้หนึ่ง หรือจากอิทธิพลภายนอกจนขาดอำนาจในการดำเนินกิจการของตนเองอย่างเป็นอิสระตามวัฒนธรรม

1.3 ศักดิ์ศรี (dignity) ในการร่วมมือ ร่วมคิดหรือร่วมปฏิบัติ ความมีศักดิ์ศรีเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อหน่วยสังคมนั้นมีความเป็นอิสระอย่างเพียงพอ

1.4 ความก้าวหน้า (progress) หมายถึง โอกาสในการที่จะพัฒนาที่อยู่พอสมควร

2. การกระทำอย่างต่อเนื่อง มีความเป็นกระบวนการทั้งด้านความคิดและการตัดสินใจในการกระทำ เชกจาโว ได้สรุปขั้นตอนการพยายามพึ่งตนเองระดับชุมชนเป็น 3 ขั้นตอน คือ

2.1 ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของบุคคลหรือขั้นผลิตเพื่อบริโภค

2.2 พัฒนาคุณภาพบุคคลให้มีจิตที่สำนึกพึ่งตนเองและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม

2.3 เพิ่มบทบาทบุคคลในหมู่บ้านต่อการควบคุมสิ่งแวดล้อมหรือขั้นผลิตเพื่อจำหน่าย

3. ระดับของการพึ่งตนเองสามารถแบ่งระดับความพยายามพึ่งตนเองเป็น 4 ระดับ ดังนี้

3.1 ระดับระหว่างประเทศ ความพยายามพึ่งตนเองในระดับนี้มีเป้าหมายที่จะปรับปรุงความสัมพันธ์และเพิ่มอำนาจการต่อรอง โดยใช้การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อปรับให้มีความร่วมมือทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี

3.2 ระดับประเทศ มีเป้าหมายมุ่งตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยพยายามใช้ทรัพยากรในประเทศ โดยใช้การสร้างสมดุลระหว่างเมืองกับชนบทหรือพยายามสร้างความสมดุลระหว่างรายรับ - รายจ่าย

3.3 ระดับท้องถิ่น เป้าหมายหลักคือความสามารถพัฒนาได้ของชุมชน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม

3.4 ระดับบุคคลมีเป้าหมายให้สมาชิกสามารถดำรงอยู่ได้ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และสังคมปัจจุบัน โดยมุ่งให้เกิดประโยชน์สูงสุดและต้องไม่คุกคามสภาพแวดล้อมจนเกิดอันตราย พยายามให้ประชาชนยืนอยู่บนขาของตนเองมากที่สุดเท่า พยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมให้ผลิตและกระตุ้นให้ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพิ่มขึ้น

ความพยายามพึ่งตนเองระดับบุคคลมีความสำคัญมาก เพราะความพยายามพึ่งตนเองในระดับอื่น ๆ เกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีความพยายามพึ่งตนเอง การพัฒนาคือการปรับปรุงความเป็นอยู่และคุณภาพของบุคคลในสังคมให้ดีขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการทำงานของบุคคลและทรัพยากรในสังคมที่เป็นตัวกำหนดศักยภาพของการพัฒนา ถ้าคนในสังคมรู้จักการพึ่งตนเองแล้วก็จะนำไปสู่ความพยายามพึ่งตนเองในระดับอื่นๆ ต่อไป ดังนั้นความพยายามพึ่งตนเองระดับบุคคลจึงเป็นพื้นฐานของระดับอื่นๆ (สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมักรการ 2546 : 34-35)

8. แนวคิดวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน (community enterprise) เกิดจากการรวมตัวกันของชาวบ้านที่ทำการผลิตสินค้าตามชุมชนหรือหมู่บ้าน มีการกระจายตัวอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เดิมเป็นการผลิตเพื่อใช้ภายในครอบครัวหรือจำหน่ายภายในหมู่บ้านของตนเองและหมู่บ้านใกล้เคียง แต่ปัจจุบันมีการผลิตในลักษณะเชิงพาณิชย์มากขึ้น ดังมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านดังนี้

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมของชุมชนที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการ ทั้งเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อเป็นการสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนจึงประกอบด้วยหลักสำคัญ 7 ประการ ดังนี้ (กระทรวงมหาดไทย, แผ่นพับ 2548)

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการ
2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน โดยใช้วัตถุดิบ ทรัพยากร ทู่น แรงงานในชุมชนเป็นหลัก
3. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน
4. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานเป็นฐานภูมิปัญญาสากล
5. มีการดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ
6. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ
7. มีการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง ลักษณะการบริหารจัดการเป็นแบบครอบครัว มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อใช้ภายในครัวเรือน ส่วนที่เหลือจึงนำไปจำหน่ายภายในท้องถิ่นหรือท้องถิ่นใกล้เคียง แต่ปัจจุบันการผลิตเป็นธุรกิจชุมชนหรือเป็นการผลิตในเชิงพาณิชย์มากขึ้น (วรกันต์ จารุพัฒน์ 2548 : 48)

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการโดยบุคคลในชุมชน เพื่อการจัดการ “ทุน” ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองและความพอเพียงของครอบครัวและชุมชน วิสาหกิจชุมชนไม่ใช่ธุรกิจชุมชนแต่เป็นการจัดการ “ทุน” ทุนที่นี้มีความหมายมากกว่าเงิน เพราะรวมทุกอย่างที่ชุมชนมีอยู่แม้ยังไม่ได้พัฒนาเต็มศักยภาพก็ตาม ดังนั้น “ทุน” ของชุมชนหมายถึง ทุนธรรมชาติ ทุนทรัพยากร ทุนที่เป็นผลผลิต ทุนที่มีการสะสม ทุนความรู้ภูมิปัญญา ทุนทางสังคม (กฎเกณฑ์) หรือความไว้วางใจ และความเป็นพี่เป็นน้องภายในชุมชน การจัดการทุนเหล่านี้ต้องจัดการโดยชุมชนแต่ที่ผ่านมาชาวบ้านจัดการแค่เพียงบางขั้นตอนเท่านั้น จัดการตาม “วงจรธุรกิจ” ของบุคคลภายนอก พ่อค้า ข้าราชการ และนักวิชาการ แต่ไม่ได้จัดการตาม “วงจรชีวิต” ของตนเอง (เสรี พงศ์พิศ และวิจิต นันทสุวรรณ, บรรณาธิการ 2545 : 211 – 212)

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการ ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชน ทำให้เกิดนวัตกรรม ใช้ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสานภูมิปัญญาสากล ดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นระบบและเกื้อกูลกัน มีการเรียนรู้เป็นหัวใจ และการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย (เสรี พงศ์พิศ 2546 : 23)

วิสาหกิจชุมชน เป็นการจัดการทุนและทรัพยากรต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ ไม่ใช่การเลียนแบบเพื่อการพึ่งตนเองและไม่ใช่อการผลิตเพื่อหวังผลกำไร เพราะวิสาหกิจชุมชนไม่ใช่ธุรกิจชุมชนแต่เป็นการผลิต แปรรูปและจัดการเพื่อการพึ่งตนเอง เป็นการคิดจัดการกับ “วัตถุดิบ” ที่มีอยู่และความรู้ภูมิปัญญาดังเดิมอย่างไรเพื่อเป็นหน้าเป็นตาของคนท้องถิ่นได้ โดยคิดแบบพอมีพอกินหรือพอเพียงมาใส่ไว้ในจิตสำนึก (เสรี พงศ์พิศ และ วิจิต นันทสุวรรณ, บรรณาธิการ. 2545 : 217) ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว จึงเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน รวมทั้งเป็นการประกอบการบนพื้นฐานการใช้ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างรู้คุณค่า เพื่อการพึ่งตนเองของครอบครัวชุมชน และระหว่างชุมชน โดยมุ่งประโยชน์ทางสังคมแก่ชุมชนมากกว่าการแสวงหากำไรสูงสุด มุ่งต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ การมีสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนและมุ่งต่อการรักษาระบบนิเวศน์ของสังคมโดยรวม (สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน 2548 : 4)

การพึ่งตนเองของชุมชนเป็นรากฐานสำคัญของการทำวิสาหกิจชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน การปรับปรุงชีวิตให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ต้องมาจากพลังทางปัญญา พลังความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้โดยเรียนรู้ว่าตนเองมีอะไรดี และจัดการอย่างไรจึงทดแทนสิ่งที่ซื้อจากตลาดให้มากที่สุด เพราะการลดรายจ่ายเท่ากับการเพิ่มรายได้ ดังนั้นการผลิตกินเองใช้เองอาจทำให้เกิดความมั่นคงได้โดยไม่ทำให้เป็นหนี้ (เสรี พงศ์พิศ และวิจิต นันทสุวรรณ, บรรณาธิการ, 2545 : 217 – 218)

การทำวิสาหกิจชุมชนทำให้ชุมชนมีระบบคิด ระบบการจัดการที่ชัดเจน แยกแยะว่าอะไรทำเพื่อกินเพื่อใช้ อะไรที่เหลือกินเหลือใช้ เพื่อนำออกสู่ตลาดใหญ่ในนามของ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” สร้างการรวมตัวของชาวบ้านในการรวมกลุ่ม ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

วิสาหกิจชุมชนเป็น “ระบบการจัดการ” ที่เชื่อมโยงเข้าสู่ “วงจรชีวิตของชุมชน” เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการพึ่งพาตนเองดังมีการเปรียบเทียบว่า ระบบการจัดการนี้เป็นปัญญานำหน้า มีความคิดสร้างสรรค์เป็นทหารเอกด้านซ้าย มีเครือข่ายองค์กรชุมชนเป็นทหารเอกด้านขวา ดังนั้นระบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนจะสำเร็จได้เมื่อชาวบ้าน “สอบผ่าน” และตอบคำถาม 3 ข้อได้โดยวิธีคิดใหม่และโดยการปฏิบัติจนได้ผล คือ 1) ทุน 2) ความรู้ 3) ตลาด (เสรี พงศ์พิศ และวิจิต นันทสุวรรณ, บรรณาธิการ, 2545 : 220 – 225)

1. ทุน หมายถึง การลงทุนลงแรงโดยการใช้ทุนภูมิปัญญาที่มีอยู่ ถ้าใครให้อะไรจากข้างนอกเพียงเพื่อ “เติมเต็ม” เท่านั้น ไม่ใช่มาเป็น “ต้นทุน” พวกเขารู้ว่าทุนมาจากไหนคนนั้นก็มีความอำนาจในการตัดสินใจ เป็นคนกำหนด ทุนมาจากพวกเขาพวกเขาก็กำหนดชีวิตของตนเอง ทุนแบบนี้เป็นอำนาจ เป็นของแท้ที่ชุมชนค้นพบและนำมาใช้

2. ความรู้ หมายถึง ความรู้ความสามารถที่เรียนรู้ได้จากท้องถิ่น จากผู้รู้ จากการปฏิบัติพิสูจน์ทดลอง ชาวบ้านพัฒนาความรู้ขึ้นมาเอง จัดการเอง การทำวิสาหกิจชุมชนต้องการความคิดสร้างสรรค์ที่ได้จากการผสมผสานและประยุกต์ความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ เพื่อให้ลงตัวในสถานการณ์วันนี้ ความรู้เช่นนี้เป็นความรู้ที่เป็นอำนาจ ความรู้ที่สร้างพลังให้กับชุมชน

3. ตลาด ตลาดที่ใหญ่ที่สุดคือหมู่บ้าน ตลาดหมู่บ้านเป็นของพ่อค้าเช่นเดียวกับตลาดในเมือง พวกเขาส่งสินค้าไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ด้วยเครือข่ายเส้นสายของระบบอุปถัมภ์ใหม่ โฆษณาทางโทรทัศน์ วิทยู เป็นต้น แต่โอกาสทางตลาดของชุมชนยังมีถ้าชุมชนมีความเข้มแข็งและประสานกันเป็นเครือข่าย แต่ปัญหาคือการสร้างค่านิยมใหม่ให้ชุมชนไปพร้อมกับการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ขาย “คุณค่า” ไปพร้อมกับสินค้าใหม่ ขายข้อมูล ความรู้ ไปพร้อมกับผลิตภัณฑ์ใหม่ให้ผู้คนเกิดสำนึก เห็นคุณค่าและหันกลับมาใช้เหมือนกับที่เกิดขึ้นในหลาย ๆ ชุมชน

ตลาดชุมชนคือตลาดเครือข่าย ระบบเศรษฐกิจชุมชนคือระบบการแลกเปลี่ยน ถ้าหากแลกเปลี่ยนเป็นระบบจะฟื้นฟูเศรษฐกิจและวางรากฐานเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างมั่นคง มีความต้องการใช้เงินสคน้อยลง ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนกลไกของระบบเศรษฐกิจระดับรากหญ้าที่เป็นอำนาจแท้จริงของชุมชน วิสาหกิจชุมชนไม่ใช่ธุรกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชนมีแนวคิดเป็นองค์รวม และเกิดขึ้นเพื่อพึ่งตนเองได้หากคิดแบบรอบด้านทำแบบฉาบฉวย ถ้าคิดแบบองค์รวมและรอบด้านจะสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมมีความหลากหลายในรูปแบบและเนื้อหา พลังวิสาหกิจอยู่ที่ความหลากหลาย ความแตกต่าง ความเป็นตัวของตัวเอง อัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม เฉพาะผลิตภัณฑ์ ดังนั้นตลาดวิสาหกิจชุมชนมี 3 ประเภท คือ (สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน 2548 : 21)

1. ตลาดพอเพียง หมายถึง ตลาดท้องถิ่น ตลาดภายในชุมชน และระหว่างชุมชน หรือในเครือข่าย
2. ตลาดผูกพัน หมายถึง ตลาดที่มีการตกลงหรือเซ็นสัญญาซื้อขายระหว่างองค์กร หน่วยงานนอกชุมชน
3. ตลาดทั่วไป หมายถึง ตลาดที่ต้องแข่งขันกับคนอื่นในชุมชน ในเมือง หรือส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศ

ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นการประกอบการของชุมชน ที่ไม่ได้วางเป้าหมายไว้ที่ตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่อยู่ที่ความสุข สุขภาวะโดยรวมของชุมชน ชุมชนอยู่ดีมีสุข ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข ถ้าไม่มีวิสาหกิจชุมชน ไม่มีระบบเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนได้แต่รอความช่วยเหลือจากรัฐไม่ต่างจากไม้ในกระถางถ้าเขารดน้ำก็สดชื่น เขาไม่รดก็เหี่ยวเฉา ต้องขึ้นอยู่กับคนอื่น พึ่งตนเองไม่ได้ กลายเป็นระบบอุปถัมภ์ที่ชุมชนต้องพึ่งพิงคนอื่นตลอดไป

8.1 เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

ตามพระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน หมายถึง คณะบุคคลที่รวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นเครือข่าย เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนหรือองค์กรในท้องถิ่น เพราะมีผู้เชื่อมโยงช่วยทำให้เกิดเครือข่าย ถ้าไม่ช่วยก็ต่างคนต่างอยู่ ตัวใครตัวมัน อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่บีบบังคับให้ผู้คนดิ้นรนทำกินเพื่อเอาตัวรอด และระบบโครงสร้างสังคมสมัยใหม่ไม่เอื้อให้คนสัมพันธ์กัน เช่น คนอยู่ใกล้กันในหมู่บ้านเดียวกันไปมาหาสู่ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน พึ่งพาธรรมชาติ (สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน 2548 : 34)

9. แนวคิดเครือข่าย

เครือข่ายเป็นคำที่ใช้แทนคำว่า “เครือข่ายทางสังคม” ในฐานะที่เข้าใจว่าเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์ เครือข่ายเป็นความสัมพันธ์ที่มีการเชื่อมโยงกัน อาจเป็นการเชื่อมโยงกันระหว่างมนุษย์และอาจหมายรวมถึงระบบการเชื่อมโยงกันของระบบสารสนเทศ อินเทอร์เน็ต โดยมีการเชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่องมีรูปแบบหรือขนาดการเชื่อมโยงหลากหลาย

เครือข่ายทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์กันของมนุษย์ภายในสังคม ทั้งในระดับบุคคล บุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย โดยอธิบายถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่โยงใยกับสิ่งต่าง ๆ เช่น การทำกิจกรรม การสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความรู้ การพึ่งพาอาศัยกัน เป็นต้น โดยมีเป้าหมาย มีวัตถุประสงค์ และความต้องการบางอย่างร่วมกัน มีการปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาพอสมควร เครือข่ายในสังคมมนุษย์มีการกระจายตามหน่วยต่าง ๆ ของสังคม หากมองในมิติความสัมพันธ์ที่บุคคลเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย เครือข่ายมีความสัมพันธ์กับแบบแผนของบุคคลและกลุ่มคนโดยเกี่ยวข้องกันทางกิจกรรม การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและความสัมพันธ์ใกล้ชิด (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ 2547 : 6) ดังนั้น เครือข่ายทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ ความร่วมมือกัน เพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยให้ปัจเจกและองค์กรที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายมีการรักษาความเป็นอิสระและเอกลักษณ์ของตน

9.1 การก่อตัวของเครือข่าย

การสร้างเครือข่ายควรให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันและมีความเป็นอิสระในการก่อตัวของเครือข่าย ทั้งเกิดจากการจัดตั้งและการสนับสนุนของภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและเกิดขึ้นเพราะสถานการณ์เป็นตัวกำหนด ซึ่งขออธิบายถึง 3 ด้านตามลักษณะของการก่อตัว (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ 2547 : 109) ดังนี้

9.1.1 เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งและการสนับสนุนของภาครัฐและเอกชน เครือข่ายนี้เป็นเครือข่ายที่ภาครัฐหรือหน่วยงานต่าง ๆ ต้องการส่งเสริมหรือจัดตั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาตามแนวทางของนโยบายรัฐบาล เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเองได้

9.1.2 เครือข่ายที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เกิดขึ้นจากการร่วมแรงร่วมใจของฝ่ายต่าง ๆ ที่เห็นความจำเป็นของการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาาร่วมกันและรวมตัวกันเป็นเครือข่าย มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ รวมทั้งการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สมาชิกมีแนวทางการดำเนินงานเป็นอิสระ ความสัมพันธ์ของเครือข่ายนี้ไม่ซับซ้อนมีความยืดหยุ่นและมีความสอดคล้องกับบริบทที่เกิดขึ้นในสังคม

9.1.3 เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยสถานการณ์เป็นตัวกำหนด เกิดจากสถานการณ์หรือประเด็นปัญหาที่ทุกฝ่ายเห็นว่าจำเป็นต้องใช้เครือข่ายในการแก้ปัญหา และสร้างพลังแห่งการเรียนรู้ เครือข่ายนี้เกิดขึ้นหลังจากสถานการณ์นั้นเกิดการสุกงอม โครงสร้างของเครือข่ายนี้มีการรวมพลังบนฐานของการต่อสู้และการเรียกร้อง เพื่อปกป้องและรักษาสิทธิของตนเองในการพัฒนา

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (2547 : 84) กล่าวว่า การแบ่งประเภทและรูปแบบของเครือข่ายมีความแตกต่างตามนิยามและกิจกรรมแต่ละกลุ่ม หรือผู้ใช้กิจกรรมเครือข่ายกำหนดขึ้น โดยพระมหาสุทิตย์กล่าวถึง เกณฑ์การจัดประเภทและรูปแบบของเครือข่าย เพื่อให้เหมาะสมกับการประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างการเรียนรู้ทุกฝ่าย ดังนี้

1. เครือข่ายเชิงพื้นที่ (Area) คือ การรวมตัวของกลุ่ม องค์กร เครือข่าย ที่อาศัยพื้นที่รูปธรรมหรือพื้นที่ดำเนินการเป็นปัจจัยหลักในการทำงานร่วมกัน อาศัยกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นเป้าหมายนำทาง และเป็นการพัฒนาบูรณาการที่ไม่แยกส่วนต่าง ๆ ออกจากกัน โดยเอาพื้นที่เป็นที่ตั้งแห่งความสำเร็จในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย

กิจกรรมและความสัมพันธ์ของเครือข่ายเชิงพื้นที่ ต้องอาศัยพื้นที่ทางกายภาพเป็นฐาน กำหนดกิจกรรมและประเด็นปัญหา คือ การเชื่อมโดยกลุ่ม องค์กร และเครือข่ายย่อยในพื้นที่ให้เข้าร่วมปรึกษาและหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน โดยกิจกรรมที่เกิดขึ้นมีความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการใช้ทรัพยากรที่มาจากพื้นที่เป็นสำคัญ

โครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายเชิงพื้นที่ มีลักษณะกระบวนการทำงานทั้งแนวตั้งและแนวนอน โดยมีการรวมศูนย์กิจกรรมเข้าสู่ส่วนกลางในระดับพื้นที่ใหญ่ และมีศูนย์ประสานย่อยในพื้นที่ขนาดเล็ก เพื่อให้เกิดกิจกรรมการสื่อสารและความเคลื่อนไหว มีแกนนำผู้ประสานงาน และคณะทำงานในเครือข่ายมาร่วมผลักดันกิจกรรมให้กลุ่ม องค์กร และเครือข่ายย่อยทำงานตามหน้าที่และภารกิจของตน ในขณะที่ความสัมพันธ์ในแนวนอนมีการประสานเครือข่ายย่อยตามประเด็นที่มีอยู่ในพื้นที่แล้วมากำหนดกิจกรรมร่วมกัน

2. เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม (issue network) คือ เครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติเชิงพื้นที่มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้น ๆ อย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยลักษณะโครงสร้างเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรมสามารถแบ่งโครงสร้างตามประเด็นกิจกรรมและความสนใจของฝ่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน โดยไม่ยึดติดกับพื้นที่ดำเนินการแต่ใช้หลักของกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นตัวกำหนดความเป็นเครือข่าย เช่น เครือข่ายภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นต้น

เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรมเกิดขึ้นจากประเด็นปัญหา และความสนใจของผู้ทำงานในกิจกรรมนั้น ๆ และหาแนวร่วมกิจกรรมการทำงานของเครือข่ายเชิงประเด็น ส่วนใหญ่มีลักษณะการทำงานในแนวราบเพราะเกิดสนใจในประเด็นปัญหาเดียวกันของปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กร และเครือข่ายที่รับผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้น ในขณะที่โครงสร้างความสัมพันธ์มีทั้งแนวตั้งและแนวราบโดยมีเครือข่ายหลักให้การสนับสนุนเครือข่ายย่อย ซึ่งต่างมีความเป็นอิสระในการดำเนินงานกับประเด็นนั้น ๆ ภายใต้อำนาจภาพของตนเอง

3. เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ (Functional structure) คือ เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยกิจกรรมและการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคม มีแนวการแบ่งเป็นเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเครือข่ายต่าง ๆ มุ่งเน้นการดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของหน่วยงานหรือโครงสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์นั้น ๆ

ลักษณะโครงสร้างของเครือข่ายประเภทนี้ มีการก่อตัวตามภารกิจของกลุ่มผลประโยชน์ โดยกลุ่มผลประโยชน์อาจให้การสนับสนุนจัดตั้งเครือข่าย หรือเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และมีกระบวนการพัฒนาที่สอดคล้องกับภารกิจ กิจกรรม และเป้าหมายหลักของกลุ่มงานนั้น ๆ อาจรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเชิงพื้นที่และเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรมได้ ถ้าแต่ละฝ่ายเล็งเห็นความสำคัญในการรวมพลังเพื่อการแก้ไขปัญหาในภาพรวม

กิจกรรมความสัมพันธ์เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ มีกิจกรรมและความสัมพันธ์ที่ทับซ้อนกันอยู่ ส่วนใหญ่เป็นฝ่ายต่าง ๆ ที่พยายามสร้างพื้นที่ทางสังคม โดยแต่ละกลุ่มผลประโยชน์ต่างพัฒนากิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายในภาคส่วนตนเอง ดังนั้นกิจกรรมที่เกิดขึ้นของเครือข่ายประเภทนี้ จึงมีความหลากหลายตามภารกิจของภาคส่วนนั้น อย่างไรก็ตามเครือข่ายแต่ละภาคส่วนอาจมีการประสานความสัมพันธ์กัน โดยผ่านช่องทางการสื่อสารและการทำงานกิจกรรมร่วมกัน โดยอาศัยประเด็นกิจกรรมในการเชื่อมโยง

ดังนั้น การสร้างเครือข่ายทางสังคมจึงสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจของกลุ่ม เป็นการสร้างความสัมพันธ์กันของมนุษย์ในสังคมทั้งในระดับบุคคล บุคคลกับกลุ่มและกลุ่มกับกลุ่ม ด้วยการทำกิจกรรมการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความรู้ การพึ่งพาอาศัยกัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์และความต้องการบางอย่างร่วมกัน มีการปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่องและมีระยะเวลา ความสัมพันธ์และความร่วมมือกันของเครือข่ายจึงทำให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากผลการวิจัยต่างประเทศของนักวิชาการที่สนใจเรื่องครอบครัวและอำนาจ วิจัยเรื่องครอบครัวที่มีผู้อ้างอิงอยู่เสมอก็คือ P.G. Herbst (1954) อ้างถึงใน กัลยา ผ่องเมฆินทร์ 2534 : 31) ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการนำแนวทฤษฎีแบบรูปนัยมาวิจัยเรื่องอำนาจครอบครัว และประยุกต์ใช้ทฤษฎีสถานะของ Lewin ในจิตวิทยาสังคมเพื่อสร้างมโนทัศน์ว่า การปฏิสังสรรค์ระหว่างคู่สมรสประกอบด้วย มิติเกี่ยวกับกิจกรรม มิติเกี่ยวกับการตัดสินใจ และนิยามความหมายของ “อำนาจ” ว่าเป็นความสามารถที่ควบคุมมิติการตัดสินใจ การปฏิสังสรรค์ทั้งในส่วนที่เป็นกิจกรรมและมีเป็นการตัดสินใจนั้นถูกประเมินโดยการวัดว่า ใครในครอบครัวทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ และใครเป็นผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องเหล่านั้น

บทบาทสตรีในการทำงานเชิงเศรษฐกิจ ทำให้สตรีหรือภรรยา มีบทบาทมากขึ้นต่อความอยู่รอดของครอบครัว หรือการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ผลทางอ้อมย่อมเป็นไปได้ว่าทำให้สตรีเริ่มมีสิทธิมีเสียงในครอบครัวมากขึ้น (สุดสวาท ศิษโรจน์ 2533 : 124) ดังนั้นฐานะของสตรีหรือภรรยาในครอบครัวยุคปัจจุบันจึงมีแนวโน้มไปสู่ความเสมอภาค (Equalitarianism) เท่าเทียมกับบุรุษหรือสามีมากขึ้น การทำงานเชิงเศรษฐกิจของสตรีจึงหมายถึงการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในด้านการทำมาหากิน ทำให้ภรรยามีสิทธิมีเสียงมากขึ้นในครอบครัวและสังคมโดยรวม การเปลี่ยนแปลงนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา ที่เกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจภายในครอบครัว โดยเฉพาะอำนาจการตัดสินใจและความคาดหวังเรื่องอำนาจของภรรยา

เมื่อสตรีเริ่มมีบทบาทและเริ่มเป็นที่ยอมรับในสังคม สตรีจึงเริ่มแสวงหา “อำนาจ” (Power) เพราะอำนาจกลายเป็นสิ่งสำคัญ ที่อ้างอิงในการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างการปฏิสังสรรค์ในครอบครัว โดยเฉพาะนักสังคมวิทยา ครอบครัวที่วิจัยเกี่ยวกับการแต่งงานและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว Bewestedt กล่าวว่า เนื่องจากอำนาจพื้นฐานสำคัญที่สุดประการหนึ่งของการปฏิสังสรรค์ทางสังคมทั้งหมด อำนาจใช้ในการอธิบายสาเหตุของทุกสิ่งตั้งแต่ความขัดแย้งระหว่างชาติจนถึงความขัดแย้งระหว่างคู่สามีภรรยา Olson and Cromwell 1975 : 3 อ้างถึงใน กัลยา ผ่องเมฆินทร์ 2533 : 124

ความหมายของอำนาจจึงถูกพรรณนาไปแตกต่างกัน ถ้ามองย้อนไปที่วรรณกรรมเกี่ยวกับการแต่งงานและอำนาจครอบครัว ความสับสนในการนิยาม “อำนาจ” ได้ปรากฏขึ้นอย่างมาก กระแสหนึ่งเห็นว่าการกระทำทางสังคมทุกสิ่งเป็นการใช้อำนาจ มีเรื่องของอิทธิพล (Influence) การควบคุม (control) สิทธิอำนาจ (authority) อำนาจการครอบงำ (dominance) การ

ยืนยันทหรือป้องกันสิทธิของเจ้าตัว (asswettiveness) และการทำการตัดสินใจ (decision-masking) ทั้งหมดเป็นสิ่งที่ถูกใช้ในการพรรณนาเรื่องอำนาจ สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การมีอำนาจในครัวเรือน เพราะเมื่อใดที่สตรีได้รับการยอมรับและเริ่มมีบทบาทในสังคม จะทำให้สตรีเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่า อำนาจโดยเฉพาะอำนาจในครัวเรือน เพราะเป็นความสามารถ(ศักยภาพหรือความสามารถที่แท้จริง) ของปัจเจกบุคคลผู้เป็นสมาชิกในครอบครัวในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสมาชิกคนอื่น ๆ ใน ครอบครัว

ดังนั้นผู้วิจัยคิดว่า เมื่อใดสตรีมีบทบาทในสังคม โดยเฉพาะกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ สร้างรายได้ให้กับครอบครัว ย่อมส่งผลให้สตรีเหล่านี้เริ่มมีอำนาจ มีชื่อเสียง และนำไปสู่การ พึ่งตนเอง โดยเฉพาะอำนาจในครัวเรือน กล่าวคือ เป็นความสามารถในเชิงศักยภาพหรือ ความสามารถอันแท้จริงของปัจเจกบุคคลในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสมาชิกคนอื่น ๆ ใน ครอบครัว เพราะการมีบทบาทและอำนาจในครัวเรือน เป็นเหตุผลให้สามารถนำสตรีเหล่านี้ไปสู่ สังคมของการเป็นผู้นำและไม่ต้องเป็นผู้ตามอีกต่อไป กล่าวได้ว่า “บุรุษเป็นผู้นำ สตรีเป็นผู้ตาม” อาจใช้ไม่ได้ในสังคมไทยปัจจุบัน เพราะสตรีปัจจุบันสามารถแสดงพลังและอำนาจให้สังคมได้ ประจักษ์

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย “บทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลทุ่งกระถิน อำเภอมือง จังหวัดราชบุรี ” ผู้วิจัยแบ่งวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 5 ประเด็น ดังนี้คือ

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามและเก็บข้อมูลจากเอกสารเป็นส่วนประกอบ เพื่อให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือและครอบคลุมประเด็นที่ต้องการวิจัย รูปแบบการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ โดยใช้แนวคำถามและการสัมภาษณ์ระดับลึกกับผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม และสมาชิกในกลุ่ม ในระหว่างการเก็บข้อมูลผู้วิจัยขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเทป เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและสมบูรณ์ หลังจากการเก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้วผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงและจัดหมวดหมู่เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์และนำเสนอผลการดำเนินการวิจัยต่อไป

2. การเลือกพื้นที่วิจัย

พื้นที่การวิจัยครั้งนี้คือ กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลทุ่งกระถิน อำเภอมือง จังหวัดราชบุรี ในการเลือกวิจัยกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวยึดหลักสำคัญคือ เป็นกลุ่มที่มีรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้เพราะสตรีนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นต้นทุนสำคัญในการผลิตและนำมาประกอบเป็นอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชนนำไปสู่ “การอยู่ดีกินดี” ของครอบครัว จากความสำคัญของปัญหาเป็นเหตุูงใจให้ผู้วิจัยสนใจ “บทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลทุ่งกระถิน อำเภอมือง จังหวัดราชบุรี” ที่มีผลต่อการยอมรับบทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนมากขึ้น ดังนั้นกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลทุ่งกระถิน อำเภอมือง จังหวัดราชบุรี จึงถือว่าเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยเป็นอย่างยิ่ง

3. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การศึกษาเอกสาร

ช่วงแรกของการเก็บข้อมูลเป็นการเก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ

3.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม

หลังจากเลือกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคู้งกระถิ่น อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ที่ต้องการใช้เป็นพื้นที่ในการวิจัยที่เหมาะสมแล้ว ผู้วิจัยได้สร้างแนวคำถามเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ โดยยึดปัญหาการวิจัยและวัตถุประสงค์เป็นแนวทางในการกำหนดแนวคำถามเพื่อให้ครอบคลุม “บทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคู้งกระถิ่น อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี” หลังจากสร้างแนวคำถามเพื่อใช้เป็นแนวทางการสัมภาษณ์และปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์แล้ว ผู้วิจัยนำแนวคำถามที่สร้างขึ้นไปทดสอบสัมภาษณ์ เพื่อดูความชัดเจนและความครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการวิจัย ซึ่งผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้เรียกว่า “ผู้ให้ข้อมูลหลัก” (Key Informant) แล้วนำกลับมาแก้ไขข้อบกพร่องที่พบก่อนนำไปใช้ในการสัมภาษณ์จริงต่อไป

ขั้นตอนการลงสัมภาษณ์ระดับลึก ผู้วิจัยลงสำรวจพื้นที่ตำบลคู้งกระถิ่นและทำการเก็บข้อมูลเบื้องต้นพร้อมทั้งวางแผนในการเก็บข้อมูล และสิ่งที่ขาดไม่ได้คือการสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชนพร้อมแนะนำตัวผู้วิจัยให้สมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวรู้จัก ว่าเป็นใคร มาจากไหน มาทำอะไร แล้วทำการสอบถามข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่ม จากนั้นผู้วิจัยเริ่มสร้างความสัมพันธ์กับประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม และสมาชิกในกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ด้วยการพูดคุยถึงความเป็นอยู่ของแต่ละครอบครัว เมื่อเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวแล้วมีผลต่อครอบครัวทางด้านใดบ้าง มากน้อยเพียงใด เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับทุกท่านและให้ทุกท่านเกิดความไว้วางใจและกล้าที่จะให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย ในระหว่างสัมภาษณ์ผู้วิจัยสังเกตกรรมวิธีในการทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ และความ เป็นกันเองของชาวบ้านระหว่างการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยเริ่มสัมภาษณ์ประธานกลุ่มก่อนถึงการก่อตั้งกลุ่ม ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์เองทั้งหมดและได้ขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง ถ่ายรูป พร้อมทั้งจดประเด็นสำคัญในการสนทนากับผู้ให้ข้อมูลหลักทุกท่านโดยใช้คำถามลักษณะ “ตะล่อม” เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างละเอียดถี่ถ้วน

3.3 บุคคลหลักในการสัมภาษณ์

บุคคลหลักในการสัมภาษณ์ คือ สมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคู้งกระดิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี จำนวนทั้งสิ้น 15 คน โดยเฉพาะประธานกลุ่ม และรองประธานกลุ่มถึงการก่อตั้งกลุ่ม บทบาทและสถานภาพของตนเองในครอบครัว รายได้ และการยอมรับจากสังคม จากนั้นผู้วิจัยทำการจัดเก็บข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ เช่น การสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์แล้วทำการจัดเก็บข้อมูลให้อยู่ในหมวดหมู่เดียวกัน เพื่อสะดวกต่อการสรุปข้อมูล จากนั้นผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลรายอื่น ๆ ต่อไปจนกว่าผลข้อมูลของการสัมภาษณ์ไม่มีข้อมูลใหม่เกิดขึ้นอีกหรือที่เรียกว่า “ถึงจุดอิ่มตัว” แล้วจึงหยุดการสัมภาษณ์ หลังจากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์ อภิปราย และสรุปผลการวิจัย ดังนั้นการสัมภาษณ์โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ จึงไม่สามารถระบุจำนวนผู้ให้ข้อมูลแน่นอนล่วงหน้าได้

3.4 การบันทึกและการรวบรวมข้อมูล

การบันทึกและการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth Interview) โดยอาศัยข้อมูลการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมระหว่างการสนทนา เนื่องจากบทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคู้งกระดิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เป็นเรื่องลึกซึ้งจึงต้องใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้คำตอบ ดังนั้นความยืดหยุ่นในการสนทนาจึงถือว่ามีความสำคัญ การสัมภาษณ์ระดับลึกช่วยให้ผู้สัมภาษณ์สามารถอธิบายให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เข้าใจวัตถุประสงค์ของการวิจัย และสามารถตรวจสอบความเข้าใจกันได้ เนื่องจากผู้วิจัยมีโอกาสดำเนินการสังเกตท่าที บุคลิกภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ รวมถึงสามารถลำดับความคิดและปรับปรุงวิธีการสัมภาษณ์ โดยการตะล่อมถามให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ยอมเปิดเผยความจริงให้มากที่สุด ทั้งนี้ผู้สัมภาษณ์ระมัดระวังเรื่องคำถามที่เป็นการชี้นำการเสนอความคิดเห็นส่วนตัว โดยใช้แนวคำถามที่พัฒนาจากกรอบแนวคิดในบทที่ 2 เป็นพื้นฐานในการสัมภาษณ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นต่าง ๆ ให้ครอบคลุมคำถามของการวิจัยเรื่อง “บทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคู้งกระดิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี” ดังนั้นในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพนี้ จำนวนผู้ให้ข้อมูลหลักจึงไม่สามารถกำหนดจำนวนบุคคลที่แน่นอนได้ จนกว่าผู้วิจัยจะได้รับข้อมูลที่เรียกว่า “ถึงจุดอิ่มตัว”

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ประวัติความเป็นมาของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว

กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคู้งกระถิ่น อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เกิดจากเริ่มแรกสตรีตำบลคู้งกระถิ่นรวมตัวกันในนามของกลุ่มสตรีแม่บ้าน โดยมีคุณบุญช่วย ปานคารา เป็นประธานกลุ่มสตรีแม่บ้านตำบลคู้งกระถิ่นในตอนนั้น และคุณบุญช่วย ปานคารา เล็งเห็นว่าในตำบลคู้งกระถิ่นยังไม่มีกรรวมกลุ่มในด้านการประกอบอาชีพ และส่วนใหญ่ยังว่างงานไม่มีรายได้ ประกอบกับคุณดวงเนตร ปานคารา บุตรสาวมีความรู้ ความชำนาญด้านการทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว จึงมีแนวคิดริเริ่มจัดตั้งเป็นกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวขึ้นในปี พ.ศ. 2546 ในช่วงแรกมีผู้สนใจเพียง 5 คน แต่ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งสิ้น 15 คน

เมื่อก่อนเป็นกลุ่มสตรีแม่บ้านมาก่อนแล้วมารวมตัวกันเป็นกลุ่มนี้ ตอนนั้นแม่พี่เป็นประธานประธานกลุ่มแม่บ้านมาก่อน พอเปลี่ยนกลุ่มก็มาเป็นประธานกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ เมื่อก่อนที่นี้ไม่มีอะไรเลยเลยรวมกลุ่มกันให้ทุกคนมีอาชีพมีเงินใช้ พี่กับแม่ก็ช่วยกันสอนคนในชุมชนที่ชอบงานตรงนี้ด้วยทุนของตัวเอง แต่พอนานเข้าก็เริ่มมีคนสนใจมาเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้น ตอนนี้มี 15 คน (ดวงเนตร ปานคารา 2551)

ในอดีตก่อนกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวจะเกิดขึ้น สตรีส่วนใหญ่อยู่บ้านทำงานบ้านสตรีจึงมีบทบาทและสถานภาพเป็นเพียงผู้อยู่บ้านดูแลบ้านเท่านั้น ส่วนบุรุษมีหน้าที่ออกไปหาเงินมาจุนเจือครอบครัว แต่เมื่อสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเริ่มเปลี่ยนแปลงไป สตรีที่เคยมีพื้นที่จำกัดอยู่เพียงภายในบ้าน ต้องออกสู่สังคมของการทำงานนอกบ้านเพื่อนำรายได้มาจุนเจือครอบครัวเป็นผลให้เกิดความเสมอภาคในด้านเศรษฐกิจ ดังเช่น สมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว เนื่องจากรายได้บุรุษเพียงฝ่ายเดียวไม่เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายในครอบครัว แต่ละครอบครัวจึงหาวิธีเพิ่มรายรับและลดรายจ่าย ดังนั้นผู้วิจัยคิดว่า สตรีเมื่อมาทำงานนอกบ้านมีรายได้และหันมาพึ่งพาตนเอง ส่งผลให้สตรีมีบทบาทและสถานภาพทางสังคมมากขึ้นโดยเฉพาะบทบาทและสถานภาพในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน เช่น การควบคุมค่าใช้จ่ายในครอบครัว การดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว ตลอดจนการมีอำนาจตัดสินใจในครัวเรือนมากขึ้น

เมื่อก่อนผู้หญิงที่ไม่ได้ทำงาน เป็นแม่บ้านเฉย ๆ บ้างก็ทำสวนทำไร่ แต่พอมันเริ่มเปลี่ยนไปผู้หญิงต้องออกมาทำงานเพื่อช่วยผู้ชายในการหาเงินมาใช้ในครอบครัว ทำให้ผู้ชายยอมรับผู้หญิงให้ดูแลควบคุมค่าใช้จ่ายในบ้าน เป็นคนตัดสินใจเรื่องการเรียนรู้ของลูก รวมถึงการซื้อของกินของใช้ด้วย (อุไร แล่นวารี 2551)

เมื่อก่อนผู้ชายเป็นคนหาเลี้ยงครอบครัวคนเดียว แต่เดี๋ยวนี้ผู้หญิงมีบทบาทมากขึ้น ผู้ชายจะให้ผู้หญิงเป็นคนดูแลทุกอย่างในบ้าน จัดการทุกอย่างในบ้าน เพราะผู้หญิงเดี๋ยวนี้ใช้ฝีมือที่มีมาใช้ในการประกอบอาชีพ ทำให้ผู้หญิงเริ่มมีบทบาทในครอบครัวมากขึ้น และมีเงินเข้ามาใช้จ่ายในครัวเรือน (สุวัฒน์ กอประเสริฐสุด 2551)

ในช่วงแรกของการตั้งกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ชาวชุมชนตำบลกึ่งกระถินยังไม่เห็นความสำคัญของการจัดตั้งกลุ่ม เนื่องจากกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวยังไม่มีผลงาน และ ยังไม่มีชื่อเสียง แต่คุณบุญช่วย ปานดารา และคุณดวงเนตร ปานดารา ได้นำความรู้ที่ตนเองมีมาเริ่มฝึกหัดให้กับชาวชุมชนตำบลกึ่งกระถินที่สนใจ และใช้บริเวณบ้านเป็นสถานที่ในการฝึกสอนโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น ช่วงแรกฝึกหัดทำดอกไม้เพื่อง่ายก่อนเพราะเป็นดอกไม้ที่ทำได้ง่ายเมื่อฝีมือของสมาชิกในกลุ่มเริ่มพัฒนาและปรับปรุงไปในทิศทางที่ดีขึ้นแล้ว สมาชิกในกลุ่มจึงเริ่มเรียนรู้และฝึกหัดทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวในรูปแบบใหม่ ๆ ที่มีความละเอียดมากขึ้น เช่น ดอกกล้วยไม้ประเภทต่าง ๆ ดอกเข็ม ดอกเบญจมาศ ดอกเย็บ เป็นต้น โดยนำดอกไม้จริงมาวางเป็นต้นแบบแล้วแกะลายทำตาม จนกระทั่งสามารถพัฒนาฝีมือให้มีรูปแบบคล้ายของจริงมากที่สุด และด้วยฝีมือดังกล่าวทำให้สินค้าของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวได้รับการยอมรับการพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่องถึงจนปัจจุบัน

ในช่วงแรกของการตั้งกลุ่มมีคนสนใจ 4-5 คน แต่เราก็สอน แล้วยังออกค่าใช้จ่ายให้หมดทั้งวัสดุอุปกรณ์ ช่วงแรกสอนทำดอกไม้เพื่อง่ายเพราะทำง่ายกว่าดอกอื่น พอทำได้แล้วค่อยสอนให้ทำดอกอื่น ๆ ที่ยากขึ้น เช่น ดอกกล้วยไม้ ดอกเข็ม ดอกเย็บ โดยใช้ของจริงมาวางเพื่อเทียบเป็นต้นแบบตัวอย่าง จนพัฒนาให้คล้ายของจริงให้มากที่สุด (ดวงเนตร ปานดารา 2551)

ในปี พ.ศ. 2547 สินค้าของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ได้รับการคัดสรรให้เป็นสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี พ.ศ. 2547 (OTOP Product Champion) ระดับสามดาวตามโครงการของกระทรวงมหาดไทย ด้วยเหตุนี้ทำให้ชาวชุมชนตำบลกึ่งกระถินเล็งเห็นถึงความสำคัญของการรวมกลุ่มและชื่อเสียงที่ได้รับมา จึงเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว เพิ่มมากขึ้น ณ ปัจจุบันมีทั้งสิ้น 15 คน เป็นผลให้ดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวที่นี้เป็นที่

ยอมรับและเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป ส่งผลให้มียอดการสั่งซื้อสั่งทำเข้ามาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และนำมาซึ่งรายได้ของกลุ่ม ตนเอง และครอบครัว ทั้งนี้รายได้ที่ได้รับมาขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละบุคคล ถ้าใครสามารถทำได้มากย่อมได้รับผลตอบแทนมาก แต่ถ้าใครสามารถทำได้น้อยย่อมได้รับผลตอบแทนน้อยตามไปด้วย เพราะการทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใบบัวสมาชิกที่นี้ยึดเป็นอาชีพเสริม เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำงานโรงงานทอผ้าเป็นอาชีพหลัก เพราะเชื่อว่าการทำงานโรงงานทอผ้าเป็นรายได้แน่นอน แต่การทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใบบัวมีรายได้ไม่แน่นอน ทำให้สมาชิกกลุ่มใช้เวลาว่างมารับงานกลับไปทำที่บ้าน เพื่อหารายได้จากทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม เพื่อนำมาช่วยแบ่งเบาภาระของครอบครัว เมื่อกลุ่มมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นสินค้าของกลุ่มก็มีจำนวนมากและมีความหลากหลายมากขึ้น ทำให้ลูกค้าชื่นชอบและพอใจในสินค้า ส่งผลให้อาชีพการทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใบบัวประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก และในปี พ.ศ. 2549 สินค้าของกลุ่มได้รับการคัดสรรให้เป็นสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี พ.ศ. 2549 ระดับสี่ดาว (OTOP Product Champion) ประเภทของใช้ ของตกแต่ง ของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์ดอกเข็ม มาตรฐานนี้ถือเป็นเครื่องรับประกันคุณภาพสำหรับสินค้าของกลุ่มได้เป็นอย่างดี

คนที่นี้ทำดอกไม้ประดิษฐ์เป็นอาชีพเสริม เพราะงานหลักทำงานโรงงานทอผ้า ว่างก็มารับงานไปทำที่บ้าน รายได้ขึ้นอยู่กับแต่ละคนทำมากได้มากทำน้อยได้น้อย พอสินค้าติดดาวคนในตำบลจึงสนใจเข้ามาเป็นสมาชิกกันเยอะขึ้น ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 15 คน และตอนนี้กลุ่มได้เป็น OTOP 4 ดาว (วรรัตน์ สุขเยี่ยม 2551)

เมื่อสินค้าของกลุ่มเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไปแล้ว ภาครัฐและเอกชนเริ่มเข้ามาช่วยสนับสนุนกลุ่มด้านการประชาสัมพันธ์สินค้าผ่านเว็บไซต์ แผ่นพับ และเอกสารเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ผ่านหนังสือราชบุรีปี 2005 นอกจากนี้ยังให้กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใบบัวเป็นศูนย์ OTOP ประจำตำบลคู่งกระถิน เพื่อเป็นสถานที่ในการเผยแพร่ผลงานและเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ให้กับชาวชุมชนตำบลคู่งกระถิน ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ และผู้สนใจในการประดิษฐ์ดอกไม้จากผ้าใบบัว แต่สิ่งสำคัญสำหรับการเป็นสมาชิกกลุ่มนี้คือ ต้องเป็นคนที่อยู่ในตำบลคู่งกระถินเท่านั้น เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาตามแนวทางนโยบายของรัฐบาล ที่ต้องการให้สินค้าของกลุ่มเป็นผลงานของคนในตำบลและสร้างสรรค์โดยคนในชุมชน จึงทำให้กลุ่มไม่สามารถรับสมาชิกที่อยู่ตำบลอื่นมาเป็นสมาชิกกลุ่มได้ แต่ด้วยฝีมือและรูปแบบการผลิตที่ได้รับการพัฒนาและปรับปรุงอยู่เสมอ จึงทำให้กลุ่มมีโอกาสดำเนินการสอนและให้ความรู้ตามคำเชิญของแม่บ้านตำบลอื่น ๆ

เช่น แม่บ้านจังหวัดนนทบุรี เป็นต้น รวมถึงการสอนเด็กนักเรียนในวิชาการงานอาชีพ เพื่อให้เด็กสามารถนำความรู้จากการเรียนไปสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวได้

เมื่อกลุ่มเป็นที่รู้จักพัฒนาชุมชนก็เข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์และตั้งเป็นศูนย์ OTOP ประจำตำบลขึ้นทำให้กลุ่มเป็นที่รู้จัก การเป็นสมาชิกกลุ่มต้องเป็นคนในชุมชนนี้เท่านั้น เพื่อให้เข้ากับที่รัฐบาลบอกว่าต้องเป็นงานที่ทำโดยคนในชุมชน เพื่อตรงตามวัตถุประสงค์ของการเป็นกลุ่ม OTOP ประจำตำบล (บุญช่วย ปานคารา 2551)

ที่นี่มีกลุ่มแม่บ้านจังหวัดนนทบุรีและกลุ่มแม่บ้านที่อื่นมาขอความรู้ที่เราเยอะแยะ เราก็เปิดให้ชม เราก็มีการสอนวิธีการทำพร้อมแนะนำสิ่งที่คิดว่าประโยชน์แก่เขาด้วย นอกจากนี้ครูโรงเรียนครุฑนาคะระห์ ราชบุรี ยังให้เราไปสอนเด็กวิชาการงานอาชีพ เพื่อสอนให้เด็กใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ (ดวงเนตร ปานคารา 2551)

ดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวได้รับการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และพัฒนาการประดิษฐ์อยู่เสมอให้สมกับที่ได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ถือเป็นเครื่องรับประกันคุณภาพสำหรับสินค้า ทำให้มีผู้สนใจมาติดต่อขอคำแนะนำ ความรู้ และนำความรู้ที่ได้จากกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวกลับไปปรับใช้กับกลุ่มของตนเอง สินค้าของกลุ่มมีหลากหลายรูปแบบ เช่น ของชำร่วย ของขวัญ ของฝาก แจกันประดับดอกไม้ ดอกไม้ในงานพิธีต่าง ๆ และของที่ระลึก เป็นต้น นอกจากนี้ กลุ่มมีการนำเสนอสินค้าต่าง ๆ ผ่านทางอินเทอร์เน็ตจังหวัดราชบุรี และจังหวัดราชบุรีให้การสนับสนุน จึงเป็นผลให้สินค้าของกลุ่มเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น ทั้งนี้วัตถุประสงค์ที่นำมาประดิษฐ์ดอกไม้จากผ้าใยบัว เป็นวัตถุประสงค์ที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษและไม่ส่งผลกระทบต่อภาวะโลกร้อนที่กำลังรณรงค์ในปัจจุบันด้วย

การผลิตดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวของกลุ่มมีรูปแบบหลากหลาย เช่น ดอกไม้ช่อเดี่ยว ดอกไม้ปักแจกันหรือปักกระถาง ต้นไม้มงคล เข็มกลัดติดเสื้อประจำรุ่นโรงพยาบาลราชบุรี กล้วยไม้จิ๋วใส่ตู้ และกล้วยไม้ประเภทต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อให้ลูกค้าสามารถเลือกได้ตามต้องการ สินค้าแต่ละชนิดก่อนออกสู่ตลาดกลุ่มต้องดูแลการสั่งซื้อสั่งทำของลูกค้าเป็นหลัก และสอบถามความต้องการของลูกค้าก่อนทำ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการผลิตสินค้าออกจำหน่ายแล้วจำหน่ายไม่ได้ นอกจากนี้กลุ่มนำคำติชมของลูกค้ามาปรับปรุงและพัฒนาสินค้าให้มีความหลากหลายมากขึ้น

สินค้าของกลุ่มมีหลายอย่าง มีของชำร่วยงานต่าง ๆ ของขวัญ ของฝาก ดอกไม้จัดแจกัน หรือแม้แต่ดอกไม้ในงานพิธีต่าง ๆ เราเคยทำเข็มกลัดติดเสื้อให้ผู้สูงอายุด้วย สินค้าของเรามีให้เลือกมากกว่าที่อื่น และกลุ่มยังเป็นศูนย์ OTOP ประจำตำบลด้วย อุปกรณ์ที่เราใช้ไม่ก่อให้เกิดมลพิษ นอกจากนี้ก่อนทำสินค้าเราก็ต้องถามความต้องการลูกค้าก่อนว่า สินค้าควรต้องปรับปรุงแก้ไขอะไรบ้าง และนำคำติชมเหล่านั้นกลับมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจึงทำให้สินค้าเราขายได้ (บุญช่วย ปานคารา 2551)

ตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา ประธานกลุ่มเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการบริหารจัดการและดำเนินงานของกลุ่ม เพราะประธานกลุ่มเป็นผู้คิดริเริ่มสร้างสรรค์สินค้าใหม่ ๆ ที่หลากหลายรูปแบบขึ้นมา ด้วยการนำภูมิปัญญาที่มีมาดัดแปลง ปรับปรุง และพัฒนาสินค้าให้เข้ากับความต้องการของตลาดอยู่เสมอ เพื่อให้สินค้าสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ ดังนั้นสมาชิกทุกคนจึงต้องพัฒนาฝีมือและสินค้าให้มีรูปแบบแปลกใหม่และมีสีสันสวยงามเหมือนของจริงเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากบุคคลทั่วไป

จากความสำเร็จที่กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวได้รับ ทำให้สินค้าของกลุ่มได้รับคัดเลือกให้แสดงสินค้าตามงานสำคัญต่าง ๆ เช่น งานแสดงสินค้า OTOP งานกาชาด เป็นต้น และกลุ่มมีโอกาสได้แสดงผลงาน “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ณ ศูนย์แสดงสินค้าอิมแพคเมืองทองธานีทุกปีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ถึงปัจจุบัน ทำให้สินค้าของกลุ่มเป็นที่ยอมรับในสังคมมากขึ้น ส่งผลให้กลุ่มมีรายได้มากขึ้น รายได้ดังกล่าวมีส่วนช่วยให้สตรีทุกคนมีอาชีพ สร้างรายได้ และเป็นที่ยอมรับจากครอบครัวมากขึ้น ทั้งนี้เป็นผลมาจากการที่สตรีเหล่านี้พยายามผลักดันตนเองออกจากพื้นที่ที่ถูกจำกัดสู่พื้นที่สาธารณะมากขึ้น เพราะเมื่อใดที่สตรีมีรายได้ มีอาชีพ และไม่ได้อยู่บ้านเพียงเพื่อทำงานบ้านอย่างเดียว ทำให้สตรีเริ่มมีสถานภาพและบทบาทในทางสังคมมากขึ้น ดังเช่น สมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคู้งกระถิ่น อำเภอมือง จังหวัดราชบุรี

สินค้าของกลุ่มส่วนใหญ่ประธานกลุ่มเป็นคนคิด และพัฒนาให้มีความเหมือนของจริงให้มากที่สุด จะได้ทำให้สินค้าของเราขายได้ เพราะทุกคนมีฝีมือดี กลุ่มได้ไปออกงานที่อิมแพคแพดทุกปีตั้งแต่ปี 2547 จนทุกวันนี้ เพราะสินค้าเรามีให้เลือกมากกว่า 20 ชนิด เรายังมีการปรับปรุงสินค้าให้เหมือนของจริงให้มากที่สุด แถมยังช่วยสร้างชื่อให้ตำบลอีกด้วย (สุวัฒน์ กอประเสริฐสุด 2551)

สินค้าของเราเป็น OTOP 4 ดาว ทำให้ได้ไปโชว์ตามงานต่าง ๆ ทำให้คนรู้จักพวกเรา และทำให้มียอดการสั่งทำเข้ามามาก ทำให้เรามีรายได้มาช่วยเหลือครอบครัว เรามีส่วนช่วยครอบครัวนะ แล้วยังให้เราเป็นคนดูแลเรื่องทุกอย่างในครอบครัว เพราะผู้หญิงมีความละเอียด และนี่ถึงครอบครัวมากกว่าเรื่องอื่น (ดวงเนตร ปานคารา 2551)

การมีกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวเกิดขึ้นในชุมชนนั้น เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เนื่องจากชาวชุมชนตำบลทุ่งกระถินมีการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทำงานเป็นทีม มีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องและมีการทำกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เหล่านี้นำไปสู่การพึ่งตนเอง ความเข้มแข็งระดับครอบครัว และนำไปสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง การเป็นชุมชนเข้มแข็งเกิดจากการที่สตรีพยายามผลักดันตนเองให้เริ่มมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในระดับชุมชนมากขึ้น เพราะเมื่อใดสตรีมีอาชีพ มีรายได้ และมีบทบาทในสังคม ย่อมทำให้สตรีได้รับการยอมรับและเริ่มมีอำนาจการตัดสินใจในครัวเรือนมากขึ้น เพราะสตรีปัจจุบันกล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ ทำให้สตรีเริ่มมีบทบาทในสังคม กล่าวคือ ในอดีตบทบาทสำคัญในการหาเลี้ยงครอบครัวเป็นหน้าที่ของบุรุษจึงทำให้เกิดระบบสามีเป็นใหญ่ อำนาจการตัดสินใจเป็นของสามี แต่ปัจจุบันสตรีไม่ถูกจำกัดสิทธิให้เป็นแม่บ้านอย่างเดียวเหมือนในอดีต แต่ได้รับสิทธิให้ทำงานมีอาชีพนอกบ้าน ทำให้สตรีมีบทบาทร่วมระหว่างสามีและภรรยาในการหาเลี้ยงครอบครัว บทบาทดังกล่าวส่งผลให้สตรีมีอำนาจและสามารถตัดสินใจในเรื่องสำคัญในครัวเรือนได้ สิ่งเหล่านี้เป็นผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัวและชุมชนมากขึ้น ดังนั้นการเป็นชุมชนเข้มแข็งมีส่วนจากการจัดระบบการบริหารจัดการของประธานกลุ่มทั้งด้านการบริหารและการดำเนินงาน ตลอดจนการทำงานเป็นทีมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนและสามารถยืนหยัดและมีชื่อเสียงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน

การมีกลุ่มนี้ขึ้นมาทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ชาวบ้านมีงานทำ มีเงินใช้ ทุกคนในชุมชนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ทำให้ทุกคนภูมิใจและเชื่อมั่นในตนเองมาก เพราะการทำงานทำให้ได้เงินนำมาใช้จ่ายในครอบครัว เพราะเมื่อไรก็ตามที่เรามีรายได้มาสู่ครอบครัว ย่อมทำให้คนอื่นยอมรับในตัวเรามากขึ้น (วราภรณ์ สุขเอี่ยม 2551)

การรวมกันก็คือนะ ทำให้ผู้หญิงที่มีงานทำ ผู้หญิงเดี่ยวนี้เก่งจะตาย ไม่ต้องพึ่งพาผู้ชายเหมือนเมื่อก่อน มีงานทำ มีรายได้เป็นของตัวเอง พึ่งพาตนเองได้ และมีส่วนเหลือครอบครัวในเรื่องค่าใช้จ่าย ทำให้ตัวเองเริ่มมีบทบาทในครอบครัวมากขึ้น อย่างแฟนผมสิ ผมเลยยอมรับในบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงมากขึ้นในเรื่องของรายได้ (วิญญู กอประเสริฐสุด 2551)

ลักษณะเด่นของดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว

ลักษณะเด่นของดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวตำบลคู้งกระถิ่น อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี อยู่ที่ความละเอียดและความประณีตของชิ้นงาน สีสด และสินค้ามีให้เลือกหลายรูปแบบ เช่น ดอกกล้วยไม้ ดอกซาฟารี ดอกเย็บ ดอกเบญจมาศ ดอกเล็บมือนาง ต้นไม้มงคล ของประดับตกแต่ง ของชำร่วย เป็นต้น ทั้งนี้กลุ่มต้องดัดแปลง ปรับปรุง และพัฒนาสินค้าให้มีความหลากหลาย พร้อมทั้งมีสินค้าสำเร็จรูปตั้งโชว์และพร้อมจำหน่ายจัดแสดงด้วย นอกจากนี้ยังมีอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัววางจำหน่ายด้วย ทำให้สะดวกในการสั่งซื้อและเยี่ยมชมสินค้า ส่งผลให้มีคนเข้ามาดูงานและขอเยี่ยมชมสินค้าที่ศูนย์และเข้ามาสั่งซื้อตั้งทำเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ลูกค้ายังบอกเล่าแบบปากต่อปากถึงฝีมือการทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวของกลุ่มนี้ด้วย ทำให้ดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป

งานของเรามีจุดเด่นมากกว่าที่อื่น เพราะงานเราเป็นงานฝีมือที่มีการปรับปรุงและพัฒนาอยู่เสมอไม่ใช่เพียงแค่ดัดแปลงสีสดเหมือนกับที่อื่น แต่เรามีการคิดดอกไม้รูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมา ทั้งดอกกล้วยไม้ ดอกซาฟารี ดอกเบญจมาศ ดอกเข็ม หรือแม้แต่ไม้มงคลต่างๆ ของชำร่วย ของประดับตกแต่งอื่น ๆ อีกมากมาย สินค้าของกลุ่มเป็นที่ยอมรับที่อื่นสู้เราไม่ได้ เค้าไม่ละเอียดพอ ไม่มีการพัฒนา มีแต่แบบเก่า ๆ เปลี่ยนแค่สีของมัน (บุญช่วย ปานดารา 2551)

ดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวของกลุ่มนี้แตกต่างจากดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวที่อื่น กล่าวคือ การทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวตำบลคู้งกระถิ่น ต้องอาศัยฝีมือและความสามารถเฉพาะบุคคล เพราะเป็นงานที่ต้องอาศัยความละเอียด ความประณีต และทักษะในการทำมาก เพื่อให้ชิ้นงานออกมาสวยงามและเหมือนของจริงมากที่สุด อย่างไรก็ตาม สินค้าของกลุ่มถูกนำไปลอกเลียนแบบอยู่เสมอ แต่กลุ่มเชื่อมั่นว่าสินค้าของตนไม่มีที่ใดสามารถเลียนแบบฝีมือได้เหมือน เพราะสินค้าของกลุ่มมีการคิดประดิษฐ์ชิ้นงานใหม่ ๆ ออกมาสู่ตลาดเสมอ จึงทำให้สมาชิกทุกคนมั่นใจในฝีมือของตนเอง คุณภาพสินค้า และราคาเหมาะสมกับชิ้นงาน ถึงแม้ปัจจุบันมีหลายกลุ่มลอกเลียนแบบแต่ไม่มีการคิดรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม จึงทำให้ชิ้นงานไม่มีความแปลกใหม่เหมือนกับที่กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวตำบลคู้งกระถิ่น ดังนั้นกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวจึงต้องพัฒนาปรับปรุงสินค้าให้มีความหลากหลาย แปลกใหม่ เพื่อทำให้สินค้าของกลุ่มเป็นที่ยอมรับในสังคมและช่วยสร้างชื่อให้กับกลุ่มและชาวตำบลคู้งกระถิ่น อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ความสามารถเหล่านี้นำมาซึ่งรายได้ของตนเอง ครอบครัว และชุมชน ดังนั้นผู้ศึกษาคิดว่าตราใบตราออกมาทำงานนอกบ้านเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวแล้ว เปรียบเสมือนก้าวแรก

ในการเข้ามามีส่วนร่วมในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน เพราะเหล่านี้ทำให้ชุมชนยอมรับในบทบาทและสถานภาพของสตรีในสังคมมากขึ้น

งานของเรามักถูกลอกเลียนบ่อย ๆ แต่เราไม่กลัวเพราะเรามีฝีมือดีกว่า เรามีการปรับปรุงสินค้าเสมอ ทำให้สินค้าของเราเป็นที่ยอมรับและนำมาซึ่งรายได้ของคนในชุมชน โดยเฉพาะได้มาจากฝีมือของผู้หญิงที่มีส่วนช่วยครอบครัว ที่นี้เราทำเป็นของชำร่วยตามงานต่างๆ มีไม้มงคล เข็มกลัด การจัดเข้าช่อดอกไม้ การจัดแจกันดอกไม้ เราสามารถทำได้แทบทุกอย่างและราคาก็เหมาะสมกับชิ้นงานด้วย (ดวงเนตร ปานดารา 2551)

สินค้าของเราสร้างชื่อให้กับตำบล จังหวัด สร้างชื่อให้กับคนที่นี่ สินค้าเรามีให้เลือกเยอะ ทำให้มีคนมาดูลูกค้าเยอะ งานนี้ช่วยครอบครัวได้ อีกอย่างหนูคิดว่าดอกไม้ของเราสวยกว่าที่อื่น สีสดเราสวย รูปแบบเราก็มียากกว่าที่อื่น ที่อื่นส่วนใหญ่ก็ทำเหมือน ๆ กัน ไม่มีการคิดดอกไม้อะไรแปลก ๆ ใหม่ ๆ เหมือนกับที่กลุ่มของเราคิด (ภัทรา กอประเสริฐสุด 2551)

จากฝีมือความสวยงามและความประณีตของชิ้นงาน ส่งผลให้กลุ่มมียอดขายการสั่งซื้อเข้ามาเป็นจำนวนมาก ทำให้กลุ่มผลิตสินค้าออกสู่ตลาดแทบไม่ทัน โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลต่าง ๆ เช่น ปีใหม่ วาเลนไทน์ รับปริญญา เป็นต้น เป็นผลให้กลุ่มไม่ต้องหาตลาดมารับสินค้าเนื่องจากปัจจุบันมีตลาดจำนวนมากมารับสินค้าของกลุ่มออกไปจำหน่ายยังสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศเป็นผลให้กลุ่มมีรายได้เข้ามาเป็นจำนวนมาก กลุ่มจึงไม่ประสบปัญหาในเรื่องการทำสินค้าออกจำหน่ายแล้วจำหน่ายไม่ได้เหมือนสินค้าประเภทอื่น ในช่วงที่มีลูกค้ามาสั่งทำสินค้าเป็นจำนวนมาก ประธานกลุ่มมีการบริหารจัดการแก้ปัญหาดังนี้คือ เมื่อมีลูกค้าเข้ามาสั่งสินค้ามาก ๆ จะมีเจ้าหน้าที่คอยลูกค้าว่า ถ้าตามระยะเวลาที่ลูกค้าต้องการกลุ่มสามารถทำได้มากน้อยแค่ไหน หากต้องการสินค้าตามจำนวนที่ต้องการต้องขยายเวลารับสินค้าออกไปอีกกี่วัน เพราะงานเหล่านี้เป็นงานฝีมือที่ต้องใช้เวลาและความประณีต ลูกค้ามักเข้าใจและยอมรับในข้อตกลงจึงทำให้กลุ่มไม่ประสบปัญหาในการทำชิ้นงานให้ลูกค้าไม่ทัน เหล่านี้ต้องอาศัยการสร้างเครือข่ายทางสังคมเป็นอย่างมาก ดังนั้นผู้วิจัยคิดว่า การสร้างเครือข่ายมีส่วนช่วยให้ยอดขายการสั่งซื้อสั่งทำของกลุ่มมีจำนวนมากขึ้น และมีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวให้ประสบความสำเร็จและสามารถยืนหยัดอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน

พอมีลูกค้าสั่งเยอะๆ และนัดวันมารับเร็ว กลุ่มต้องบอกลูกค้าว่าเวลานี้จะมารับได้ก็ขึ้น ถ้าอยากได้ตามจำนวนอาจต้องช้าหน่อยเพราะต้องอาศัยเวลาในการทำ ลูกค้าก็เข้าใจและยอมรับได้ กลุ่มเลยไม่ค่อยมีปัญหาเท่าไรเพราะตกลงกับลูกค้าได้ ลูกค้าพวกนี้ดีเข้าใจเรา ถ้าพอใจเลยมาสั่งที่เราน้อยๆ (ดวงเนตร ปานดารา 2551)

ช่วงเทศกาลมีการสั่งสินค้ามาเยอะจนทำแทบไม่ทันแต่ก็ตกลงกับลูกค้าได้ จึงต้องอาศัยการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าเพื่อให้ลูกค้าประทับใจ และเราต้องอาศัยการสร้างเครือข่ายด้วย ถ้าเรามีเครือข่ายดีก็ทำให้รายได้เราดีไปด้วย (วนิดา แก้วประเสริฐ 2551)

กลุ่มเรามีเครือข่ายดี มีการติดกันอยู่เรื่อย ๆ กับผู้ที่มาสั่งซื้อของของเรา เราต้องดูแลและเอาใจใส่ใ้ลูกค้ามากๆ เลยทำให้ลูกค้าชอบและมาซื้อของเราน้อยๆ ขึ้น ทำให้ยอดการสั่งทำเรามีมากขึ้นตามไปด้วย รายได้เราก็มีมากขึ้นด้วย (ประนอม บุญโกย 2551)

การทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวของกลุ่มนี้มีลักษณะเด่นกว่ากลุ่มอื่น กล่าวคือ ปัจจุบันมีหลายกลุ่มที่ทำสินค้าในรูปแบบเดียวกันแต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร อาจเนื่องจากฝีมือยังไม่เป็นที่ยอมรับและยังไม่มีรูปแบบที่หลากหลายเพียงพอจึงทำให้ต้องล้มเลิกกิจการไป แต่กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวกลุ่มนี้ยังสามารถดำรงอยู่ได้อย่างเหนียวแน่น เพราะมีการปรับปรุง ดัดแปลงและพัฒนาให้มีลักษณะเหมือนของจริงอยู่เสมอ ในขณะที่กลุ่มนำรูปแบบสินค้าของกลุ่มนี้ไปลอกเลียนแบบ แต่ไม่สามารถทำได้ดีเท่ากับฝีมือของสมาชิกในกลุ่มทำ เพราะการลอกเลียนนอกเลียนรูปแบบอาจทำได้ง่าย แต่การลอกเลียนเรื่องฝีมือความประณีตอาจทำได้ยากถ้าไม่มีความชำนาญเท่าที่ควร เหล่านี้ถือเป็นลักษณะเด่นของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคุ้งกระถิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ทำให้สินค้าของกลุ่มเป็นที่ต้องการของตลาด และสามารถดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน การสั่งซื้อสั่งทำสินค้าของกลุ่มสามารถสั่งซื้อสั่งทำได้โดยตรงที่ศูนย์ OTOP ประจำตำบลคุ้งกระถิน หรือสามารถสั่งซื้อสั่งทำสินค้าผ่านทางโทรศัพท์ จากข้อมูลดังนั้นผู้วิจัยคิดว่า การประชาสัมพันธ์ผ่านแผ่นพับใบปลิวตามงานแสดงสินค้าต่าง ๆ ส่งผลให้สินค้าของกลุ่มเริ่มเป็นที่รู้จักเป็นที่ต้องการของตลาดและนำมาซึ่งยอดขาย รายได้ และการยอมรับจากบุรุษและนำไปสู่การพึ่งตนเอง เพราะรายได้ของสตรีจากการเป็นสมาชิกของกลุ่มมีส่วนช่วยในการหาเลี้ยงครอบครัวเป็นอย่างมากทั้งจากอาชีพหลักและอาชีพเสริม แต่ตราบดีที่สตรียังมีความคิดและความเชื่อเก่า ๆ ยังคงอยู่ในขอบข่ายของงานบ้าน จะทำให้บทบาทของตนเองถูกลดคุณค่าลง กล่าวคือ ถ้าสตรีไม่มีทรัพย์สินเป็นของตนเองสตรีจะมีศักดิ์ศรีได้ก็ต่อเมื่อมีความสามารถในการหารายได้ ดังนั้นเมื่อใดที่สตรีเข้าถึงรายได้จะส่งผลให้สตรีเริ่มมีบทบาทในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนมากขึ้น

การทำดอกไม้ของเราเด่นกว่าที่อื่นเพราะเราปรับปรุงตลอด ทำให้ดอกเลียนได้ยากมาก ถึงแม้จะลอกเลียนได้แต่ก็ไม่เหมือนหรือถ้าไม่ชำนาญ คนทั่วไปสามารถมาซื้อหาสินค้าได้ที่ กลุ่มหรือโทรมาสั่งก็ทำได้ (กาญจนา แก้วประเสริฐ 2551)

การดำเนินงานของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว

กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวเกิดจากการรวมตัวกันของชาวบ้าน ที่ทำการผลิตสินค้า การให้บริหารหรือกิจการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อเป็นการสร้างรายได้และการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน การรวมตัวในรูปแบบนี้เรียกว่า “วิสาหกิจชุมชน” เป็นการประกอบการโดยบุคคลในชุมชนเพื่อจัดการ “ทุน” ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองและความพอเพียงของครอบครัวและชุมชน ด้วยการเชื่อมโยงเข้าสู่ “วงจรชีวิตของชุมชน” เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการพึ่งตนเอง โดยการให้ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการ ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานภูมิปัญญาสากล ดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นระบบและเกื้อกูลกัน มีการเรียนรู้เป็นหัวใจและการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย

สมาชิกของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว พยายามผลักดันตนเองให้มีส่วนร่วมในทุกด้านของสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน เพื่อให้เข้าใจตนเอง รู้จักตนเอง ตระหนักในคุณค่าของตนเอง เชื่อมั่นในศักยภาพและความสามารถของตนเอง และสามารถพึ่งตนเองได้ โดยการพยายามเรียนรู้ แก้ไข ปรับปรุง ฝึกฝนพัฒนาความสามารถของตนเองที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคมส่วนรวม อันนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน ดังนั้นการดำเนินงานของกลุ่มจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารจัดการกลุ่มเพราะถ้ากลุ่มมีการบริหารจัดการที่ไม่ดี กลุ่มอาจไม่ประสบความสำเร็จดังเช่นปัจจุบัน การดำเนินงานของกลุ่มต้องทำด้วยความยุติธรรมและให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นและสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน ผลกำไรที่กลุ่มได้รับในแต่ละปีจะมีการปันผลให้กับสมาชิกทุกท่านตามผลงานที่ทำได้ เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับสมาชิกทุกท่าน

กลุ่มรวมตัวกันในชุมชน ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วม มีความผูกพันกัน มีการทำงานร่วมกัน มีการทำงานเป็นทีม สร้างสรรค์โดยคนในชุมชน และทำโดยคนในชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อพึ่งตนเองได้ และนำรายได้มาจุนเจือครอบครัว (สิริรัตน์ ยุทธนา 2551)

ทุกสิ้นปีจะมีปันผลกำไรให้กับสมาชิกในกลุ่มตามผลงาน ถ้าปีไหนเรามีรายได้มากเงินปันผลที่ได้ก็จะมากขึ้นด้วยเพื่อเป็นแรงจูงใจให้ทำงานนี้ต่อไป แต่ถ้าปีไหนปันผลน้อยเราก็ต้องยอมรับและจัดสรรตามส่วนแบ่งและตามข้อตกลงที่ได้ให้กันไว้ (วิมล เดชกำแหง 2551)

การทำงานของกลุ่มจะริเริ่มสร้างสรรค์โดยคนในชุมชน ทำโดยคนในชุมชน ผู้หญิงที่ตระหนักในคุณค่าของตนเอง ฟังตนเองได้ และมีบทบาทในครอบครัวมากขึ้น เพราะผู้หญิงต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน (เกลิยว เข้อยจำ 2551)

เครือข่ายของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว

เครือข่ายของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว เกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่มีการประสานงานหรือทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีวัตถุประสงค์ มีเป้าหมายร่วมกัน เครือข่ายของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ จากการร่วมแรงร่วมใจของฝ่ายต่าง ๆ ที่เห็นความจำเป็นของการเรียนรู้และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และรวมตัวกันเป็นเครือข่าย มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ รวมทั้งการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สมาชิกมีแนวทางการดำเนินงานที่เป็นอิสระ นอกจากนี้ภาครัฐและเอกชนยังเข้ามาช่วยในการจัดตั้งและสนับสนุนกลุ่ม โดยการจัดตั้งให้เป็นศูนย์ OTOP ประจำตำบลคู้งกระดิน เพื่อเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ของคนในชุมชนและผู้สนใจ และเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาตามแนวนโยบายของรัฐบาลและเป็นการเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเองได้

เครือข่ายของกลุ่มเป็นเครือข่ายทางสังคม ที่มีความสัมพันธ์กัน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความไว้วางใจกันและเชื่อใจกันภายในกลุ่ม และสิ่งเห็นได้ชัดที่สุดคือการติดต่อสัมพันธ์ที่กระหว่างสมาชิกของกลุ่มกับลูกค้าที่เข้ามาสั่งซื้อสิ่งทำ มีการติดต่อระหว่างกันเป็นประจำเพราะลูกค้ามีความมั่นใจในฝีมือและคุณภาพของสินค้า จึงทำให้มียอดการสั่งซื้อสิ่งทำเป็นจำนวนมาก ดังนั้นการสร้างเครือข่ายทางสังคมจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจของกลุ่ม กล่าวคือ เป็นสร้างความสัมพันธ์กันของคนในสังคมทั้งในระดับบุคคล บุคคลกับกลุ่ม และกลุ่มกับกลุ่ม ด้วยการทำกิจกรรม การสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความรู้ การพึ่งพาอาศัยกัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์และความต้องการบางอย่างร่วมกัน มีการปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่องและมีระยะเวลา ความสัมพันธ์และความร่วมมือกันของเครือข่าย เพื่อให้เครือข่ายดังกล่าวเป็นเครือข่ายที่สร้างชื่อเสียงและรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว เพราะการมีรายได้ส่งผลให้สตรีเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

กลุ่มเรามีการพูดคุยกับลูกค้าเสมอทั้งลูกค้าเก่าและลูกค้าใหม่ เพื่อเป็นเครือข่ายจะได้มีคนตั้งซื้อสั่งทำมาก และมีคนพูดถึงสินค้าของเราปากต่อปากถึงสินค้าของเรา ทำให้สินค้าของเราขายได้ มีรายได้ มีงานทำ เวลาไม่มีลูกค้าจะเหงามาก (สายสุดา สิริมา 2551)

รายได้จากการเป็นสมาชิกของกลุ่มมีส่วนช่วยเหลือครอบครัวมาก เพราะรายได้ของสามีคนเดียวไม่พอ ต้องใช้รายได้ของเราเข้าไปช่วยด้วยจึงจะเพียงพอ สองคนสามีภรรยาเลยต้องมีรายได้ร่วมกัน ร่วมรับผิดชอบครอบครัวด้วยกัน (วิมล เดชกำแหง 2551)

การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ

การพึ่งตนเองของสมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว เป็นความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ มีความมั่นคงในชีวิต สามารถเลี้ยงตนเองและสมาชิกในครอบครัวได้ โดยการพยายามหารายได้เพื่อพูนฐานะทางเศรษฐกิจของตนเอง ครอบครัว และชุมชน สตรีปัจจุบันมีส่วนช่วยในการหาเลี้ยงครอบครัวเป็นอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับอดีต เพราะสตรีปัจจุบันเริ่มออกจากพื้นที่ที่ถูกจำกัด เริ่มออกมาทำงานนอกบ้านและพยายามลดการพึ่งพาจากบุรุษ โดยการหันมาพึ่งพาตนเอง ทำให้สตรีเหล่านี้มีอิสระในการคิด การพูด การตัดสินใจ หรือการกระทำตามความต้องการภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคม ความเสมอภาค ในการเรียนรู้ รับรู้ หรือการแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง และพยายามยืนอยู่บนขาของตนเองให้มากที่สุด รวมทั้งพยายามใช้ทุนทางภูมิปัญญามาสร้างสรรค์ผลงานเหมือนดังเช่น สมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับปรุงและพัฒนาสินค้าให้เป็นที่ต้องการของตลาด เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน ทำให้สมาชิกของกลุ่มมีการพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สังคมยอมรับในบทบาทและสถานภาพของสตรีในปัจจุบัน

ผู้หญิงเดี๋ยวนี้นหันมาพึ่งตนเอง กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ กล้าแสดงออกมากขึ้น นอกจากนี้ยังใช้ความรู้ทางด้านภูมิปัญญามาใช้ในการประกอบอาชีพด้วย อย่างเช่นการทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว เพื่อให้สังคมยอมรับในตัวผู้หญิงมากขึ้น เพราะผู้หญิงเดี๋ยวนี้นเริ่มมีบทบาทในสังคมและมีสถานภาพเทียบเท่าผู้ชายแล้วนะ (วนิดา แก้วประเสริฐ 2551)

การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของสมาชิกในกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวมีความสำคัญมากต่อบทบาทและสถานภาพของตนเองในครอบครัว ดังนั้นสตรีต้องมีการพัฒนาตนเอง เข้าใจตนเองอย่างถูกต้อง ทำให้สามารถปรับตัวได้ดี มีความพึงพอใจในตนเอง นับถือตนเอง และรู้สึกว่าคุณค่า สามารถรับผิดชอบการตัดสินใจของตนเองและพึ่งตนเองได้ เพราะสมาชิกใน

กลุ่มทุกคนมีส่วนช่วยในการหาเลี้ยงครอบครัวได้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องรายได้ทั้งจากอาชีพหลักและเสริม เพราะการออกมาทำงานนอกบ้านทำให้สตรีเหล่านี้เข้าถึงรายได้ อำนวย โดยเฉพาะอำนาจการตัดสินใจในครัวเรือนเพราะอดีตงานของสตรีถูกมองว่า “ไม่ใช่งาน” เพราะไม่มีรายได้ แต่ปัจจุบันบทบาทดังกล่าว ได้เปลี่ยนแปลงจากการเป็นแม่บ้านเพียงอย่างเดียวมาเป็นผู้มีส่วนในการหารายได้มาสู่ครอบครัว เนื่องจากรายได้ของบุรุษเพียงฝ่ายเดียวไม่เพียงพอต่อรายจ่ายของครอบครัว ประเด็นนี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คุณบุญช่วย ปานดารา และแม่บ้านคนอื่นรวมตัวกันประกอบอาชีพและจัดตั้งเป็นกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวขึ้น

เมื่อก่อนผู้หญิงก็ทำงานนะแต่เป็นงานบ้านที่ไม่ได้รับเงินเป็นค่าตอบแทน แต่เดี๋ยวนี้ผู้หญิงเลยต้องออกมาทำงานที่มีรายได้ เพื่อนำมาใช้จ่ายในครอบครัว เพราะรายได้ของผู้ชายคนเดียวมันไม่พอกินพอใช้หรอก พอผู้หญิงเริ่มมีงานทำมีรายได้ก็เท่ากับผู้หญิงต้องพึ่งพาตัวเองได้โดยไม่ต้องหวังพึ่งผู้ชายเหมือนแต่ก่อน (สุวัฒน์ กอประเสริฐสุต 2551)

ที่คิดว่าพอผู้หญิงมีรายได้ เล่าก็จะให้เราทำหน้าที่ในการดูแลครอบครัว โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายภายในบ้าน การตัดสินใจซื้อของ ทำให้เรามีอำนาจการตัดสินใจว่า เราควรซื้ออะไร เข้ามาในบ้านหรือไม่ อะไรควรใช้ไม่ควรใช้ (ดวงเนตร ปานดารา 2551)

เมื่อสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป สตรีจึงเริ่มใช้ความรู้ ความสามารถ และภูมิปัญญาที่มีมาปรับใช้ในการประกอบอาชีพ เพื่อนำรายได้มาช่วยเหลือจุนเจือครอบครัว ดังนั้นสตรีเหล่านี้จึงต้องพัฒนาตนเองและพยายามดึงตัวเองออกจากแนวคิดเก่า ๆ ด้วยการออกจากพื้นที่ที่เคยถูกจำกัดสู่สังคมที่มีพื้นที่มากขึ้น ทำให้สตรีเหล่านี้สามารถพึ่งตนเองได้จากรายได้ของตนเอง ซึ่งแตกต่างจากอดีตที่สตรีต้องรอพึ่งพาเพียงแต่รายได้ของบุรุษเท่านั้น สตรีกลุ่มนี้พยายามผลักดันตนเองให้เริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกลไกของสังคม เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคมตามแนวคิดสตรีนิยม โดยเฉพาะบทบาทสตรีในการทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ส่งผลให้สตรีมีอำนาจการตัดสินใจในครัวเรือนสูงขึ้น สตรีมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง กล้าคิด กล้าทำ การตัดสินใจ และร่วมทำงานกับผู้ชายได้อย่างเสมอภาค ดังนั้นผู้วิจัยคิดว่า สตรีจะมีศักดิ์ศรีได้ต่อเมื่อสตรีมีความสามารถในการหารายได้มาสู่ครัวเรือน บทบาทดังกล่าวนำไปสู่การยอมรับของสังคม

การเป็นสมาชิกของกลุ่มมีส่วนช่วยครอบครัวมากกว่าเมื่อก่อน เพราะเดี๋ยวนี้รายได้ของสามีคนเดียวไม่เพียงพอกับรายจ่ายของครอบครัว ผู้หญิงเลยต้องออกมาทำงานนอกบ้านเพื่อช่วยสามีอีกทาง ทำให้ผู้หญิงเริ่มมีอำนาจการตัดสินใจในครอบครัวมากขึ้น เพราะผู้หญิงมีรายได้ และรู้จักการใช้จ่ายมากกว่าผู้ชาย (วิษณุ กอประเสริฐสุด 2551)

เมื่อก่อนผู้หญิงที่ทำงานบ้าน แต่ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนแปลงไป รายได้ของผู้ชายอย่างเดียวไม่พอ ผู้หญิงเลยต้องออกมาทำงานโรงงานแถวนี้ และใช้เวลาว่างในการมารับดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวไปทำเป็นอาชีพเสริม (ดวงเนตร ปานคารา 2551)

ชาวมุขชนตำบลคู้งกระถินให้การยอมรับบทบาทสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนมาก เพราะสตรีเหล่านี้สามารถแสดงศักยภาพของตนเองให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคม แตกต่างจากสังคมในอดีตเพราะสตรีปัจจุบันตระหนักในคุณค่าของตนเอง เชื่อมั่นในศักยภาพและความสามารถของตนเองและสามารถพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ สามารถดำรงตนเองอยู่ได้อย่างอิสระ สามารถหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ แต่ปัจจุบันสังคมยังไม่เปิดโอกาสให้สตรีแสดงศักยภาพเท่าที่ควร ยังมีข้อจำกัดและกีดกันในด้านต่าง ๆ เช่น ตำแหน่งการงานอาชีพ เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยคิดว่า สตรีเหล่านี้ต้องแสดงศักยภาพของตนเองสู่สังคม ต้องกล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ และพยายามดึงตัวเองออกจากแนวคิดเก่า ๆ ดังเช่น สมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคู้งกระถิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ที่แสดงให้เห็นสังคมได้รับทราบว่า สตรีเหล่านี้มีบทบาทในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนมากขึ้นจากรายได้ของสตรีเอง เป็นผลให้สตรีมีอำนาจการตัดสินใจในครัวเรือน มีอิสรภาพรายได้ที่มาจากบุรุษเพียงฝ่ายเดียวเหมือนในอดีต

เดี๋ยวนี้ยอมรับในบทบาทผู้หญิงนะ เพราะผู้หญิงเดี๋ยวนี้เก่งกว่าเมื่อก่อนเยอะ งานบ้านก็ต้องทำ งานนอกบ้านก็ต้องทำ แอบยังช่วยแบ่งเบาระจากสามีด้วย อีกอย่างผู้หญิงจะคำนึงถึงเรื่องครอบครัวเป็นหลัก (สุวัฒน์ กอประเสริฐสุด 2551)

ผู้หญิงเดี๋ยวนี้ กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ ถือเป็นจุดดีของผู้หญิง ผู้หญิงกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นมากขึ้น เพราะเสียงของผู้หญิงก็สามารถทำอะไรในสังคมได้ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมกับชุมชน (ภัทรา กอประเสริฐสุด 2551)

บทบาทและสถานภาพสตรีและบุรุษในครัวเรือน

บทบาทและสถานภาพสตรีและบุรุษได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมาก กล่าวคือ อดีตสตรีถูกกำหนดให้รับบทบาทภาระและหน้าที่มาโดยกำเนิด สตรีถูกกำหนดให้ดูแลบ้านทำงานบ้าน เลี้ยงบุตร เป็นต้น หรืออาจกล่าวได้ว่า สตรีต้องดูแลและทำงานทุกอย่างภายในบ้าน เพราะงานและหน้าที่เหล่านี้สังคมมองว่าเป็นงานและหน้าที่หลักของสตรีที่ต้องรับผิดชอบ งานเหล่านี้แม่บ้านเป็นผู้ดูแลและตัดสินใจ อำนาจการตัดสินใจทุกอย่างภายในบ้านจึงขึ้นอยู่กับแม่บ้าน เช่น การซื้อของกิน ของใช้ ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าเล่าเรียนบุตร เป็นต้น จากแนวคิดพื้นที่สตรีและแนวคิดผู้หญิงทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ครอบครัวยังจำกัดตัวเองอยู่กับขอบข่ายของงานบ้านย่อมทำให้ไม่มีโอกาสเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่า อำนาจ ชื่อเสียง และค่านิยมทางวัฒนธรรมที่กลายเป็นอภิสิทธิ์ของบุรุษ ดังนั้นไม่ว่าสตรีจะทำงานนอกบ้านหรือไม่การรับผิดชอบงานภายในบ้านยังคงเป็นหน้าที่ของสตรี ในขณะที่บุรุษรับผิดชอบงานนอกบ้านเพียงอย่างเดียว

เนื่องด้วยสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้สตรีบางส่วนเริ่มออกทำงานนอกบ้านเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว ทำให้สตรีมีพื้นที่ทางสังคมมากขึ้น สตรีบางกลุ่มเริ่มเข้าสู่ตลาดแรงงาน ส่วนกลุ่มที่เหลือใช้ความสามารถและภูมิปัญญาที่มีมาพัฒนาใช้ในการประกอบอาชีพ ทั้งในรูปแบบการรวมกลุ่มสตรีและปัจเจกบุคคล เพื่อให้สตรีมีบทบาทในสังคมมากขึ้นโดยเฉพาะงานภายในท้องถิ่น เช่น การรวมกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวของชาวชุมชนตำบลคู้งกระดิน ที่นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาพัฒนาเป็นอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้ตนเอง ชุมชนและครอบครัว ส่งผลให้สตรีสามารถพึ่งตนเองได้และมีบทบาทในสังคมมากขึ้น ถือเป็นเป้าหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คือ การส่งเสริมพัฒนาภูมิปัญญาสตรีจากการผลิตเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนสู่การผลิตเพื่อสร้างรายได้

งานบ้านส่วนใหญ่ที่จะเป็นคนทำ ถ้าสามีว่างก็จะช่วยกันทำบ้าง และส่วนใหญ่มักจะให้พี่ดูแลเรื่องการกินการใช้ ค่าใช้จ่ายในบ้าน ค่าน้ำ ค่าไฟ และแทบทุกอย่างในบ้าน พี่จะให้พี่ตัดสินใจดูแลทุกอย่างในบ้าน เหมือนอำนาจอยู่ในมือเรา (ดวงเนตร ปานดารา 2551)

สตรีตำบลคู้งกระดินส่วนใหญ่ทำงานโรงงานทอผ้าเป็นอาชีพเป็นหลัก และใช้เวลาว่างรับงานกลับไปทำที่บ้าน เพราะเชื่อว่ารายได้จากโรงงานทอผ้าเป็นงานที่ได้รับแน่นอน แต่การทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน แม้ปัจจุบันสตรีกลุ่มนี้จะทำงานนอกบ้านแต่ก็ไม่เคยละเลยและบกพร่องต่อหน้าที่ของแม่บ้าน เพราะเชื่อว่างานบ้านเป็นหน้าที่หลักของตนเอง ทำให้อาชีพการทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวมีส่วนช่วยให้ครอบครัวมีชีวิต และความเป็นอยู่ดีขึ้น

รายได้จากการเป็นสมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว มีส่วนช่วยเหลือครอบครัวได้อย่างดี เพราะสตรีปัจจุบันสามารถพึ่งตนเองได้ โดยไม่ต้องพึ่งพารายได้ของบุรุษเพียงฝ่ายเดียวเหมือนอดีต ส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามไปด้วย

อยู่ในบ้านก็ต้องทำงานอยู่แล้ว พอว่างจากงานประจำก็จะมารับงานที่กลุ่มไปทำ ใช้เวลาว่างทำ เพราะถ้าเราทำมากได้มาก ทำน้อยได้น้อย ขึ้นอยู่กับเวลาว่างของแต่ละคน รายได้ของพี่มาจากทำโรงงานและมาจากการทำดอกไม้ประดิษฐ์ด้วย (สิริรัตน์ ยุทธนา 2551)

รายได้จากการทำดอกไม้ประดิษฐ์มันขึ้นอยู่กับตัวเราเองว่า ถ้าทำมากก็ได้มาก ถ้าทำน้อยก็ได้น้อย แต่รายได้เราก็มีส่วนช่วยเหลือครอบครัวได้นะ ถึงแม้จะไม่มากเท่าไร แต่ถ้าครอบครัวไม่มีรายได้จากส่วนของเรา พี่ว่าก็น่าจะลำบากเหมือนกัน (สายสุดา สิริมา 2551)

พี่ทำงาน 2 ที่ที่โรงงานและมาทำดอกไม้ประดิษฐ์ ถ้าว่างจากงานก็มารับงานไปทำที่บ้าน เพราะทำเป็นอาชีพเสริม ถ้าว่างเราก็จะทำได้มาก รายได้เราก็มากขึ้นตามไปด้วย แต่บางที่รายได้จากอาชีพเสริมก็ได้เยอะกว่าอาชีพหลักนะ แต่เป็นบางช่วงเท่านั้นไม่ใช่ตลอด (รจนา บุญลา 2551)

หนูคิดว่างานบ้านเราทุกคนต้องช่วยกันทำได้ทั้งชายและหญิงไม่เหมือนเมื่อก่อน รายได้จากการทำดอกไม้ของหนูมีส่วนช่วยค่าขนมของหนูบ้าง บางทีถ้าอยากได้อะไรก็จะเอาเงินไปซื้อเองโดยไม่ต้องขอที่บ้าน ถ้ามากพอก็จะนำมาใช้จ่ายในครอบครัวด้วย (วนิดา แก้วประเสริฐ 2551)

ปัจจุบันสตรีกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวทำให้แนวคิดเก่า ๆ เปลี่ยนแปลงไปจากบุรุษเป็นผู้นำและสตรีเป็นผู้ตาม ดังสุภาษิตไทยว่า “ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง” สุภาษิตข้างต้นแสดงให้เห็นบทบาทและสถานภาพสตรีที่เป็นรองบุรุษตั้งแต่อดีต แต่ปัจจุบันสตรีกลุ่มนี้ทำให้ความเชื่อดังกล่าวเปลี่ยนไป อาจมีผลมาจากการนำแนวคิดสตรีนิยมมาปรับใช้ เพื่อให้สังคมเห็นว่า สตรีและบุรุษมีสิทธิเท่าเทียมกัน ทำให้เกิดความเสมอภาคทางเพศ แนวคิดสตรีนิยมจึงช่วยลดล้างและอธิบายความไม่เสมอภาคกันทางสังคมไปสู่ความเสมอภาคทางเพศ กล่าวคือ บางครอบครัวสตรีและบุรุษมีบทบาทร่วมในการหารายได้ให้กับครอบครัว ซึ่งแตกต่างจากอดีตที่บทบาทการหาเลี้ยงครอบครัวเป็นของบุรุษเพียงฝ่ายเดียว เนื่องจากสตรีปัจจุบันกล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ กล้าแสดงศักยภาพของตนเอง และเริ่มหันมาพึ่งตนเองมากขึ้น เช่น การเป็นผู้นำชุมชน การเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดำรง เป็นต้น งานเหล่านี้เดิมเคยเป็นงานของบุรุษแต่ปัจจุบันสตรีสามารถเข้ามาทำได้เช่นกัน ทำให้เกิดความเท่าเทียมกันระหว่างบุรุษและสตรี ดังนั้น

สตรีมีความสามารถไม่แพ้บุรุษถึงความเป็นเพศจะเป็นตัวแบ่งบทบาทและหน้าที่ของสตรีอยู่ แต่ถ้าสตรีไม่แสดงศักยภาพของตนเองให้สังคมประจักษ์ บทบาทสตรีก็ยังคงถูกจำกัดให้มีสถานภาพที่ต่ำกว่าบุรุษอยู่เสมอ แต่สตรีกลุ่มดอกไม้นี้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวได้แสดงศักยภาพของตนเองให้สังคมได้เห็น ว่าตนเองสามารถทำงานหาเงินมาเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ เป็นผลให้ตนเองมีบทบาทและมีอำนาจการตัดสินใจในครัวเรือนมากขึ้น ส่งผลให้สตรีไม่ต้องพึ่งพาบุรุษเหมือนอดีต ทำให้ปัจจุบันบุรุษให้การยอมรับในศักยภาพและความสามารถของสตรี ในการหารายได้มาช่วยจุนเจือครอบครัวมากยิ่งขึ้น เป็นผลให้สตรีเริ่มมีอำนาจในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน และนำไปสู่การมีอำนาจทางสังคม การเมือง ตามมาอีกด้วย ดังนั้นปัจจุบันจึงต้องมีกฎหมายที่ต้องเอื้อเอื้อให้กับสตรีมากขึ้น เช่น สตรีที่แต่งงานแล้วสามารถใช้นามสกุลของตัวเองได้ เป็นต้น

เมื่อก่อนงานบางอย่างจำกัดแต่เฉพาะผู้ชาย แต่เดี๋ยวนี้ผู้หญิงเป็นตำรวจ ทหารก็ได้จากเมื่อก่อนนี้เราจะเน้นแต่ผู้ชาย เหมือนว่าผู้หญิงก้าวออกมามีบทบาทมากขึ้น มากกว่าที่จะอยู่แต่บ้านทำงานบ้าน เมื่อก่อนนี้ผู้ชายหาเงินคนเดียวผู้หญิงเป็นแม่บ้านอย่างเดียวไม่มีงานทำ ตอนนี้ผู้หญิงสามารถหาเลี้ยงตนเองได้ ดูแลครอบครัวด้วย (บุญช่วย ปานดารา 2551)

ผู้หญิงสามารถดูแลครอบครัวแทนผู้ชายได้ ถ้าเขามีรายได้มีเงินเดือนกินและใช้ เขาเปรียบเหมือนผู้ชายเหมือนกันก็ เมื่อก่อนรายได้เข้าบ้านส่วนใหญ่จะมาจากผู้ชายแต่ตอนนี้เปลี่ยนไปแล้วสมัยนี้คือเท่าเทียมกัน เมื่อก่อนผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง แต่ปัจจุบันก็เท่ากันนะ เพราะผู้หญิงมีบทบาทในครอบครัวมากขึ้น ไม่ต้องหวังพึ่งพาผู้ชายเหมือนเมื่อก่อนแล้ว ผู้หญิงเดี๋ยวนี้สามารถพึ่งตนเองได้ อยากทำอะไรก็ทำจากรายได้ของเราจะเที่ยว เราจะกินอะไรก็สบายดูแลตนเองได้ ดูแลครอบครัวได้สบาย (ดวงเนตร ปานดารา 2551)

เมื่อก่อนชาวชุมชนตำบลคู้งกระถิ่นประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำให้สตรีมีบทบาทและสถานภาพเป็นเพียงผู้อยู่บ้านดูแลบ้านเท่านั้น ส่วนบุรุษมีบทบาทและหน้าที่ออกไปทำงานหาเงินมาจุนเจือครอบครัวเพียงฝ่ายเดียว ทำให้สภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวไม่ดีเท่าที่ควร ส่งผลให้สตรีต้องออกมาทำงานนอกบ้านเพื่อช่วยเหลือครอบครัวอีกแรงหนึ่ง แม้รายได้จากการเป็นสมาชิกกลุ่มอาจจะไม่ใช่รายได้หลักของครอบครัว แต่ก็มีส่วนในการแบ่งเบาช่วยเหลือครอบครัวได้สำหรับกินสำหรับใช้ และเมื่อสตรีได้มีโอกาสได้ทำงานนอกบ้าน มีรายได้ มีงานทำ ส่งผลให้สตรีได้รับการยอมรับจากบุรุษ(สามี) เพราะการทำงานที่นำมาซึ่งรายได้จะทำให้สตรีเหล่านี้ได้รับการยอมรับจากสังคมและเริ่มมีบทบาทในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนมากขึ้น อันนำไปสู่อำนาจด้านอื่น ๆ ด้วย

การที่สตรีออกมาทำงานนอกบ้าน ก็มีส่วนช่วยครอบครัวได้ เป็นค่ากินค่าอยู่เล็กน้อยๆ ถึงมันจะไม่มากแต่ก็ช่วยได้ ผู้หญิงให้ความสำคัญกับครอบครัวเป็นอันดับหนึ่ง คำนึงถึงความอยู่รอด ผู้หญิงรู้จักเก็บเงิน (ดวงเนตร ปานคารา 2551)

หลังจากสตรีตำบลทุ่งกระถินรวมตัวกันตั้งกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวขึ้นในปี พ.ศ. 2546 ในช่วงนั้นกลุ่มถือได้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะยังไม่มีผลงานและไม่มีชื่อเสียง แต่ในปีต่อมากลุ่มได้พัฒนาฝีมือด้านการทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว และได้รับการคัดสรรให้เป็นสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี พ.ศ. 2547 ส่งผลให้คนในชุมชนเริ่มให้ความสนใจโดยเฉพาะสตรีในตำบลได้มาเรียนรู้การทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว เพื่อนำมาใช้เป็นทุนในการประกอบอาชีพ เพราะรายได้ดังกล่าวมีส่วนสำคัญต่อรายได้ของครอบครัว ทำให้สตรีสามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง

เมื่อกลุ่มมีผลงานทำให้คนสนใจและเข้าร่วมเป็นสมาชิกมากขึ้น เพื่อต้องการหารายได้เสริมจากการทำงานหลัก เพราะเดิมนี้อยู่ได้หลักอย่างเดียวไม่เพียงพอ ถ้าครอบครัวไหนมีลูกมากก็หนักหน่วงต้องหารายได้มาให้เพียงพอกับค่าเทอมของลูก เราเลยต้องทำงานทั้งพ่อและแม่ ไม่งั้นรายได้ก็ไม่พอ (บุญช่วย ปานคารา 2551)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า บทบาทและสถานภาพสตรีปัจจุบันแตกต่างจากอดีตมาก กล่าวคือ บุษมีหน้าที่ในการหาเลี้ยงครอบครัวเพียงฝ่ายเดียว และสตรีมีบทบาทเป็นเพียงผู้อยู่บ้านดูแลบ้าน แต่ด้วยสังคมเปลี่ยนแปลงไป รายได้ของบุรุษเพียงฝ่ายเดียวไม่เพียงพอต่อรายจ่ายของครอบครัว โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีสมาชิกมากทำให้สตรีต้องออกจากพื้นที่ที่เคยถูกจำกัด เพราะงานที่สตรีรับผิดชอบในอดีตถูกมองว่า “ไม่ใช่งาน” ไม่มีรายได้ และไม่ถูกตีค่าหรือผลตอบแทนเป็นเงินตรา เหมือนกับงานที่บุรุษทำ ทำให้บทบาทและสถานภาพสตรียังเป็นรองบุรุษอยู่เสมอ แต่เมื่อมีแนวคิดสตรีนิยมเกิดขึ้นทำให้สตรีออกมาเรียกร้องความเสมอภาคระหว่างชายหญิงขึ้น สตรีเริ่มออกทำงานนอกบ้านเช่นเดียวกับบุรุษ และพยายามผลักดันตัวเองให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหลาย ๆ ด้านของชุมชน จึงเปรียบเสมือนก้าวแรกของการหันมาพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ เพราะเมื่อใดสตรีออกมาทำงานนอกบ้านและมีความสามารถในการหารายได้มาสู่ครัวเรือน หรือแม้แต่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การทำงาน เมื่อนั้นจะทำให้บุรุษเริ่มยอมรับในบทบาทและสถานภาพของสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนมากขึ้น

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย “บทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลกึ่งกระถิน อำเภอมือง จังหวัดราชบุรี” ทำให้ผู้วิจัยทราบถึง ความเป็นมาของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว บทบาทและสถานภาพสตรีกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การจัดการวิสาหกิจชุมชน การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ การสร้างเครือข่าย ตลอดจนการยอมรับบทบาทสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

บทบาทและสถานภาพสตรีถูกกำหนดขึ้นจากพื้นฐานทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม ตลอดจนความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ สตรีถูกกำหนดให้รับบทบาทในการดูแลรับผิดชอบงานบ้าน แต่งานเหล่านี้ถูกมองว่า “ไม่ใช้งาน” เพราะไม่มีการตีค่าเป็นเงิน ไม่มีการให้ค่าจ้าง ค่าตอบแทนเหมือนกับงานของบุรุษ จึงทำให้สตรีไม่มีบทบาทในสังคมและถูกกีดกันออกจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ดังสุภาภิตไทยกล่าวว่า “บุรุษเป็นช้างเท้าหน้า สตรีเป็นช้างเท้าหลัง” อำนาจการตัดสินใจส่วนใหญ่อยู่ที่บุรุษจึงทำให้เกิดระบบสามีเป็นใหญ่ ครอบครัวยังมีความเชื่อเก่า ๆ ยังจำกัดตัวเองอยู่แต่เพียงภายในบ้าน ไม่มีรายได้ ย่อมทำให้สตรีเข้าถึงอำนาจในครัวเรือนได้ยากและถูกจำกัดให้เป็นเพศรองเสมอ ความเชื่อดังกล่าวถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการขัดเกลากายทางสังคม ทำให้เพศหญิงและเพศชายมีพฤติกรรมที่แสดงออกทั้งร่างกาย สังคม และจิตใจที่แตกต่างกันออกไป เหล่านี้เป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาที่ส่งผลต่อระบบความคิด ค่านิยม ความเชื่อ ทักษะคติ ดังนั้นถ้าสตรีไม่มีทรัพย์สินเป็นของตนเอง สตรีจะมีศักดิ์ศรีได้ก็ต่อเมื่อสตรีมีความสามารถในการหารายได้

จากผลกระทบทางภาวะเศรษฐกิจที่บีบรัดของประเทศไทย ทำให้เป็นการยากที่สถาบันครอบครัวจะดำรงอยู่ได้จากรายได้ของบุรุษเพียงฝ่ายเดียว และจากอิทธิพลความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ส่งผลให้สตรีมีโอกาสดำเนินการศึกษามากขึ้น สตรีปัจจุบันจึงเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นแม่บ้านอย่างเดิมมาเป็นผู้มีส่วนในการหารายได้มาสู่ครอบครัว โดยการประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น โรงงานอุตสาหกรรม การทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว เป็นต้น เพื่อให้ได้รับค่าจ้างค่าตอบแทนเป็นตัวแทนเงินเหมือนกับบุรุษ และเพื่อช่วยเหลือเศรษฐกิจของครอบครัวอันนำไปสู่การพึ่งตนเอง ดังนั้นบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวจึงเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมบุรุษเป็นผู้รับผิดชอบ

แต่เพียงฝ่ายเดียวมาเป็นสตรีเข้ามามีส่วนร่วมด้วย เพื่อให้สตรีเริ่มมีบทบาทในสังคมโดยเฉพาะ บทบาทในครัวเรือนมากขึ้น มีอำนาจการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ของครอบครัว โดยการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นไปพร้อมกับการยกฐานะสตรีให้เท่าเทียมกับบุรุษมากขึ้น สตรีจึงไม่ถูกจำกัด สิทธิให้ทำงานเป็นแม่บ้านแต่เพียงฝ่ายเดียวเหมือนอดีต แต่ได้รับสิทธิให้ทำงานนอกบ้านและได้รับการปฏิบัติจากบุรุษอย่างดีขึ้น ดังนั้นบุรุษจึงยอมรับฐานะสตรีในครอบครัวมากขึ้น โดยเฉพาะใน ครอบครัวที่สตรีมีส่วนหารายได้สำหรับการใช้จ่ายในครอบครัว ดังนั้นรายได้จากการเข้าร่วมเป็น สมาชิกของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว จึงเปรียบเสมือนก้าวแรกของการเข้ามามีบทบาทและมี ส่วนร่วมในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน เพราะสมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวนำภูมิปัญญา ด้านการประดิษฐ์ดอกไม้จากผ้าใยบัวมาเป็นทุนในการประกอบอาชีพ เพื่อนำรายได้มาสู่ตนเอง ครอบครัว และชุมชน รายได้ดังกล่าวส่งผลต่อการยอมรับในบทบาทและสถานภาพของตนเองใน เศรษฐกิจระดับครัวเรือน เช่น การควบคุมดูแลค่าใช้จ่ายภายในบ้าน การดูแลความเป็นอยู่ของ สมาชิกในครอบครัว เป็นต้น ดังนั้นการรวมกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวจึงมีส่วนช่วยสร้าง รายได้ให้กับตนเอง ชุมชน และครอบครัว

สตรีกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว พยายามผลักดันตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วมใน กิจกรรมหลายด้านของชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ตลอดจนเป็นสมาชิกของกลุ่ม อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนเหล่านี้เปรียบเสมือนก้าวแรกของการหันมาพึ่งพาตนเองและเริ่มมีส่วนร่วมในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนมากขึ้น เพราะเมื่อใดที่สตรี ออกมาทำงานนอกบ้านและมีความสามารถในการหารายได้สู่ครัวเรือน หรือแม้แต่การประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน เมื่อนั้นบุรุษจึงเริ่มยอมรับในบทบาทและสถานภาพของสตรีใน ครัวเรือนมากขึ้น แต่ตราบดีสตรียังมีความคิดและความเชื่อเก่า ๆ จะทำให้บทบาทของตนเองถูก ลดคุณค่าลง ดังนั้นการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจจึงเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้สตรีมีอำนาจการตัดสินใจ ได้ด้วยตนเอง ดังเช่น สมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคู้งกระดิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ที่นำภูมิปัญญา ความรู้ ความสามารถด้านงานฝีมือผสมผสานและสร้างสรรค์สิ่ง ใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัวและชุมชน ดังนั้นไม่ว่าสตรีจะทำงานนอกบ้านหรือไม่ ภาระและหน้าที่ความรับผิดชอบงานภายในบ้านยังคง เป็นหน้าที่ของสตรีเช่นเดิม เพราะงานบ้านที่สตรีรับผิดชอบนั้น ถูกมองว่าเป็นงานที่ไม่ได้รับค่าจ้าง และค่าตอบแทนเป็นจำนวนเงินเหมือนกับงานที่ทำนอกบ้าน ทำให้สตรีต้องรับบทบาททั้งภายใน และภายนอกครอบครัว ดังนั้นสังคมควรให้โอกาสและยอมรับในความสามารถและบทบาทของ สตรีให้มากขึ้น เพื่อให้สตรีไม่ถูกจำกัดบทบาทอยู่แต่เพียงพื้นที่ภายในบ้านอีกต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

ผลของการวิจัยทำให้ผู้วิจัยทราบถึงประวัติความเป็นมาของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ลักษณะเด่นของสินค้าของกลุ่ม การดำเนินงานของกลุ่ม เครือข่ายของกลุ่ม การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของสมาชิกในกลุ่ม ตลอดจนบทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน เนื่องจากประเด็นเหล่านี้มีส่วนช่วยอธิบาย “บทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคู้งกระดิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ว่าผลการวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้หรือไม่ วัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ เพื่อศึกษาบทบาทและสถานภาพสตรีในกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยศึกษาถึงความเป็นมาของกลุ่ม การจัดการวิสาหกิจชุมชน การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ การสร้างเครือข่าย ตลอดจนการยอมรับบทบาทสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน ผลของการวิจัยที่ได้นั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยที่กำหนดไว้ดังนี้

1. บทบาทและสถานภาพสตรีในกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

บทบาทและสถานภาพของสตรีในอดีต ได้ถูกกำหนดขึ้นจากพื้นฐานทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม ตลอดจนความไม่เท่าเทียมกันทางเพศด้วย กล่าวคือ สตรีถูกกำหนดให้รับบทบาทและหน้าที่มาโดยกำเนิด งานในครอบครัวต่าง ๆ ถูกมอบหมายเป็นหน้าที่พื้นฐานของสตรีโดยเฉพาะ เช่น การดูแลบ้านทำงานบ้าน เป็นต้น งานเหล่านี้ถูกมองว่า “ไม่ใช่งาน” เพราะไม่มีรายได้ ทำให้สตรีไม่มีบทบาททางเศรษฐกิจระดับครัวเรือนเท่าที่ควร แต่หากมองย้อนไปที่ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์พบว่า สตรีไทยในอดีตมีบทบาทในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนมาช้านาน อาทิเช่น การทำไร่ ทำนา กำจัดวัชพืช เป็นต้น ดังนั้นสตรีในฐานะแม่และภรรยาต้องดูแลและจัดหาสิ่งจำเป็นแก่ครอบครัวในทุกทาง แต่บทบาททางเศรษฐกิจยังไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมดังเช่นบทบาทของบุรุษ ดังเห็นจากสุภาษิตไทยกล่าวว่า “บุรุษเป็นช้างเท้าหน้า สตรีเป็นช้างเท้าหลัง” สุภาษิตข้างต้นแสดงให้เห็นสถานภาพสตรีที่เป็นรองบุรุษตั้งแต่อดีตอย่างเห็นได้ชัด เพราะสังคมไทยถือว่าบุรุษเป็นผู้นำครอบครัวอำนาจการตัดสินใจส่วนใหญ่อยู่ที่บุรุษ ความแตกต่างนี้เป็นสาเหตุทำให้สังคมกำหนดบทบาทและสถานภาพสตรีให้รับผิดชอบเฉพาะงานบ้าน ดังคำกล่าวว่า “ที่ของผู้หญิงอยู่ในบ้าน” ทักษะคติดังกล่าวส่งผลให้สตรีมีโลกทัศน์ที่แคบลงและถูกจำกัดให้อยู่ในขอบข่ายของงานบ้าน ย่อมทำให้ไม่มีโอกาสเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่า อำนาจ ชื่อเสียง และค่านิยมทางวัฒนธรรม เพราะอิทธิพลเหล่านี้เป็นของบุรุษเสมอ ความเชื่อดังกล่าวถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมทำให้เพศหญิงเพศชายมีพฤติกรรม

ทั้งที่แสดงออกทางร่างกาย ลักษณะทางสังคมและจิตใจที่แตกต่างกันออกไป อาทิเช่น การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาส่งผลต่อระบบความคิด ค่านิยม ความเชื่อ ทักษะคติ เป็นต้น

ปัจจุบันสมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ตำบลคู้งกระดิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรีทำให้ความเชื่อดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไป โดยสมาชิกกลุ่มนี้ทำให้สังคมได้เห็นว่าสตรีและบุรุษมีสิทธิเท่าเทียมกัน เช่น การทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้จุนเจือครอบครัว การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้สตรีปัจจุบันกล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ และแสดงศักยภาพของตนเองมากขึ้น ดังเช่น สมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวที่ได้แสดงศักยภาพของตนเองให้สังคมได้เห็นว่าบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวไม่ใช่บทบาทของบุรุษเพียงฝ่ายเดียว แต่ปัจจุบันสตรีสามารถมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการหาเลี้ยงครอบครัวได้เทียบเท่าบุรุษ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าการเป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ สตรีก็สามารถทำได้เหมือนบุรุษ ดังเช่น คุณบุญช่วย ปานดารา ผู้นำกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว และสามารถบริหารจัดการกลุ่มให้ประสบความสำเร็จดังเช่นปัจจุบัน สังเกตได้จากความเป็นอยู่ของคนในตำบลนี้ดีขึ้น จากเดิมสตรีไม่มีอาชีพ ไม่มีรายได้ แต่เมื่อเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ส่งผลให้สตรีเหล่านี้มีอาชีพ มีรายได้ และมีส่วนช่วยบุรุษในการหารายได้สู่ครัวเรือนมากขึ้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้บทบาทและสถานภาพสมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวตำบลคู้งกระดิน เป็นที่ยอมรับจากสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะการยอมรับในศักดิ์ศรีของสตรีจากบุรุษว่า สตรีสามารถทำทุกอย่างได้เทียบเท่ากับบุรุษ รวมทั้งให้การยอมรับในศักยภาพและความสามารถของสตรี ในการมีส่วนร่วมในการหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ส่งผลให้สตรีเริ่มมีอำนาจการตัดสินใจในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนมากขึ้นดังเช่นปัจจุบัน ผลการวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านใต้ ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรีในด้านการพึ่งตนเอง การจัดการวิสาหกิจชุมชน และการยอมรับบทบาทและสถานภาพสตรีในครอบครัว เพราะสตรีกลุ่มนี้สามารถพึ่งตนเองได้จากรายได้ของการทอผ้า เป็นผลให้บุรุษยอมรับความสามารถและศักยภาพของสตรี และทำให้สตรีมีบทบาทในสังคมมากขึ้น

2. การจัดการวิสาหกิจชุมชน

การจัดการวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวนั้น ถือเป็นการประกอบการเพื่อจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ โดยใช้ทุนความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางสังคม เครือข่าย ความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชน และการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างรู้คุณค่า เพื่อก่อให้เกิดการพึ่งตนเองของชุมชน ตลอดจนความเป็นพี่เป็นน้องของบุคคลในชุมชนและเครือข่ายทางสังคมที่มีส่วนช่วยทำให้เกิดเป็นวิสาหกิจชุมชนขึ้น สมาชิกของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวนำความรู้ ความสามารถของตนเองมาปรับใช้ในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้

ให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยชุมชนเป็นเจ้าของและดำเนินการบริหารจัดการเอง ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน มีภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานเป็นภูมิปัญญาสากล มีการดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ มีการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย โดยมุ่งประโยชน์ทางสังคมแก่ชุมชนมากกว่า การแสวงหากำไร มุ่งต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ การมีสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน ดังนั้นพลังของวิสาหกิจชุมชนจึงอยู่ที่ความหลากหลาย ความแตกต่าง ความเป็นตัวของตนเอง และอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม เฉพาะผลิตภัณฑ์

การเกิดวิสาหกิจชุมชนขึ้นในชุมชนนั้น เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน เป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ซึ่งจำนวนหนึ่งอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะแข่งขันทางการค้าให้ได้รับการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญา การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการและพัฒนาารูปแบบวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาสู่การเป็นผู้ประกอบการของหน่วยงานธุรกิจที่สูงขึ้น ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว เป็นการประกอบการของชุมชนที่ไม่ได้วางเป้าหมายไว้ที่ตัวเลขของการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่อยู่ที่ความสุขโดยรวมของชุมชน ชุมชนอยู่ดีมีความสุข ถ้าไม่มีวิสาหกิจชุมชน ไม่มีระบบเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนก็ได้แต่รอความช่วยเหลือจากรัฐหรือภายนอก ไม่ต่างจากไม้ในกระถางถ้ำรดน้ำก็สดชื่นแต่ถ้าไม่รดก็เหี่ยวเฉาต้องขึ้นอยู่กับคนอื่น พึ่งตนเองไม่ได้ กลายเป็นระบบอุปถัมภ์ที่ชุมชนต้องพึ่งพิงคนอื่นอยู่ตลอดไป

3. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ

การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ถือเป็นความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ มีความมั่นคง สามารถเลี้ยงตนเองและสมาชิกในครอบครัวได้ โดยการพยายามลดการพึ่งพิงจากบุรุษและหันมาพึ่งพาตนเอง เพราะสตรีปัจจุบันมีส่วนช่วยในการหาเลี้ยงครอบครัวเป็นอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับอดีต กล่าวคือ สตรีเริ่มทำงานนอกบ้านเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน ทำให้สตรีเหล่านี้มีอิสระในการคิด การพูด การตัดสินใจ หรือการกระทำตามความต้องการภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคม มีความเสมอภาคในการเรียนรู้ รับรู้ หรือการแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง รวมทั้งพยายามใช้ทุนทางด้านภูมิปัญญามาสร้างสรรค์และผลิตผลงานเหมือนดังเช่น สมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับปรุงและพัฒนาสินค้าให้เป็นที่ต้องการของตลาด เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน ทำให้สมาชิกกลุ่มมีการพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สังคมยอมรับในบทบาทและสถานภาพของสตรีในปัจจุบันมากขึ้น

การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว มีความสำคัญมากต่อบทบาทและสถานภาพสตรีในครอบครัว ดังนั้นสตรีต้องมีการพัฒนาตนเอง เข้าใจตนเองอย่างถูกต้อง ทำให้สามารถปรับตัวได้ดี มีความพึงพอใจในตนเอง นับถือตนเอง และรู้สึกว่าคุณค่า สามารถรับผิดชอบการตัดสินใจของตนเองและพึ่งตนเองได้ เพราะสมาชิกทุกคนของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวมีส่วนช่วยเหลือครอบครัวได้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องของรายได้ทั้งจากอาชีพหลักและอาชีพเสริมของสตรีเพื่อนำมาใช้จ่ายในครัวเรือน เพราะการทำงานนอกบ้านของสตรีทำให้สตรีเหล่านี้มีอำนาจการตัดสินใจในครัวเรือน ทำให้สตรีปัจจุบันมีรายได้และเริ่มมีบทบาททางสังคม โดยไม่ต้องพึ่งพารายได้ของบุรุษเพียงฝ่ายเดียวดังเช่นอดีต

เมื่อสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้สตรีเริ่มใช้ความรู้ ความสามารถ และภูมิปัญญาที่มีมาปรับใช้ในการประกอบอาชีพ เพื่อนำรายได้ของตนมาช่วยเหลือจุนเจือครอบครัว เพราะปัจจุบันรายได้จากบุรุษเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถนำมาใช้จ่ายได้เพียงพอ ทำให้สตรีต้องออกมาทำงานนอกบ้านและประกอบอาชีพเสริมมากขึ้น โดยเฉพาะสตรีตำบลคู้งกระดินส่วนใหญ่ยึดอาชีพโรงงานอุตสาหกรรมทอผ้าเป็นอาชีพหลัก และทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวเป็นอาชีพเสริม ดังนั้นสตรีเหล่านี้จึงต้องพัฒนาตนเองและพยายามดึงตัวเองออกจากแนวคิดเก่า ๆ ด้วยการออกจากพื้นที่ที่เคยถูกจำกัดออกมาสู่สังคมที่มีพื้นที่ทางสังคมมากขึ้น ด้วยการนำความรู้ความสามารถที่ตนมีมาใช้ในการประกอบอาชีพเพื่อนำรายได้สู่ครัวเรือน เป็นผลให้บุรุษยอมรับในศักยภาพสตรี เพราะสตรีสามารถพึ่งตนเองได้และพยายามผลักดันตนเองให้เริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในทุกด้านของสังคม เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคมตามแนวคิดสตรีนิยม ส่งผลให้สตรีมีอำนาจการตัดสินใจในครัวเรือนสูงขึ้น สตรีมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง กล้าคิด กล้าทำ การตัดสินใจ และร่วมทำงานกับบุรุษได้อย่างเสมอภาค ดังนั้นผู้วิจัยคิดว่าสตรีจะมีศักดิ์ศรีได้ต่อเมื่อสตรีมีความสามารถในการหารายได้มาสู่ครัวเรือน

4. การสร้างเครือข่าย

การสร้างเครือข่ายของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว เกิดจากการรวมตัวกันประสานงานหรือทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีระยะเวลาติดต่อกันนานพอสมควร มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกัน เครือข่ายของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการร่วมแรงร่วมใจของฝ่ายต่าง ๆ ที่เห็นความจำเป็นของการเรียนรู้และการแก้ไขปัญหาาร่วมกันและรวมตัวกันเป็นเครือข่าย มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ เช่น การเป็นวิทยากรให้ความรู้กับกลุ่มแม่บ้านกลุ่มอื่น รวมทั้งการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สมาชิกมีแนวทางการดำเนินงานที่เป็นอิสระ นอกจากนี้ภาครัฐและภาคเอกชนยังเข้ามา

ช่วยในการจัดตั้งและสนับสนุนกลุ่มโดยจัดตั้งให้มีศูนย์ OTOP ประจำตำบลลุ่มกระถิ่นขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของคนในชุมชนและผู้สนใจ เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาตามแนวทางนโยบายของรัฐบาลและเป็นการเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเองได้

เครือข่ายของกลุ่มเป็นเครือข่ายทางสังคม ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในชุมชน เช่น การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความไว้วางใจกันและเชื่อใจกันภายในกลุ่ม ที่เห็นได้ชัดที่สุดคือการติดต่อสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกของกลุ่มกับลูกค้าที่เข้ามาสั่งซื้อสั่งทำ มีการติดต่อระหว่างกันเป็นประจำเพราะลูกค้ามีความมั่นใจในฝีมือและคุณภาพของสินค้า จึงทำให้มียอดการสั่งซื้อสั่งทำจำนวนมาก เมื่อใดสินค้าของกลุ่มมีการพูดถึงแบบปากต่อปากถึงคุณภาพและความสวยงามเมื่อนั้นกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวก็สามารถยืนอยู่ได้ ดังนั้นการสร้างเครือข่ายทางสังคมจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจของกลุ่ม เพราะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมทั้งในระดับบุคคล บุคคลกับกลุ่ม และกลุ่มกับกลุ่ม ด้วยการทำกิจกรรม การสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความรู้ การพึ่งพาอาศัยกัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และความต้องการร่วมกัน มีการปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่องและมีระยะเวลา ความสัมพันธ์และความร่วมมือกันของเครือข่าย เพื่อให้เครือข่ายดังกล่าว เป็นเครือข่ายที่สร้างชื่อเสียงและรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว เพราะการมีรายได้ส่งผลให้สตรีเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

5. การยอมรับบทบาทสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

ปัจจุบันบทบาทและสถานภาพสตรีและบุรุษได้เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตมาก กล่าวคือ สตรีไทยถูกกำหนดให้รับบทบาทภาระและหน้าที่มาโดยกำเนิด งานในครอบครัวต่าง ๆ ถูกมอบหมายไว้เป็นหน้าที่พื้นฐานของสตรี เช่น การดูแลรับผิดชอบงานภายในบ้านเพราะสังคมไทยมองว่าเป็นงานและหน้าที่หลักของสตรีที่ต้องรับผิดชอบ อำนาจการตัดสินใจทุกอย่างภายในบ้านจึงขึ้นอยู่กับแม่บ้าน เช่น การซื้อของกิน ของใช้ การควบคุมค่าใช้จ่าย เป็นต้น จากแนวคิดเรื่องพื้นที่สตรีและแนวคิดผู้หญิง ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ตราใบที่สตรียังจำกัดตัวเองอยู่กับขอบข่ายของงานบ้านย่อมทำให้ไม่มีโอกาสเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่า อำนาจ ชื่อเสียง และค่านิยมทางวัฒนธรรมที่กลายเป็นอภิสิทธิ์ของบุรุษ ดังนั้นไม่ว่าสตรีจะทำงานนอกบ้านหรือไม่ ภาระรับผิดชอบงานภายในบ้านยังคงเป็นหน้าที่ของสตรี ในขณะที่บุรุษรับผิดชอบงานนอกบ้านเพียงอย่างเดียว

เนื่องด้วยสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้สตรีบางส่วน เริ่มออกมาทำงานนอกบ้านมากขึ้นเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว สตรีบางกลุ่มเริ่มเข้าสู่ตลาดแรงงาน กลุ่มที่เหลือเริ่มใช้ความสามารถและภูมิปัญญามาพัฒนาเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ เพื่อให้สตรีมีบทบาทในทางสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะงานภายในท้องถิ่น เช่น การรวมกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวของชาวตำบลคู้งกระดิน ที่นำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านมาพัฒนาในการประกอบอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับตนเอง ชุมชนและครอบครัว ส่งผลให้สตรีสามารถพึ่งตนเองได้และมีบทบาทในสังคมมากขึ้น ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสำคัญอีกประการหนึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อส่งเสริมพัฒนาภูมิปัญญาสตรีจากการผลิตเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนสู่การผลิตเพื่อสร้างรายได้ รายได้จากอาชีพหลักและเสริมของสมาชิกกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว มีส่วนช่วยเหลือครอบครัวได้เป็นอย่างดี ทำให้บุรุษยอมรับในศักยภาพของสตรีเพราะสตรีปัจจุบันหันมาพึ่งพาตนเองและมีบทบาทในการหารายได้มาเลี้ยงตนเองและครอบครัว โดยไม่ต้องพึ่งพามารยาหรือพ่อบ้านเพียงฝ่ายเดียวเหมือนในอดีต

ในอดีตบุรุษเป็นผู้นำและเป็นผู้หารายได้เลี้ยงครอบครัว แต่ด้วยความจำเป็นทางเศรษฐกิจทำให้สตรีต้องออกมาทำงานนอกบ้าน เพื่อหารายได้มาช่วยเหลือครอบครัวอีกแรงหนึ่ง ทำให้สมาชิกกลุ่มมีรายได้เป็นของตนเองทั้งจากอาชีพหลักและอาชีพเสริม ส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม สตรีกลุ่มนี้เชื่อว่าตนเองสามารถดูแลครอบครัวได้เทียบเท่ากับบุรุษตามแนวคิดสตรีนิยมส่งผลให้เกิดความเสมอภาคทางเพศขึ้น ซึ่งแนวคิดสตรีนิยมช่วยลบล้างและอธิบายความไม่เสมอภาคทางสังคม ไปสู่ความเสมอภาคทางเพศ ทำให้สตรีปัจจุบันกล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ และกล้าแสดงศักยภาพของตนเองมากขึ้น ขณะเดียวกันเริ่มหันมาพึ่งพาตนเองมากขึ้น ด้วยการออกมาทำงานนอกบ้านเพื่อนำรายได้มาช่วยเหลือจุนเจือครอบครัว เช่น การเป็นผู้นำชุมชน การเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น งานเหล่านี้เคยเป็นงานของบุรุษแต่ปัจจุบันบทบาทที่บุรุษเคยทำสตรีก็สามารถทำได้เช่นกัน และสามารถทำได้ดีไม่แพ้บุรุษ แม้ปัจจุบันเพศและวัฒนธรรมยังเป็นตัวแบ่งบทบาทและหน้าที่ของสตรีอยู่ก็ตาม แต่ถ้าสตรีไม่แสดงศักยภาพของตนเอง บทบาทของสตรีก็ยังคงจำกัดให้มีสถานภาพที่ต่ำกว่าบุรุษอยู่เสมอ แต่สตรีตำบลคู้งกระดินได้แสดงศักยภาพของตนเองให้ทุกคนได้เห็นแล้วว่า สตรีสามารถทำงานหาเงินเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้และเริ่มมีบทบาทในครัวเรือนมากขึ้น สืบเนื่องจากการมีแผนพัฒนาสตรีระยะยาวขึ้นจึงถือเป็นจุดเปลี่ยนทางด้านบทบาทและสถานภาพของสตรี ทำให้สตรีมีบทบาทและได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้นโดยเฉพาะการยอมรับจากบุรุษ ส่งผลให้สตรี

ไม่ต้องพึ่งพานุรุชเหมือนอดีตและที่สำคัญนุรุชปัจจุบันให้การยอมรับในศักยภาพและความสามารถของสตรีการหารายได้มาเลี้ยงครอบครัวมากยิ่งขึ้น

ดังเห็นได้ว่า บทบาทและสถานภาพสตรีในปัจจุบันแตกต่างจากอดีตมาก เพราะเมื่อก่อนบทบาทและสถานภาพของนุรุชมีความเหนือกว่าสตรี กล่าวคือ นุรุชมีหน้าที่ในการหาเลี้ยงครอบครัวเพียงฝ่ายเดียว และสตรีมีบทบาทเป็นเพียงผู้ช่วยบ้านดูแลบ้าน ดูแลบุตร แต่ด้วยยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป รายได้ของนุรุชเพียงฝ่ายเดียวอาจไม่เพียงพอต่อรายจ่ายของครอบครัว โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกมาก ทำให้สตรีต้องออกจากพื้นที่ที่เคยถูกจำกัดสู่พื้นที่ทางสังคมมากขึ้น เพราะงานที่สตรีรับผิดชอบในอดีตถูกมองว่า “ไม่ใช่งาน” ไม่มีรายได้ และไม่ถูกตีค่าหรือผลตอบแทนเป็นเงินตราเหมือนกับงานที่นุรุชทำ จึงทำให้บทบาทและสถานภาพสตรีเป็นรองนุรุชอยู่เสมอ แต่เมื่อมีแนวคิดสตรีนิยมเกิดขึ้นทำให้สตรีออกมาเรียกร้องความเสมอภาคระหว่างชายหญิงขึ้น สตรีเริ่มออกมาสู่สังคมของการทำงานนอกบ้านเช่นเดียวกับนุรุช ทำให้เข้าถึงสิ่งที่เรียกว่า อำนาจ ชื่อเสียง และค่านิยมทางวัฒนธรรม เพราะอภิสิทธิ์เหล่านี้เคยเป็นของนุรุชมาก่อน ปัจจุบันสตรีพยายามผลักดันตัวเองให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหลาย ๆ ด้านของชุมชน จึงเปรียบเสมือนก้าวแรกของการเริ่มหันมาพึ่งตนเองและมีส่วนร่วมในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนมากขึ้น เพราะเมื่อใดก็ตามที่สตรีออกมาทำงานนอกบ้านและมีความสามารถในการหารายได้มาสู่ครัวเรือน หรือแม้แต่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การทำงาน เมื่อนั้นทำให้นุรุชยอมรับในบทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนมากขึ้น

ข้อเสนอแนะแก่กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว

1. กลุ่มควรมีการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ พัฒนา ปรับปรุง และดัดแปลงสินค้าของกลุ่มให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้
2. กลุ่มควรมีการทำหนังสือสาริตการดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวในรูปแบบต่าง ๆ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้การทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวไม่สูญหายไปไหน ถ้าใครสนใจก็สามารถนำหนังสือเล่มนี้ไปฝึกหัดทำได้
3. กลุ่มควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวกับกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้เกิดเป็นเครือข่ายระหว่างกัน เพื่อให้เกิดเป็นเครือข่ายระหว่างกลุ่มมากขึ้น
4. ควรมีการปลูกฝังและพัฒนาฝีมือให้มีคุณภาพมากขึ้น อีกทั้งควรมีการถ่ายทอดความรู้การทำดอกไม้ประดิษฐ์แก่เยาวชนรุ่นหลัง เพื่อให้ศิลปะของการทำดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวยังอยู่คู่กับชุมชนตำบลทุ่งกระถินต่อไป

ข้อเสนอแนะแก่สตรีตำบลคู้งกระถิ่น

1. สตรีควรมีบทบาทร่วมกันกับบุรุษในการหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ไม่ควรอยู่บ้านเพียงอย่างเดียว ควรแสดงศักยภาพให้กับสังคมได้เห็นว่า สตรีปัจจุบันสามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่ต้องรอหวังการพึ่งพิงจากบุรุษ

2. สตรีควรแสดงศักยภาพของตนเองให้สังคมได้รู้ว่า บทบาทและสถานภาพสตรีไม่ได้จำกัดให้เป็นเสมอ แต่ปัจจุบันสตรีกล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อเป็นส่วนหนึ่งในการหารายได้สู่ครัวเรือน ทำให้สตรีมีบทบาทในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

3. สตรีควรได้รับการแบ่งเบาภาระภายในครอบครัว โดยให้บุรุษและสตรีมีบทบาทร่วมกันในการอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดาให้มีคุณธรรม จริยธรรม และคุณภาพ การสร้างครอบครัวให้อบอุ่นมั่นคง การสร้างค่านิยมที่เป็นคุณต่อการพัฒนาสตรี และการเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และศักยภาพของกันและกัน

4. สตรีนอกจากจะมีบทบาทในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนแล้ว สตรีควรแสดงศักยภาพของตนเองในด้านอื่น ๆ เช่น มีบทบาทในสังคม การเมือง และมีส่วนร่วมกับชุมชนมากขึ้น ทั้งการเป็นผู้นำชุมชน เป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะในการค้นคว้าอิสระครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยด้านการตลาดของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ว่ามีแนวทางการตลาดเป็นอย่างไร จึงทำให้สินค้าของกลุ่มสามารถจำหน่ายได้และได้รับความนิยมจนถึงปัจจุบัน

2. ควรวิจัยและเปรียบเทียบกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวของกลุ่มอื่น ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร และทำไมบางกลุ่มถึงล้มเลิกกิจการแต่กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวของกลุ่มนี้ยังคงดำรงอยู่ได้

3. ควรวิจัยถึงบทบาทผู้นำสตรีกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว ว่ามีวิธีการบริหารจัดการกลุ่มอย่างไรให้กลุ่มประสบความสำเร็จดังเช่นปัจจุบัน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กระทรวงมหาดไทย. กรมการพัฒนาชุมชน. กองพัฒนาสตรีและเด็ก. การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพสตรี. กรุงเทพมหานคร : กองวิจัยและประเมินผล 2539.

กัลยา ผ่องเมทินทร์. “ผลกระทบของการที่ภรรยามีส่วนช่วยเหลือเลี้ยงครอบครัวต่ออำนาจการตัดสินใจและความคาดหวังทางอำนาจของภรรยาในครอบครัว.” วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล. แผนกอิสระสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

กิตติพัฒน์ นนทปัทมเดช. นโยบายสังคมและสวัสดิการสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

กฤษณมูรติ. เหนืออิทธิพลครอบงำ. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้ง, 2544.

จุฬารัตน์ แสงปัสสา. “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับการพึ่งตนเองของชุมชน ศึกษากรณีเปี้ยะกุดชุม จ. ยโสธร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544.

ณัฐภา อินทสุวรรณ. “การศึกษาความสามารถของสตรีในการพัฒนาตนเองและชุมชนของจังหวัดชุมพร.” วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545

นางเยาว์ ธาราศรีสุทธิ. สตรีกับการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2526.

นริศรา ฤทธิมนต์. “การทำสวนผสมกับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ กรณีศึกษา ชุมชนคีรีวงษ์ ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543..

ปราณี วงษ์เทศ. เพศและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, 2544.

ประเสริฐ เข้มกลิ่นฟูง. “ครอบครัวในสังคมไทย.” แผนกตำราและคำบรรยาย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ม.ป.ป. (ฉบับอัดสำเนา)

ประภัสสร ปัญญา. “การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสตรีชนบทในเขตพื้นที่ชนบทยากจน จังหวัดเชียงใหม่.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2531.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร. เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. กรุงเทพมหานคร :

โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), 2547.

พิทักษ์ ศิริวงศ์. “การสร้างและการปรับเปลี่ยนความเป็นเพศและการสร้างจินตนาการทางเพศในกลุ่มวัยรุ่นชาย.” ปริญญานิพนธ์ปริญญาการศึกษาคุณูปบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543.

พัลลภ ดันจรรย์ภรณ์ “กระบวนการพัฒนาสังคมในประเทศไทย : แนวคิดและนโยบาย.” วารสารพัฒนาชุมชน 39, 3 (มีนาคม 2543) : 3 -10

มนตรี กรรพุมมาลย์. การพัฒนาชุมชน แนวคิดและการปฏิบัติ. เชียงใหม่ : ภาควิชาสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.

มารยาท อินทรทัศน์, ผู้แปล. แนวคิดการพัฒนาสตรี : มุมมองการวิเคราะห์เชิงชายหญิง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์, 2538 .

“วิสาหกิจชุมชน”. ม.ป.ท., 2548. (แผ่นพับ)

วันทนี วาสิกะสิน. สังคมสงเคราะห์แนวสตรีนิยม ทฤษฎี และการปฏิบัติงาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

วรกันต์ จารุพัฒน์. “การวัดประสิทธิภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสินค้าพื้นเมืองในโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์.” วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2548.

วรวิทย์ เจริญเลิศ, บรรณาธิการ. หญิง ชาย กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. กรุงเทพมหานคร : เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์, 2542.

วัลลิกา ฉลากบาง. การพัฒนาคน. สกลนคร : โครงการเอกสารทางวิชาการ, 2536.

วัชร ฐวธรรม. 49 ยุทธการสร้างลูกรัก. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์คนไทย. 2538

วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร. เอกสารประกอบการสัมมนาการพึ่งตนเองในชนบทอีสาน. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา. ม.ป.ป. 2530.

สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. ข้อควรรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการเกษตร, 2548.

สุธีรา ทอมสัน และเมธินี พงษ์เวช. “สตรีผู้นำการเปลี่ยนแปลง : ก้าวไปสู่สังคมที่มีความเท่าเทียมระหว่างหญิงชาย.” แปลจาก Women Acting for change : Towards an Equitable Society. เอกสารประกอบการประชุมเรื่อง สตรีผู้นำการเปลี่ยนแปลง, 13-14 มิถุนายน 2537.

สุชาดา ทวีสินธุ์, บรรณาธิการ. เพศภาวะการท้าทายร่าง การค้นหาตัวตน. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.

สุเทพ สุนทรเกสัช. ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย. เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์โกลบอลวิชั่น. 2540.

สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ์ สมัการ. การวิเคราะห์ทางสังคมเพื่อการผลิต (แนวความคิดและวิธีการ). พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2546.

สุดสวาท ดิศโรจน์. “ผู้หญิงกับการพัฒนา : แนวทางใหม่ของความหวัง” วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 25, 1 (มกราคม 2549) : 30 ปี .

สุนทร โคตรบรรเทา. แนวคิดและวิธีการทางการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ในระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2525.

เสรี พงศ์พิศ. เครือข่าย. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2548.

เสรี พงศ์พิศ. “วิสาหกิจชุมชน ผลของการประชาพิชัย.” ใน แผนแม่บทชุมชน ประชาพิชัยและพัฒนา, 217-225. เสรี พงศ์พิศ และวิจิต นันทสุวรรณ, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ภูมิปัญญา, 2545.

สายฝน น้อยหิด. “ครัวเรือนไทย : การศึกษาแบบแผนความสัมพันธ์เชิงบทบาทของสมาชิกในครัวเรือน.” วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

อมรา สุนทรธาดา และศิรินันท์ กิตติสุขสถิต. “การวิจัยเชิงปฏิบัติการ การส่งเสริมความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐกิจของสตรีชนบท : กรณีการมีส่วนร่วมกิจกรรมอาชีพเสริมใน จ. กาญจนบุรี.” สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2547.

การสัมภาษณ์

กาญจนา แก้วประเสริฐ. สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2552

เกลียว เฉื่อยฉ่ำ. สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2552

ดวงเนตร ปานคารา. รองประธานและเลขานุการ. สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2552.

บุญช่วย ปานคารา. ประธานกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว. สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2552.

ประนอม บุญโกย. สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2552.

ภัทรา กอประเสริฐสุด. สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2552

รจนา บุญลา. สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2552.

วราภรณ์ สุขเอี่ยม. สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2552.

วนิดา แก้วประเสริฐ. สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2552

วิมล เดชกำแหง. สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2552

วิษณุ กอประเสริฐสุด. สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2552

สายหยุด สิริมา. สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2552

สิริรัตน์ ยุทธนา. สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2552.

สุวัฒน์ กอประเสริฐสุด. สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2552.

อุไร แถ่นวาริ. สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2552.

ภาษาต่างประเทศ

Kantor D. and Lehr W. 1975 Inside the Family. New York : Harper.

Rodger. R.H. 1973 Family Interaction and Transaction : The Developmental Approach.

New Jersey : Englewood Cliffs, Prentice Hall.

Biddle, Bruce J. and Thomas J. Edwin. 1996 Role Theory : Concept and Research. New York :

John Wiley & Sons.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แนวทางการสัมภาษณ์

เรื่อง บทบาทและสถานภาพสตรีในเศรษฐกิจระดับครัวเรือน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จาก
ผ้าใยบัว ตำบลคู้งกระถิ่น อำเภอมือง จังหวัดราชบุรี

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์

- ชื่อ
- อาชีพ อาชีพหลักทำอะไร อาชีพเสริมทำอะไร
- รายได้หลักครอบครัวมาจากไหน เพียงพอหรือไม่

บทบาท สถานภาพ และอำนาจการตัดสินใจในครัวเรือน

1. ใครเป็นคนตัดสินใจในเรื่องการศึกษาของบุตร
2. ของใช้ภายในบ้านส่วนใหญ่ใครเป็นผู้ซื้อและตัดสินใจ
3. ท่านอยู่บ้านทำงานบ้านหรือไม่ ถ้าไม่ได้ทำแล้วใครเป็นผู้ทำ ทำ
อะไรบ้าง ช่วยกันทำหรือไม่ อย่างไร
4. ท่านคิดว่างานบ้านเป็นหน้าที่ของผู้หญิงหรือไม่ ถ้าผู้ตอบเป็นผู้หญิงแล้ว
รู้สึกอย่างไรกับงานบ้านที่ตนรับผิดชอบ
5. รายได้หลักของครอบครัวมาจากใครสามีหรือฝ่ายชายมีส่วนช่วยด้วยหรือไม่
6. การทำงานนอกบ้านของผู้หญิงสามารถช่วยเหลือครอบครัวได้มากน้อยแค่ไหน
อย่างไร
7. ท่านคิดว่ารายได้จากการเป็นสมาชิกของกลุ่มมีส่วนช่วยครอบครัวได้มากน้อยแค่ไหน
อย่างไร
8. ท่านคิดว่าจากการเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มสามารถทำให้การดำรงชีวิต
เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้างหรือไม่ มากน้อยแค่ไหน ทางด้านใดบ้าง อย่างไร
9. ท่านคิดว่าผู้หญิงสามารถดูแลครอบครัวแทนผู้ชายได้หรือไม่ อย่างไร
10. บทบาทใดที่ท่านคิดว่าผู้หญิงเริ่มมีบทบาทในระดับครัวเรือนมากขึ้น
11. สภาพเศรษฐกิจปัจจุบันมีผลต่อการออกมาทำงานของผู้หญิงหรือไม่อย่างไร
อย่างไร
12. ท่านคิดว่าปัจจุบันผู้หญิงสามารถเป็นผู้นำครอบครัวแทนผู้ชายได้หรือไม่ อย่างไร
13. ท่านคิดว่าหน้าที่ผู้หญิงมีความรับผิดชอบอยู่กับงานบ้าน มีผลต่อการยอมรับของผู้ชายในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนด้วยหรือไม่ อย่างไร
14. ท่านคิดว่ารายได้จากการเป็นสมาชิกของกลุ่มที่นำมาช่วยเหลือครอบครัว มีผลต่อการยอมรับบทบาทผู้หญิงในเศรษฐกิจระดับครัวเรือนหรือไม่ อย่างไร

การรวมกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว

15. การจัดตั้งกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวรวมตัวกันได้อย่างไร จัดตั้งขึ้นปีไหน โดยใครเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งกลุ่ม

16. ประธานกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัวได้มาด้วยวิธีไหน อย่างไร

17. อดีตมีสมาชิกจำนวนกี่ท่าน ปัจจุบันมีกี่ท่าน มากขึ้นหรือลดลงอย่างไร

18. ท่านคิดว่ากลุ่มควรได้รับการพัฒนาทางด้านใดบ้าง และยังขาดอะไรอยู่บ้าง

19. การที่ภาครัฐเข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์มีส่วนช่วยกลุ่มอย่างไรบ้าง

20. รูปแบบการดำเนินการของกลุ่มเป็นอย่างไร

21. ใครเป็นผู้บริหารจัดการ อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ใคร ทำงานดีหรือไม่

22. ผลិតภัณฑ์ของกลุ่มมีอะไรบ้าง อะไรที่ได้รับความนิยมมากที่สุด

23. ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีการปรับปรุงและพัฒนาบ้างหรือไม่ ขึ้นใหม่ที่ปรับปรุงล่าสุด

24. นอกจากผลิตดอกไม้ประดิษฐ์และมีการทำผลิตภัณฑ์ในรูปแบบอื่นหรือไม่

25. ท่านคิดว่าสินค้าของกลุ่มมีจุดเด่นตรงไหน จนทำให้สินค้าของกลุ่มเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป

26. เมื่อทำผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายมีตลาดรองรับหรือไม่ และตลาดมีที่ไหนบ้าง

27. มีการรับซื้อผลิตภัณฑ์จากที่ร้านโดยตรงหรือต้องออกหาตลาด

28. รายได้ของกลุ่มเพียงพอในการใช้จ่ายบริหารกลุ่มหรือไม่ มีเหลือเก็บหรือไม่ ถ้ามี ปัญหาใช้วิธีการแก้ไขอย่างไร

29. ถ้าบางช่วงมีจำนวนการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเป็นจำนวนมาก จะมีผลต่องานหลักของสมาชิกหรือไม่ อย่างไร กลุ่มมีวิธีการบริหารอย่างไร

30. การมีกลุ่มขึ้นมาท่านคิดว่าทำให้ชุมชนและการดำรงชีวิตเปลี่ยนไปมากน้อยแค่ไหน ด้านใดบ้าง

31. ท่านคิดว่าเหตุผลใดทำให้กลุ่มสามารถอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน

เครือข่ายของกลุ่ม

32. กลุ่มมีการติดต่อประสานงานกลุ่มกลุ่มที่มีรูปแบบเดียวกันหรือไม่ ถ้ามีอยู่ที่ไหน ติดต่อกันอย่างไร

33. มีการออกแสดงสินค้าบ่อยหรือไม่ เมื่อเห็นสินค้าของกลุ่มอื่นที่ลักษณะรูปแบบที่คล้ายกัน ท่านคิดอย่างไรกับสินค้าของกลุ่มอื่น

34. ท่านคิดว่าเหตุผลใดที่ทำให้ลูกค้าเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม มีผลต่อการสร้างเครือข่ายหรือไม่ อย่างไร

ภาคผนวก ข
สถานที่ดำเนินงานของกลุ่ม

ภาคผนวก ค

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว

กล้วยไม้ประเภทแวนด้า

กล้วยไม้ประเภทหวาย

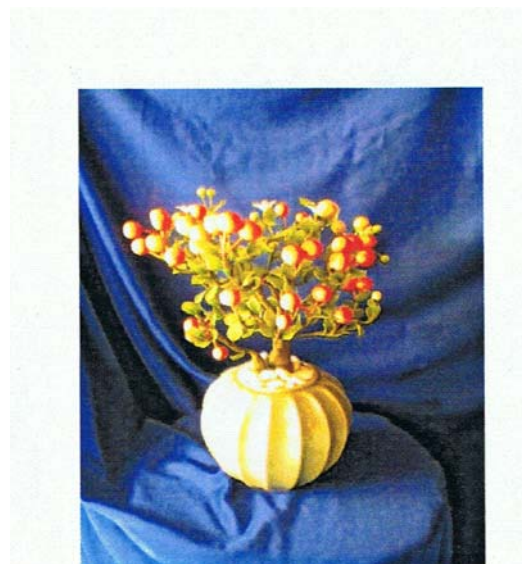
กล้วยไม้จิ๋วใส่ตู้

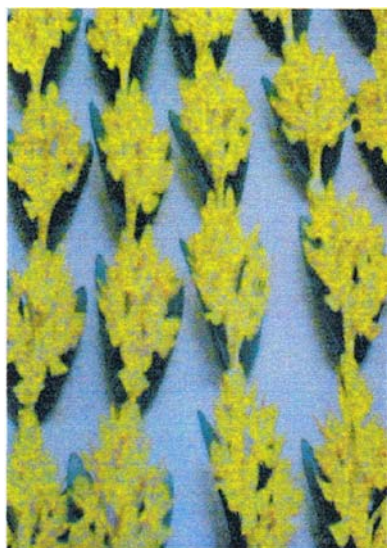
ไม้ประดางเล็ก

ไม้ปักกิ่งกระดาง หรือ ไม้ปักแจกัน

ไม้มงคล

เข็มกลัดรุ่นพญาบาลราชบุรี

ดอกบัว

ดอกเข็ม

พานดอกไม้

ดอกกล้วยไม้

ดอกกุณนายต้นสาย

ดอกกล้วยไม้ประดับแจกัน

กล้วยไม้ประเภทหวาย

ไม้ช่อปักแจกัน

ดอกไม้ปักกระถางแจกัน เล็กและใหญ่

ภาคผนวก ง

วัสดุอุปกรณ์ของกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์จากผ้าใยบัว

ภาคผนวก จ
กิจกรรมของกลุ่ม

ผู้สนใจเข้ามาเยี่ยมชมผลงานของกลุ่ม

ทางกลุ่มได้ออกไปให้ความรู้แก่กลุ่มแม่บ้าน นักเรียน และนักศึกษาที่สนใจ

แม่บ้านจังหวัดนนทบุรีมาขอเยี่ยมชมงานในศูนย์ Otop

ไปให้ความรู้ในโครงการคลินิกแก้จนของจังหวัดราชบุรี และเป็นโครงการของกระทรวงมหาดไทย

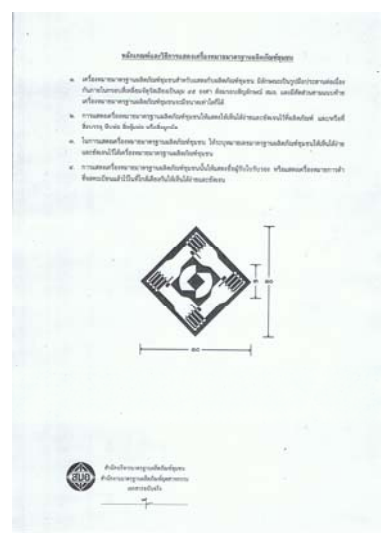
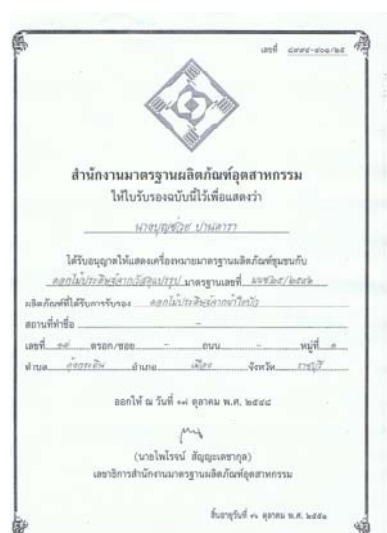
ภาคผนวก ฉ
รางวัลและความสำเร็จของกลุ่ม

ใบประกาศนียบัตร 3 ดาว ปี 2547

ใบประกาศนียบัตร 4 ดาว ปี 2549

ใบประกาศรับรองเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

ใบทะเบียนเครื่องหมายการค้า

ใบประกาศฝึกอบรมโครงการสร้างมาตรฐานความรู้การบริการเชิงธุรกิจ
แยกตามประเภทผลิตภัณฑ์

ใบประกาศนียบัตรจากกระทรวงอุตสาหกรรม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	นางสาววิธราพร โกมลหิรัญ
ที่อยู่	24 / 4 หมู่ที่ 5 ตำบลหนองกลางนา อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี 70000
ที่ทำงาน	บมจ. ธนาคารกรุงเทพ เลขที่ 333 หมู่ 8 ตำบลสามพราน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 73110
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2542	สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนราชโบริกานุเคราะห์ จังหวัดราชบุรี
พ.ศ. 2545	สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนราชโบริกานุเคราะห์ จังหวัดราชบุรี
พ.ศ. 2549	สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการจัดการชุมชน (เกียรตินิยมอันดับ 2) จากมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศ เพชรบุรี
พ.ศ. 2551	กำลังศึกษาระดับปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาการจัดการภาครัฐและ ภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2549	เจ้าหน้าที่อำนวยบริการระดับ 7 บมจ. ธนาคารกรุงเทพ สาขาสามพราน
พ.ศ. 2551	เจ้าหน้าที่อำนวยบริการระดับ 8 บมจ. ธนาคารกรุงเทพ สาขาสามพราน